

PANEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA

Názov projektu:

PANEURÓPSKA AKADÉMIA PRE EFEKTÍVNU A DOBRÚ VEREJNÚ SPRÁVU

Kód projektu ITMS2014+ : 312011D916

MOŽNOSTI E-VZDELÁVANIA, SLOBODNÝ PRÍSTUP K INFORMÁCIÁM (ANALÝZA – KONCEPCIA)

Doc. PhDr. JUDr. Marcela Tittlová, PhD.
Doc. PaedDr. Zuzana Kurucová, PhD.
Mgr. Barbora Dorkinová

„Tento projekt sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu a Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Operačného programu Ľudské zdroje“

ISBN 978-80-89453-80-1

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA,
VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

EURÓPSKA ÚNIA

Európsky sociálny fond
Európsky fond regionálneho rozvoja

OPERAČNÝ PROGRAM
ĽUDSKÉ ZDROJE

www.esf.gov.sk

www.minedu.gov.sk

www.paneurouni.com

Úvod

Je zrejmé, že prudký rozvoj informačných a komunikačných technológií a informatizácia spoločnosti na konci 20. storočia a ich stav na prahu 21. storočia silne ovplyvnili aj oblasti vzdelávania. Nie však na všetkých úrovniach, nie vo všetkých odboroch, nie vo všetkých oblastiach. Hoci sme svedkami toho, že vzniká takmer zo dňa na deň čoraz viac elektronických kurzov, ktoré ponúkajú záujemcom informácie rôznej povahy (teoretické, aplikované) a aj z najrôznejších vedných odborov, predsa len udalosti posledných mesiacov u nás i vo svete významným spôsobom ovplyvnili aj e-learning a jeho rozšírenosť.

Pandémia COVID-19 v Európe, ale prirodzene aj vo svete a opatrenia, ktoré bolo nutné prijať na zamedzenie šíreniu tejto nákazy viedli k obmedzeniu poskytovania vzdelávania na rôznych úrovniach. V mnohých prípadoch priamo narušili možnosti poskytovania príležitostí na vzdelávanie, odbornú prípravu a mobilitu pre edukantov aj edukujúcich v celej Európskej únii (EÚ) i mimo jej rámca. Napriek týmto obmedzeniam v podobe prijatých opatrení, aj naďalej je potrebné zachovávať kontinuitu vzdelávania a garantovaný rovnaký prístup k vzdelávaniu v zmysle ústavných i medzinárodných ľudsko-právnych princípov. Práve e-learningu a možnostiam, ktoré poskytuje, patrí v tomto procese osobitné postavenie. Je však nutné prispôbovať možnosti výučby tzv. na diaľku tak pedagógom, ako aj uchádzačom o vzdelanie, možnostiam, ktorými disponujú konkrétne vzdelávacie inštitúcie a potrebám, ktoré na konkrétnu oblasť vzdelávania majú (so zameraním na verejnú správu). Nástroje e-learningu, jednotlivé moduly a modely sa tak presunuli z pozície dobrovoľných a inak veľmi obľúbených, často ale len doplnkových foriem vzdelávania do roviny primárneho nástroja. S tým sa prirodzene spája celý rad ďalších otázok a problémov, nakoľko na takúto operatívnu zmenu v pozíciách foriem vzdelávania nebola naša spoločnosť pripravená.

Klasické formy vzdelávacieho procesu povinne vystriedali v čase núdzového stavu a vírusovej pandémie nahradili forme e-vzdelávania. Fungovanie vzdelávania v tomto režime naráža na rad problémov, ktoré nie je možné riešiť operatívne. Z radu problémov možno spomenúť napríklad nedostatočné internetové pokrytie na rôznych územiach Slovenska, často nižšia úroveň digitálnych zručností alebo aj chýbajúce know-how pri online vyučovaní na strane uchádzačov aj vzdelávajúcich. Napriek tomu, že EÚ poskytuje na účely digitalizácie vzdelávania možnosti čerpania prostriedkov z európskych fondov, také nástroje ako tvorba digitálnych vzdelávacích materiálov, podpora e-vzdelávania v podobe online vzdelávacích miestností a programov, nákup počítačov či tabletov, na zdokonaľovanie digitálnych zručností učiteľov a žiakov, u nás sústavne nemajú prioritné miesto. Práve tieto skutočnosti spôsobili a spôsobujú, že nie všetky oblasti a nie všetky úrovne vzdelávania sú na prechod k e-learningu pripravené, nie vo všetkých oblastiach je tento prechod možný.

Nástroje e-learningu sa priamo dotýkajú a súvisia s druhou analyzovanou oblasťou a to je elektronizácie verejnej správy, keďže ide o obsahovo a koncepcne prepojené oblasti, ktorých podstatou je práca s informáciami prostredníctvom elektronických komunikačných zariadení. Štandardy práce subjektov verejnej správy sú síce diametrálne odlišné, práca s informáciami, ochrana osobných údajov a využívanie elektronických komunikačných zariadení je totožná.

Otázkou zostávajú aj vhodné online a offline platformy, nástroje využívané v rámci e-learningu. Mnohé z nich, hoci na ich zavádzanie apeluje aj EÚ, nie sú v súčasnosti dostatočne známe a ani využívané. Ide nie len o nástroje zabezpečujúce spojenie medzi účastníkmi v situácii, keď sa nachádzajú na rôznych miestach, ale súčasne o nástroje,

ktoré umožňujú prístup k informáciám a prostrediam, ktoré nie sú zvyčajne v každej krajine alebo inštitúcii dostupné.

Rad inšpiratívnych poznatkov je možné čerpať z Akčného plánu Komisie pre digitálne vzdelávanie, ktorý okrem iného odkazuje aj na rad online platforiem, v rámci ktorých je možné kontinuálne zabezpečovať činnosti v rámci vzdelávania aj odbornej prípravy. V obsahu tohto Akčného plánu podporujúceho rozmanité formy digitálnych kompetencií a digitálneho vzdelávania, nachádzame rad akcií smerujúcich k podpore využívania informačno-komunikačných technológií v postupov digitálneho vzdelávania. Vo vzťahu k členským štátom súčasne zavádza kompetencie do troch kľúčových oblastí na účely podpory digitálneho vzdelávania, konkrétne:

- a.) podpora využívania digitálnych technológií v procese vzdelávania
- b.) rozvíjanie digitálnych schopností a zručností
- c.) zlepšovanie vzdelávania na podklade výsledkov štúdií z oblasti uplatňovania informačno-komunikačných technológií v procese vzdelávania.

Je prirodzené, že aj na Slovensku sa vzdelávanie v dôsledku pandémie a s ňou spojeným núdzovým stavom muselo presunúť do oblasti digitálnej. Už sme poukázali na skutočnosť, že vzdelávanie v našich podmienkach nebolo pripravené na takých operatívny prechod k dištančným formám vzdelávania a aj v nasledujúcich častiach sa preto venujeme kľúčovým otázkam, ktoré by mali byť riešené resp. zodpovedané vopred, teda pred nastavením modelu dištančného vzdelávania.

Online priestor sa v dôsledku udalostí z posledných mesiacov stal nie len priestorom pre získavanie a zdieľanie informácií, ale aj priestorom pre poskytovanie a nadobúdanie nových vedomostí alebo zručností. Aktuálne sú aj z nášho pohľadu dostupné viaceré webové platformy využiteľné na tieto účely.

Analýza dostupných možností, rámca, efektívnosti e-vzdelávania, tvorby vzdelávacích pomôcok predstavuje základné a kľúčové východisko. Na toto sa nadväzuje efektívna ochrana osobných údajov a v konečnom dôsledku poznanie možností a rámca (analýza) práce s informáciami (právny rámec, rozsah poskytovania, rozsah využívania, možnosti sprístupňovania, povinnosti sprístupňovania, nemožnosť sprístupnenia). Uvedené otázky majú spoločné menovatele, ktorými je ochrana osobných údajov, vzdelávanie a ústredný pojem, ktorým je informácia. Z uvedeného dôvodu si vyžadujú tak analytické, ako aj koncepčné spracovanie v tejto podobe.

Jedným z predpokladov pre aplikáciu tohto nástroja e-learningu v čase pandémie a núdzového stavu štátu sú operatívne rozhodnutia tak ústredných štátnych orgánov o náhrade štandardných prezenčných foriem výučby, ako aj na tieto rozhodnutia nadväzujúce opatrenia konkrétnych škôl, či vzdelávacích zariadení. Práve tieto v konečnom dôsledku formulovali svoje vnútorné politiky e-vzdelávania opierajúce sa o konkrétne princípy a zásady, ktorými sa nahradili možnosti vzdelávania prezenčného. Problematickou prirodzene aj naďalej ostala otázka technologického vybavenia a zabezpečenia, internetového pripojenia a dostatočných digitálnych kompetencií, ktorými mnohí pedagógovia nedisponovali a ani v súčasnom čase nedisponujú. Možno uzavrieť, že pandémia koronavírusu priniesla do celej spoločnosti, ale osobitne aj do procesu vzdelávania veľa zmien. Nie len štátne orgány, ale aj konkrétne vzdelávacie inštitúcie boli nútené nájsť nové spôsoby práce, interakcie a života verejnej sféry v podmienkach obmedzeného, až vylúčeného fyzického kontaktu. Poznatky z posledných

mesiacov nás jednoznačne utvrdzujú v tom, že nástroje e-learningu sú v našich podmienkach modernou budúcnosťou vzdelávania i budúcnosťou práce verejnej sféry. Prirodzene s tým sa spája aj poznanie o tom, ktoré oblasti spoločnosti, osobitne vzdelávania je potrebné rozvíjať a do ktorých je nutné investovať. Digitálne technológie sú kľúčovou súčasťou nášho kolektívneho úsilia v boji proti vírusu a podpory našich nových spôsobov života a práce v tejto výnimočnej dobe a prirodzene sa premietajú aj do rôznych oblastí nášho života – či už do oblasti pracovnej, verejnej významne aj do oblasti vzdelávania, v ktorej nachádzajú pozitívne odozvy a spájajú sa s pozitívnymi skúsenosťami, s radom výhod.

1. Východiská e-vzdelávania

Súčasná spoločnosť je charakteristická viacerými atribútmi, predovšetkým je ju možné charakterizovať ako spoločnosť informačnú, komunikačnú, ako spoločnosť rozsiahlo využívajúcu informačno-komunikačné technológie a rôzne technické prostriedky a zariadenia, ktoré podporujú virtuálne aktivity. Toto sú prvky, ktoré je priamo vidieť v rámci verejnej správy, osobitne v globálnych pandemických podmienkach, avšak aj mimo nich. Elektronizácia verejnej správy a na stavené e-štandardy mali smerovať a podporovať optimálne fungovanie verejnej správy.

Do tohto rámca zapadajú aj nástroje e-learningu, ktoré nachádzajú významné uplatnenie v rámci vzdelávacích procesoch smerujúcich k podpore efektívnej a dobrej verejnej správy. Osobitne sme toho svedkami v podmienkach súčasnej pandémie a obmedzených, prípadne priamo vylúčených možností osobného kontaktu osôb subjektov verejného sektora, verejnej správy, vrátane toho, ktorý predpokladá proces vzdelávania.

Informačno-komunikačné technológie predstavujú nástroje, ktoré nie len že umožňujú preklenúť problémy spojené s absenciou osobného kontaktu pedagógov a študentov v procese vzdelávania a v skúškovom procese, no súčasne predstavujú možnosti, ktoré sú typické pre modernú spoločnosť a procesy vzdelávania (vrátane parciálnych súčastí v podobe skúškového procesu) posúvajú do úplne inej, modernej roviny. Nie je to len nutnosť, ktorú so sebou prinášajú spoločenské výzvy, ukazuje sa, že je to moderný prvok, ktorý je možné využívať aj v nasledujúcich obdobiach, a ktorý súčasne podporí efektívnosť vzdelávacieho procesu všeobecne.

V centre pozornosti prirodzene stoja možnosti aplikácie nástrojov e-learningu v modernej spoločnosti, v podmienkach súčasnej pandémie. Okrem týchto možností je to aj otázka efektívnosti využívania informačno-komunikačných technológií v procesoch vzdelávania, ktoré je možné využívať v rámci rôznych vzdelávacích procesov, v rámci rôznych vzdelávacích modulov, na rôznych úrovniach vzdelávania (osobitne so zameraním na to vysokoškolské) a súčasne aj v rámci rôznych odborov (so zameraním na oblasť masmediálnu, na oblasť práva). Objektom skúmania je efektívnosť dosiaľ existujúcich nástrojov e-learningu a rôznych modulov, v rámci ktorých sa využívajú. Ich kritickým rozborom je možné identifikovať nedostatky, ktoré táto oblasť vykazuje a navrhovať modernejšie, efektívnejšie nástroje pre oblasť vzdelávania (vhodnejšie kombinácie nástrojov, efektívnejšie nástroje).

Ústrednou otázkou je zvyšovanie efektívnosti e-nástrojov, e-learningových modulov/ model vzdelávania podporujúceho zefektívnenie verejnej správy za využitia informačno-komunikačných technológií a rôznych platforiem, ktoré sa na tieto účely vytvorili a vytvárajú. Samozrejme, že tento problém je podstatne širší, nakoľko sa dotýka aj takých problémov, ako je uplatniteľnosť, využiteľnosť, jednoduchosť aplikácie, jednoduchosť využívania, zrozumiteľnosť a bezproblémové využitie, čo sú ďalšie čiastkové problémy, ktoré si zasluhujú pozornosť či už v otázkach elektronizácie verejnej správy, ako aj v rovine podpory e-learningových nástrojov. V tomto kontexte, nie je postačujúce len preskúmanie technických parametrov a ukazovateľov. Je nutné využiť poznatky a závery aj z oblasti iných vedných disciplín, ktoré sa zaoberajú skúmaním týchto parametrov a stránok využitia informačno-komunikačných technológií – je nutné ich analyzovať a koncepčne spracovať.

Súhrnne treba konštatovať, že ide o otázky multidisciplinárnej povahy a charakteru. Nutne s problematikou využitia informačno-komunikačných technológií súvisia aj ďalšie otázky spadajúce do iných oblastí. Ide konkrétne o oblasť psychológie, pedagogiky, marketingu i informačných technológií. Je to aj otázka viacerých prístupov, konkrétne prístupu techno-centrického, v zmysle ktorého je efektívnosť e-governmentu závislá od stupňa

rozvoja technickej stránky strojov, zariadení, informačno-komunikačných technológií, otázka ich dostupnosti a prístupnosti, funkčnosti aplikácií, rýchlosť ich fungovania tak, aby bolo možné hovoriť o efektívnosti ich využívania; druhým relevantným prístupom, ktorý vstupuje do tejto diskusie, je prístup antro-po-centrický, v zmysle ktorého je podstatne oslabený humánny prvok v postupoch silne elektronizovaných, ako aj pri aplikácii nástrojov e-learningu, keďže v rámci týchto postupov spravidla absentuje prvok reálnej bytosti pedagóga, osobná a fyzická komunikácia ako základ pre emocionálne vnímanie a pochopenie. Tieto postupy a prístupy je nutné využívať a vnímať v dvoch smeroch a rovinách – jednak v procese virtualizácie verejnej správy, kedy pôvodcom verejných aktivít je zamestnanec verejnej správy pracujúci primárne s informáciami, osobnými údajmi, a jednak v rovine e-learningu ako aktuálne potrebného a nutného nástroja pre vzdelávania s cieľom podporiť efektívnu a dobrú verejnú správu.

1.1 Aktuálne možnosti e-learningu (analytické spracovanie)

E-learning predstavuje učenie sa (samo-vzdelávanie, štúdium) pomocou elektronických učebných pomôcok, kníh, učebníc, ktoré môžu byť distribuované rôznym spôsobom a edukant môže získať študijné materiály, podklady a informácie aj prostredníctvom nových informačných a komunikačných technológií. Pritom sa zakladá na dobrovoľnosti, uvedomelosti, zodpovednosti a cieľavedomosti samotného študujúceho, ktorý je sám zodpovedný za selekciu materiálov, z ktorých sa učí, akým spôsobom sa učí, za svoju profiláciu a tiež za hľadanie možnosti získania certifikátu za svoje vedomosti. Sám si určuje (programuje) ciele svojho vzdelávania a prispôsobuje ich vlastným potrebám, podmienkam a životnému rytmu a štýlu. Z toho vyplýva, že ťažisko vzdelávania a zodpovednosť za výsledky tohto procesu sa ešte viac presúvajú na študujúceho. Táto forma vzdelávania má, príp. bude mať, veľký význam v celoživotnom vzdelávaní, pri odstraňovaní druhotnej negramotnosti, ktorá vzniká prudkým rozvojom techniky.

Nástroje e-learningu v súčasnej dobe podporujú nie len členské štáty EÚ, ale aj samotná EÚ prostredníctvom viacerých financovaných programov a projektov. Pritom, v iných právnych kultúrach nejde vonkoncom o nový fenomén, ale presne naopak, ide o model vzdelávania známy niekoľko desiatok rokov. Hoci sústavne ide o akýsi fenomén vzdelávania, je to fenomén známy a aktívne využívaný. Aj z toho dôvodu sú možnosti využívania e-learningu a jeho nástrojov podstatne viac spracované v zahraničných zdrojoch a sú známe z cudzojazyčnej literatúry (v porovnaní s tými domácimi). Práve udalosti spojené s poslednými mesiacmi, ktoré sa dotkli celého ľudského spoločenstva, ukazujú, že ide o nástroje potrebné, vhodné a také, ohľadom zdokonaľovania ktorých je možné ďalšie diskutovať. V posledných mesiacoch sa preto stretávame s viacerými zdrojmi aj na úrovni domácej, ktoré sa tejto problematike venujú. Je prirodzene na škodu veci, že naša spoločnosť o takýchto nástrojoch začína diskutovať pomerne neskoro a v stave pandémie rizikových vírusov predstavujúcich nebezpečenstvo pre ľudskú spoločnosť ako takú. Aj to poukazuje na rad problémov spojených s využívaním moderných nástrojov a platforiem e-learningu, ktoré sústavne a ešte pred niekoľkými mesiacmi predstavovali zásadnejší problém pre využívanie virtuálnych foriem vzdelávania. Hoci aj u nás je vidieť, že otázkam a možnostiam e-learningu sa začala venovať detailnejšia pozornosť, vonkoncom nemožno hovoriť o takej pozornosti resp. v takom rozsahu, ako sa takýmto nástrojom štandardne pozornosť venuje západných krajinách.

Ak sa aj nástrojom a efektívnosti nástrojov e-learningu venuje pozornosť v zdrojoch spracovaných v slovenskom či českom jazyku, spravidla ide len o sumarizáciu alebo o preberanie poznatkov zo zahraničných zdrojov. Spravidla ide o preberanie pozitívnych a negatívnych skúsenosti s e-learningom v okolitých európskych krajinách. Hoci aj tieto inšpirácie je potrebné oceniť (zameriavajú sa na problémy, ktorým sa treba vyhýbať, na odporúčania pre aplikačnú prax), predsa len nezohľadňujú v potrebnej miere aktuálne slovenské, alebo československé vzdelávacie prostredie, vzdelávaciu kultúru a osobitosti, ktoré sa s nimi spájajú.

Je nutné zdôrazniť, že užívatelia e-learningových nástrojov u nás, alebo aj v Českej republike, sú podstatne odlišní od tých, s ktorými sa stretávame v iných krajinách, typicky v USA. Aktuálne poznatky o stave a efektívnosti e-learningových nástrojov, ktoré prezentujeme, tak smerujú k vyplneniu existujúcej medzery v tejto oblasti a súčasne reflektujú poznatky z nášho domáceho vzdelávacieho prostredia, odzrkadľujú potreby nášho regiónu, našich obyvateľov. Do úvahy je potrebné vziať tak demografické, ako aj spoločenské, hospodárske, intelektuálne povedomie a naladenie obyvateľstva a osobitne cieľových skupín.

Za základné východiská, a to aj v kontexte vyššie naznačených poznatkov, je možné považovať konštatovania, že:

- Možnosti a modely e-learningu sú v teoretickej aj praktickej rovine dostatočne spracované najmä v cudzojazyčnej literatúre (vrátane konkrétnych nástrojov a ich platforiem), avšak tieto zdroje vychádzajú spravidla z reálií danej krajiny a nezohľadňujú osobitosti nášho vzdelávacieho procesu a prostredia, adresátov a cieľových skupín

- Možnosti a modely e-learningu sú v slovenskej a českej odbornej literatúre spracované viac v rovine teoretickej, hoci inak celkom dostačujúco; toto spracovanie je spravidla neprimerane všeobecné – poskytuje viac doktrinálny prístup ako prístup praktický, resp. pragmatický; súčasne treba spomenúť, že tento viac všeobecný pohľad nepracuje s aktuálnou vzorkou adresátov, nepracuje s aktuálnymi vzdelávacími programami, modelmi a aplikácie je tak mnohostranne problematické uplatnenie týchto nástrojov v našich podmienkach.

Predkladané spracovanie si za cieľ kladie zistenie aktuálne dostupných možností využívania informačno-komunikačných prostriedkov v procese e-learningu a poznanie ich efektívnosti. Tým sa súčasne vytvára priestor pre zefektívnenie e-learningových modulov z pohľadu dostatočnosti technologických, technických a informačných platforiem. Možno len predpokladať, že efektívnosť využívania nástrojov v rámci e-learningu závisí od radu ďalších faktorov, od množstva iných ukazovateľov, na ktoré je možné poukázať s kontexte ich využívania v praxi. Zohľadnenie týchto ako aj ďalších faktorov môže smerovať k formulácii takého modelu vzdelávania, ktorý bude možné označiť za efektívny a zohľadňujúci dosiahnutú úroveň technického a informačného pokroku v súčasnej spoločnosti.

Ako sme naznačili, formulácia efektívneho modelu e-vzdelávania v sebe zahŕňa tak analýzu a zhodnotenie súčasne dostupných modelov a modulov e-learningu, ich technických parametrov, kritické zhodnotenie aktuálneho stavu využívania a možností, ktoré e-learning ponúka, ako aj posúdenie technických aspektov a hlavných a podporných stránok e-learningu. V centre pozornosti tak stoja také otázky e-learningu, ako je vzájomná prepojenosť, koherencia, spoločné prieniky, podmienenosť i jednotlivé odlišnosti a odlišnosti vo svojom súhrne.

Podstatou spracovania sú otázky týkajúce sa miery efektívnosti využívania informačno-komunikačných technológií vo vzdelávacích procesoch lokalizované v konkrétnej spoločnosti. Ešte presnejšie je možné pozornosť zamerať na konkrétne inštitúcie, alebo fakulty, vzdelávacie strediská, prípadne cielene na jednotlivcov s cieľom poznania, čo a do akej miery je, a kedy to už nie je efektívne. Je nutné do úvahy zobrať aj záver, že v konkrétnych podmienkach nemusí byť využívanie nástrojov v rámci e-learningu efektívne vôbec, hoci s akcentom na aktuálne spoločenské podmienky a súčasne s akcentom na stav rozvoja informačných a komunikačných technológií je to zrejme prípad veľmi zriedkavý, až ojedinelý. Na jednej strane je nutné do úvahy vziať efektívnosť a dostupnosť, ľahkosť využívania, na druhej strane efektívnosť časovú a súčasne aj finančnú. Dostupnosť komunikačných technológií je v súčasnosti už všeobecnou danosťou a prednosťou a to tak z hľadiska finančného, ako aj z hľadiska rozšírenosti.

Možnosti, ktoré e-learning ponúka a poskytuje, sú rozsiahle. Často sa pod týmto

pojmom možno kontinuálne zaradili metódy e-learningu do bežného akademického a vzdelávacieho života, procesu. V prípadoch využívania viacerých metód dodávaných do procesu výučby, je možné hovoriť o tzv. blended learningu.

Samotná kombinácia výučbových metód, ktoré je možné rôznym spôsobom kombinovať v procese e-learningu, sama o sebe ešte nezaručuje úspešnosť a ani efektívnosť tohto procesu. Využívané a volené metódy je potrebné kombinovať vhodne, obozretne a s určitou mierou striedmosti. Ani využívanie nadmerného množstva nástrojov, ani využívanie rôznych typov a veľkostí fontov, rozmanitá grafika a rôzne štýly formátovania v dokumentoch MS Word nevedú automaticky k zrozumiteľnosti dokumentov. V procesoch e-learningu môžu tieto nadmerné a neuvážené kombinácie spôsobiť nadmerné problémy, nejasnosti, neprehľadnosť či priamo nezrozumiteľnosť. Opačný efekt si vyžaduje značnú mieru zručnosti vyučujúceho, ktorá smeruje k vhodnej kombinácii nástrojov a ich podôb tak, aby ponúkaný formát pôsobil pútavo a nerušivo. Využívané metódy treba voliť a kombinovať premyslene, koordinovať ich tak, a by sa dosiahol požadovaný efekt.

Metóda blended learningu v sebe kombinuje dve základné metódy alebo druhy výučby a to výučbu synchronnú a asynchronnú. V prípade *výučby synchronnej*, táto sa realizuje v reálnom čase, v ktorom účastníci prijímajú sprostredkované poznatky a majú možnosť reagovať na prezentované skutočnosti. Ide o také metódy, ako je vyučovanie v učebni za prítomnosti vyučovaných aj pedagóga (v rovnakom čase, na rovnakom mieste), alebo vytvorenie tzv. virtuálnej triedy, do ktorej vstupujú účastníci procesu vzdelávania v určitom čase pomocou synchronných technológií. Pomocou nich majú možnosť sledovať a reagovať na prezentované skutočnosti. Asynchronná výučba sa aplikuje v rôznych časoch, na rôznych osobách a tieto majú možnosť samé si zvoliť tempo, v akom sa stávajú príjemcami poznatkov, informácií. Nemajú možnosť navzájom reagovať. Typickou formou je využívanie rôznych printových materiálov, kníh, elektronických kurzov, audio či video nahrávok.

Pozornosť je potrebné zameriavať na strety technocentrického a antropocentrického prístupu vo vzťahu k obojm uvedeným formám výučby, teda výučby synchronnej aj asynchronnej. Pritom predpokladáme, že zefektívnenie e-learningového modulu je možné dosiahnuť zdokonalením technickej platformy modulu bez zásahu do ostatných zložiek modulu. Rovnako tak predpokladáme, že efektívnosť e-learningového modulu je podmienená súbežnou realizáciou synchronnej výučby. V konečnom dôsledku sme toho názoru, že efektívnosť e-learningových modulov je determinovaná externými faktormi, ktoré nesúvisia a nevytvára ich pedagóg a ani učitelia, ktorý sa vzdeláva v režime e-learning. Uvedené konštatovania musia byť nutne podporené vhodnou metodologickou základňou, ktorú tvoria hlavne metódy analyticko-syntetické, metódy dedukcie, indukcie i komparácie.

Efektívnosť využívania informačno-komunikačných technológií v procese e-learningu je možné skúmať aj v kontexte výsledkov nami v minulosti realizovaného empirického výskumu zameraného na vzorku 100 respondentov. Cieľovou skupinou boli vysokoškolskí pedagógovia pôsobiaci v študijnom odbore masmediálna komunikácia a médiá. Dosiahnutie tejto spolupráce a požadovanej odozvy bolo zabezpečené oslovením relevantných fakúlt a ich predstaviteľov, prípadne aj priamou alebo elektronickou komunikáciou s konkrétnymi pedagógmi. Sekundárne sa za cieľovú skupinu považuje verejnosť. To, do akej miery je a môže byť e-learning efektívny a ako v tomto procese využívať informačno-komunikačné technológie, je možné skúmať a popisovať na vytvorení samostatnej webovej stránky na tieto účely. V tomto kontexte do úvahy treba vziať to, že testujúcim môžu byť aj iné osoby ako dotknutí pedagógovia a aj z ich pohľadu je nutné hodnotiť efektívnosť aj možnosti využívania moderných technológií v procese vzdelávania (pôjde však skôr o laickú verejnosť, ktorej zapojenie nevyklúčujeme, ale jeho rozsah nevieme ani vopred odhadnúť; rozsah využitia inými osobami je možné zhodnotiť pomocou online registračných formulárov, ktoré následne vyhodnotíme). V rovine praktickej boli teda použité metódy dotazníka, rozhovoru a experimentu, o ktoré sa následne opierajú závery i nami zovšeobecnené poznatky.

E-learning je možné skúmať a následne aj hodnotiť z rôznych uhlov pohľadu, z pohľadu rôznych subjektov, z hľadiska viacerých hodnotiacich kritérií. S ohľadom na rýchly rozvoj vedy a techniky, aktuálny rozmach e-learningu a hľadanie, testovanie vhodných metód a nástrojov, ktoré sa v rámci neho využívajú, nie je možné v reálnom čase poskytnúť ucelený a vyčerpávajúci pohľad na všetky aspekty a nástroje e-learningu. Kým ešte v čase spracovania ide o poznatky aktuálne, nasledujúcom dňom tomu môže byť a dovolíme si povedať, že aj bude, inak. Nedovoľujeme si preto povedať, že predkladané spracovanie je uceleným pohľadom na všetky aspekty e-learningu. Ide o sumarizáciu aktuálnych, no dynamicky sa rozvíjajúcich nástrojov, modulov, ktoré sú aktuálne dostupné a ktoré sa dajú implementovať do praxe vysokoškolského vzdelávania, ktoré sa dajú skvalitňovať a modernizovať. Tomu cieľu zodpovedá a korešponduje s ním aj zvolená štruktúra a obsahové zameranie. Ide o štruktúru logickú a systematickú, nadväznú, reflektujúcu prístupy od všeobecného ku konkrétnemu, resp. od teoretických aspektov témy k ich praktickým rozmerom. V rámci prvej kapitoly charakterizujeme aktuálny stav e-learningu v súčasnej spoločnosti a čitateľa uvádzame do problematiky nových a náročných pojmov, súvislostí. V rámci druhej kapitoly sú spracované teoretické perspektívy typických foriem prezenčnej výučby v komparácii s možnosťami, ktoré ponúkajú nástroje e-learningu. Tretia kapitola je venovaná praktickým rozmerom témy, konkrétne tomu, aké prostriedky, resp. ukazovatele by mala spĺňať didaktická pomôcka (príp. metódy práce), aby tieto boli účinné a dosiahol sa nimi sledovaný cieľ. V rámci štvrtej kapitoly sa analyzujú niektoré e-learningové vzdelávacie aktivity a poukazuje sa na ich vybrané atribúty. Piata kapitola sa venuje špecifikám e-learningu v kontexte odborného vzdelávania, čo je podmienené najmä tým, že odborné vzdelávanie (na rozdiel od všeobecného) vykazuje určité špecifické znaky. Šiesta kapitola sa venuje podpore e-learningu a nástrojov, ktoré sa v rámci neho využívajú z hľadiska EÚ a z hľadiska nových výziev, ktoré pre spoločnosť priniesla pandémia spojená so šírením vírusu Covid. Je to práve toto bezkontaktné prostredie, ktoré sa veľmi dotklo vzdelávacích a iných každodenných činností, pri ktorých sa vyžuje osobný stret. Je to súčasne aj táto situácia, ktorá v mnohom ukazuje, ako efektívne je možné nahrádzať fyzické, prezenčné modely vzdelávania a nahrádzať ich viac či menej predpripravenými modelmi e-learningu. Posledná kapitola (siedma) sa zameriava na interpretáciu výsledkov empirického výskumu, ktorý je založený na komparácii výstupov výučby anglického jazyka pre adeptov pôsobiacich v mediálnej oblasti, a to v porovnaní klasická výučba – e-learning.

Nepochybným prínosom predkladanej publikácie je kritické zhodnotenie dostupných modelov e-learningu s poukazom na pozitívne i negatívne stránky a aplikovateľnosť v aktuálnych technických a spoločenských podmienkach. Je to základné poznatkové východisko pre formuláciu efektívneho a všestranne uplatniteľného modelu e-learningu, ktorý bude navrhnutý tak, aby eliminoval negatívne aspekty, ktoré formulovala aplikačná prax v oblasti vzdelávania. Formulácia efektívneho modelu e-learningu a jednotlivých modulov v rámci neho, je žiaduca tak z pohľadu pedagogickej populácie (pedagógov, učiteľov), ako aj pre príjemcov a adresátov takéhoto vzdelávania bez ohľadu na konkrétne predmety či zamerania, ktoré sa prostredníctvom týchto metód budú ponúkať.

Za posledné roky sme svedkami revolúcie v oblasti informačných a komunikačných technológií. Ich rozmach významným spôsobom ovplyvnil tak osobný, ako aj spoločenský a pracovný život celej našej spoločnosti, osobitne a nevynímajúc oblasť vzdelávania na všetkých úrovniach. Už deti na základných školách získavajú základy informačnej a technologickej gramotnosti, ktorú následne počas ďalších rokov prehľbujú a zdokonaľujú. Prirodzene, že ide o úplne iný proces, iné východiská, iný základ ako tie, ktorými disponovali generácie staršie. O tejto zmene je potrebné uvažovať v kontexte premeny priemyselnej spoločnosti na spoločnosť informačnú a zameranú, orientovanú postindustriálne.

Informačný a technologický rozvoj sa nutne premieta aj do vzdelávania a nástrojov, ktoré sa na tieto účely využívajú, aplikujú. Umožňujú pomerne rýchlo, efektívne spracúvať informácie a distribuovať ich následne širokému okruhu príjemcov. Ide o také možnosti, ktoré sa veľmi efektívne uplatňujú v profesionálnom živote pedagógov a súčasne ktoré uľahčujú proces vzdelávania z pohľadu adresátov. Profesionálny pedagogický život je náročný z hľadiska predpokladov, i požiadaviek a adaptácie v meniacich sa spoločenských podmienkach. Nutne sa spája s požiadavkou na celoživotné vzdelávanie, flexibilitu, autonómiu a rovnako tak využívanie dostupných informačných tokov i informačných technológií. E-learning je inovatívnym prístupom k vzdelávaniu, ktorý sa využíva približne od konca roka 1997. V našich podmienkach nie je celkom zjednotené, čo sa pod týmto pojmom rozumie. Asi najstručnejšie by sa dalo povedať, že ide o vzdelávanie v elektronickej podobe s využitím dostupných informačných a komunikačných technológií (v prostredí online). Veľmi zjednodušene by sme mohli povedať, že ide o všetko to, čo sa adresát naučí prostredníctvom elektronických vzdelávacích modulov, za využitia informačno-komunikačných technológií a modulov, ktoré je na tieto účely možné používať.

Možnosti, ako využíva informačno-komunikačné technológie, sú v súčasnosti rozsiahle. Ide o rad atraktívnych možností či nástrojov, ktoré umožňujú vytvárať nové, originálne projekty vzdelávania a ich parciálne súčasti. Rozšírenie internetu a kvalita internetového pripojenia, o ktorej možno povedať, že je v našich podmienkach vysoká, významne uľahčujú možnosti elektronického vzdelávania. Parciálne s týmto súvisí technické a technologické vybavenie (počítať, software, viaceré programy a aplikácie, ktoré a na tieto účely dajú využívať). To všetko spôsobuje, že bez potreby osobného kontaktu v konkrétnom čase a priestore je možné sprostredkúvať vzdelávanie a poznatky priamo pred oči adresátov, na ich pracovné plochy, do ich počítačov či alebo dokonca do ich mobilov.

Treba do úvahy vziať aj to, že e-learning nie je univerzálnym riešením, ktoré sa dá aplikovať vo všetkých podmienkach, v každom prostredí, vo všetkých moduloch a vo všetkých oblastiach vzdelávania. Hoci nepochybne e-learning má rad výhod, nikdy nebude možné povedať, že by bol spôsobilý nahradiť štandardné vzdelávanie klasickou prezenčnou formou. Na jednej strane ide o efektívnu formu náhrady štandardnej výučby, na strane druhej viaceré inštitúcie sa snažia presúvať prezenčné modely do online prostredia, keďže s týmto sa spájajú výhody tak na strane pedagógov, ako aj na strane adresátov vzdelávania (cestovné náklady, pomôcky, online režim v pohodlí vlastných priestorov a pod.). Hľadanie vhodnej, strednej cesty bolo v časoch koronakrízy veľmi obmedzené a teda nemožno sa vôbec diviť nad tým, že typické formy vzdelávania sa presunuli výhradne do prostredia online. Aké však bude a aké môže byť vzdelávanie štandardné a bežné bez obmedzení, ktoré sa s pandemiou spájajú? Kde je stredná cesta optimálneho využitia nástrojov e-learningu a aká je vhodná kombinácia a pomer nástrojov klasického a online vzdelávania? Ide o otázky, ktorých zodpovedanie prinesú nasledujúce mesiace, či blízke roky. Elektronizácia v tejto oblasti je viac doménou mladšej či strednej generácie, čo diskvalifikuje mnohých odborníkov vo vyššom veku z možnosti zapojenia do online vzdelávania. Na druhej strane je to aj určitá informačná zručnosť, schopnosť pracovať s textom a materiálmi v prostredí online, čo komplikuje využívanie nástrojov aj modelov e-learningu. Aj preto možno diskutovať o tom, či skutočne je možné využívať a do akej miery je možné využívať e-learning ako primárnu formu vzdelávania, prípadne do akej miery môže byť využívaná ako forma doplnková, voliteľná.

Aj napriek týmto úvahám, elektronické vzdelávanie vytvára podstatne väčší priestor pre vzdelávanie, ako štandardná výučba v učebniach. Nie je to len znižovanie cestovných nákladov, otvorený a blízky prístup k študentom, ale aj akási osobná pohodlnosť tohto modulu, ktorá ho zvýhodňuje pred štandardným prezenčným vzdelávaním. Takýmto spôsobom je možné lepšie rozvrhnúť harmonogram pedagógov, lepšie využiť ich časový fond, potenciál tak, ako to v minulosti možné nebolo. Viazanie výučby na určité miesto a čas nie je často vyhovujúce ani z pohľadu pedagógov, ani z pohľadu príjemcov, adresátov vzdelávania. Online

výučba má iné prednosti a plne využíva súčasnú virtuálnu realitu a významnosť, obľúbenosť prostredia online. Asi najväčším prínosom online vzdelávania je všade-dostupnosť a zároveň opakovanosť, možnosť časového a mediálneho rozvrhnutia. Ide hlavne o to, že to vzdelávanie, ktoré si v minulosti vyžadovalo fyzickú prítomnosť osôb, a časové vymedzenie a určenie, sa v súčasnosti dá variovať a nastaviť podľa konkrétnych potrieb adresátov. Výučbové moduly je možné počúvať v aute cestou z práce, večer pred spaním, alebo počas prestávok v práci. Ide o významné uľahčenie vzdelávania z pohľadu adresátov, ktoré je spôsobilé prilákať jednotlivcov k výučbovým modulom, ku vzdelávaniu, keďže ich fyzická prítomnosť v čase už nie je nutne potrebná. Z pohľadu pedagógov ide o pohodlné sprostredkovanie vlastných poznatkov v prostredí, ktoré si zvolia, online s možnosťou opakovania, úprav či modifikácií tak, ako to výučbové moduly umožňujú. Elektronické vzdelávanie je prístupné v každom čase a teda nie je ani tak náročné na reálne materiálové zabezpečenie. Ak aj v danom čase účastníci potrebujú osvieženie poznatkov alebo prenos k teoretickej základni, efektívne výučbové moduly to umožňujú prostredníctvom hypertextových či iných prepojení a teda nie je potrebné využívanie primárneho času na tieto účely. Je to aj vyhľadávanie pomocou zdrojov, pomocou kľúčových slov pre konkrétne témy tak, aby bolo možné porozumieť problematike. Na tieto účely je možné prerušiť online prednášku, kým pri štandardnej výučbe by tento osviežovací proces zaberol značnú časť času na úkon konkrétnej témy. Tento modul navyše podporuje prácu adresátov so zdrojmi, aktívne vyhľadávanie informácií, čo sú aspekty vzdelávania taktiež.

V súčasnosti už existuje viacero modulov a metód, ktoré umožňujú sprostredkovať rovnaké informácie rôznymi spôsobmi, čo zohľadňuje prístup rôznych kategórií uchádzačov ku vzdelávaniu a podporuje pochopenie vzdelávanej matérie na ich strane.

Vzdelávací proces integrujúci informačné a komunikačné technológie na tvorbu konkrétnych modulov, modelov, postupov, študijných obsahov, zámerov i ako platforma pre vzájomnú komunikáciu predstavuje moderný nástroj prepojenia pedagógov s adresátmi výučby. Ide o nový model riadenia výučby, pod ktorý je možné zaradiť množstvo parciálnych aktivít, procesov a postupov zapadajúcich do jedného celku. Či už to sú kurzy dištančného charakteru, alebo rad nástrojov sprostredkovaného vzdelávania prostredníctvom študijných materiálov, alebo ako doplnok prezenčnej formy výučby. Vždy je na konkrétnej inštitúcii, aké z týchto modulov dokáže poskytovať a ako kvalitne tak, aby boli efektívne. Na tieto účely sa dajú využívať tak internet, ako aj intranet, web, sociálne siete, komunikačné aplikácie, prenosné e-médiá a podobne. Rad nástrojov je v tomto smere rozsiahly a je teda len a len na konkrétnom užívateľovi, aké hlavné a doplnkové nástroje zvolí. V každom prípade ide o využitie informačno-komunikačných technológií na tieto účely, čo stojí v centre pozornosti aj pri tomto spracovaní.

Nie je správne, ak by sme si pod e-learningom predstavovali len multimediálne výučbové kurzy. Takýto pohľad by bol nadmieru zúžený a v každom prípade aj nepresný. Hoci táto zložka e-learningu je nepochybne významná, je to sústavne len jedna z možných zložiek, jeden z možných modulov v rámci e-learningu. E-learning však zahŕňa aj množstvo ďalších zložiek vzdelávania, jednak pre asynchrónne štúdium (komunikácia pomocou e-mailu, diskusných skupín, nástienky, sociálnych sietí...), avšak aj synchrónne štúdium (chat, zdieľanie aplikácií, videokonferencie, virtuálna trieda...), zdieľanie a využívanie firemného intelektuálneho kapitálu, aj celý proces riadenia vzdelávania. Ide teda o rad nástrojov, ktoré sú určené pre oblasť vzdelávania a dajú sa vnímať tak izolovane, samostatne, no dajú sa využívať aj vo vzájomnej interakcii, vo vzájomnom kontexte. Tiež v tom najširšom kontexte nie je možné hovoriť len o vzdelávaní študentov, ale všeobecne o adresátoch, ktorí môžu byť rôzni. Ide o príjemcov informácií rôznej povahy. Nejde pritom len o vyhľadávanie informácií, ale na proces a spôsob ich odovzdávania a prezentácie. Dnes tot iž nie je ťažké informácie nájsť, v rôznych zdrojoch, vrátane tých elektronických. Ich obsah je však potrebné pochopiť, správne interpretovať a aplikovať, čo nie je možné inak. Aj v tomto rozmere sa e-learning dostáva do stretu s manažmentom znalostí (znalostným manažmentom, tzv. knowledge management). Dá sa povedať, že moderné e-learningy majú schopnosť nie len zbierať, ale aj organizovať a

odovzdávať poznatky v elektronickej podobe, šíriť ich, podporovať ich aplikáciu a správne pochopenie v praxi.

Súhrnne by sa dalo povedať, že e-learning sa v posledných rokoch a osobitne v posledných mesiacoch presadil ako prostriedok smerujúci k efektívnemu informovaniu adresátov rôznej povahy. Nejde nutne o nástroje využívané v procese vzdelávania, hoci v tomto procese majú nepochybne veľmi vhodné využitie. Sú schopné využívať interaktívne moduly, multimediálne kanály, webové prezentácie, rôzne podporné nosiče, sociálne siete. Veľmi obľúbenou a frekventovane využívanou formou sú webináre či virtuálne konferencie. Na tieto aj ďalšie aspekty autorka poukazuje v predkladanom spracovaní s tým, že nejde o nijako izolované poznatky, ale práve naopak, ide o poznatky, ktoré okrem bohatej aplikačnej praxe získala v rámci doktorandského štúdia.

1.2 Zmeny štandardov v oblasti vzdelávania s ohľadom na súčasný stav v spoločnosti

Klasickú formu pedagogického procesu v prezenčnej forme nahradila v čase núdzového stavu a vírusovej pandémie forma e-vzdelávania. Fungovanie vzdelávania v tomto režime naráža na rad problémov, ktoré nie je možné riešiť operatívne. Z radu problémov možno spomenúť napríklad nedostatočné internetové pokrytie na rôznych územiach Slovenska, často nižšia úroveň digitálnych zručností alebo aj chýbajúce know-how pri online vyučovaní na strane pedagógov i študujúcich. Napriek tomu, že EÚ poskytuje na účely digitalizácie vzdelávania možnosti čerpania prostriedkov z európskych fondov, také nástroje ako tvorba digitálnych vzdelávacích materiálov, podpora e-vzdelávania v podobe online vzdelávacích miestností a programov, nákup počítačov či tabletov, na zdokonaľovanie digitálnych zručností učiteľov a žiakov, u nás sústavne nemajú prioritné miesto. Práve tieto skutočnosti spôsobili a spôsobujú, že nie všetky oblasti a nie všetky úrovne vzdelávania sú na prechod k e-learningu pripravené, nie vo všetkých oblastiach je tento prechod možný. Zatvorenie škôl a prerušenie procesu vzdelávania tak v našich podmienkach spôsobilo rad ďalších súvisiacich problémov.

Štátna správa u nás sa nikdy tak rýchlo nepretransformovala do elektronickej formy fungovania ako sme tomu svedkami dnes. Procesy vo verejnej správe, ani vzdelávanie sa nikdy na dištančné (diaľkové) fungovanie a chod nepripravovali. Viaceré realizované projekty boli parciálne, pilotné, často nesystémové a o online vyučovaní sa vždy uvažovalo len ako o doplnku k štandardným spôsobom výučby. Dnešný verejný systém naráža hneď na niekoľko prekážok, ktoré mu znemožňujú prejsť v čase krízy na plnohodnotné online vyučovanie.

Prvým a kľúčovým problémom, nutnou podmienkou pre využívanie možností e-learningu je rýchle a kvalitné internetové pripojenie na strane vzdelávacích inštitúcií, osobností i adresátov vzdelávania. Podľa poznatkov Eurostatu má však len 82 % slovenských domácností prístup k internetu, čo je úroveň pod priemerom EÚ, ktorý predstavuje úroveň 90%. Hoci sa uvedený percentuálny ukazovateľ javí ako veľmi dobrý, treba poukázať na to, že niektoré domácnosti majú síce internetové pripojenie, ale toto nie je stabilné, prípadne počítač napríklad nemá webkameru, ktorá by simulovala prítomnosť na hodine, alebo sa o jeden počítač delí viac jedincov, internetové pripojenie je pomalé a pod.

Nepochybne problémom je zrejmä absencia informačných a komunikačných zariadení v sociálne vylúčených spoločnostiach, v sociálne slabšom prostredí. Práve v tejto vzorke ale nachádzame jedincov, u ktorých je vzdelávanie kľúčom k riešeniu sociálneho statusu a chudoby.

Ďalšie obmedzenia sa s aplikáciou e-learningu spájajú so vzdelávaním niektorých kategórií osôb - so špeciálnymi potrebami, či už v rovine vekovej, zrakovosluchovej alebo aj mentálnej a vedomostnej. Pri online vzdelávaní, ktoré v súčasných podmienkach prebieha hlavne asynchrónne (subjekty nie sú súčasne online), predstavuje tento školský pomocný personál len ďalší článok komunikačného reťazca.

Podpora možností a nástrojov dištančného vzdelávania je v aktuálnych spoločenských a najmä pandemických podmienkach vidieť na všetkých úrovniach spoločenského systému.

Tradičné elektronické vzdelávanie sa môže zobrazíť ako internetová verzia počítačového vzdelávania, ktoré sa zameriava na poskytnutie multimediálneho zážitku vrátane vypracovaných animácií a simulácií. Vysoké výrobné náklady ovplyvňuje skutočnosť, že dokončenie jednej hodiny tradičného elektronického vzdelávania zvyčajne trvá dvom až piatim odborníkom od štyroch do šiestich mesiacov a výsledný kurz je väčšinou graficky sofistikovaný, ako napr. film alebo videohra. Tímy tradičného elektronického vzdelávania, ktoré sa môžu skladať zo spisovateľov, SME, inštruktážnych dizajnérov, programátorov a grafických umelcov, musia vypracovať príbehy a scenáre ešte pred samotnou implementáciou. Nepochybne toto sú všetko prvky, ktorými je takéto tradičné elektronické vzdelávanie charakteristické, určitým spôsobom výnimočné, ale pre prax aj problematické.

Neexistujú žiadne absolútne pravidlá o tom, ktoré spoločnosti sa lepšie hodia na rýchle elektronické vzdelávanie v porovnaní s tradičným elektronickým vzdelávaním. Takéto rozlišovacie kritériá by sme len ťažko hľadali. Naopak, niektoré projekty sa lepšie hodia na rýchle elektronické vzdelávanie a iné sú efektívnejšie v prípade tradičného elektronického vzdelávania. Vo veľmi skorom štádiu procesu je potrebné prijať rozhodnutie o tom, či projekt bude vyvinutý s použitím techník rýchleho, alebo tradičného elektronického vzdelávania. Pri rozhodovaní o kategórii projektu je potrebné pochopiť jednotlivé prínosy a obmedzenia každého prístupu (tabuľka 1).

Synchronický	Asynchronický
Materiál vyžaduje pedagóga s jasnou potrebou komunikácie medzi pedagógom a učiacim sa (čas pedagóga).	Materiál môže existovať samostatne.
Inštruktor je k dispozícii vtedy, keď sú k dispozícii učitelia.	Kurz je k dispozícii 24/7.
Študenti nemusia mať sebamotiváciu.	Študenti potrebujú vzdelávanie v požadovanom čase (just-in-time), (je k dispozícii, keď učitelia sa sú k dispozícii, a nie vtedy, keď je k dispozícii pedagóg).
Inštruktor mení obsah v reálnom čase (obsah nie je dokončený).	Kurzy, ktoré sa môžu použiť ako fi remný zdroj, ako referencia pre zvýšenie produktivity (napr. môžu byť prístupné pre systém na riadenie znalostí).
Synchronické kurzy	Asynchronické kurzy
Materiál citlivý na čas.	Pracovníci v zmenách.
Série online seminárov.	Vzdelávanie poskytované v štandardných intervaloch (napr. raz za šesť mesiacov).
Nie je k dispozícii rozpočet a čas na vytvorenie asynchronických kurzov.	Pracovníci sú rozmiestnení po celej zeme.
Kurzy zamerané na osobnosť.	Pracovníci s nepredvídateľnými časovými rozvrhmi

Kurzy tradičného elektronického vzdelávania sú drahé. Pri ich tvorbe je potrebný tím ľudí a vytvorenie trvá niekoľko mesiacov. V nasledujúcej časti sa nachádza krátke zhrnutie vybraných skutočností založených na komparácii rýchleho a tradičného elektronického vzdelávania.

Vhodné na tradičné elektronické vzdelávanie sú:

- projekty, ktoré vyžadujú extenzívne simulácie, ako napr. priemyselné riadiace systémy (pomyslite na letové simulátory)
- vzdelávanie s dlhou životnosťou, ako napr. zákulisie spoločnosti
- obsah, ktorý vyžaduje značné odborné znalosti a spoluprácu pri svojom vývine ako napr. špecializované grafické simulácie alebo programovanie
- situácie vysokoviditeľné, kde je predpoklad, že si obsah pozrie široká báza užívateľov
- všeobecné, neoddelené témy.

1.3 Požiadavky na ochranu informácií a súkromia v kontexte dištančného vzdelávania

S prechodom prezenčnej formy vzdelávania na dištančnú sa zvyšujú aj nároky na ochranu súkromia pri práci s informačno-komunikačnými technológiami a internetu. Vzhľadom na značnú dynamiku a rozsah vývoja webových služieb a alternatív k tradičným spôsobom komunikácie informácií sa však legislatívne opatrenia javia ako nedostatočne flexibilné a neschopné vyrovnať krok s tempom vzniku nových bezpečnostných rizík. To kladie významný podiel zodpovednosti za ochranu súkromia na plecia samotného používateľa. Okrem iného by sa za jeden zo základných problémov v rámci otázok súkromia na internete mohla považovať aj absencia primeranej informačnej gramotnosti, čo môže mať za následok nedostatočnú informovanosť používateľa o rizikách, ktoré mu hrozia pri práci v kyberpriestore. Takýto informačný deficit potom s veľkou pravdepodobnosťou znemožňuje efektívne sa chrániť pred zneužitím údajov či inými zásahmi do súkromia. Tento problém je aktuálny práve pri dištančnom vzdelávaní, kedy pedagógovia poskytujú svoje obrazové záznamy, ich vstupy sú nahrávané a archivované a často pri zdieľaní rôznych podporných materiálov zo svojej pracovnej plochy si neuvedomujú v plnom rozsahu objem a povahu informácií, ktoré pri tejto činnosti automaticky poskytujú.

1.4 Dostupné e-learningové platformy a možnosti ich využitia (analýza)

Ďalšou otázkou zostávajú aj vhodné online a offline platformy, nástroje využívané v rámci e-learningu. Mnohé z nich, hoci na ich zavádzanie apeluje aj EÚ, nie sú v súčasnosti dostatočne známe a ani využívané. Ide nie len o nástroje zabezpečujúce **spojenie medzi pedagógmi a študentmi** v situácii, keď sa nachádzajú na rôznych miestach, ale súčasne o nástroje, ktoré umožňujú **prístup informáciám prostrediam**, ktoré nie sú zvyčajne v každej krajine alebo inštitúcii dostupné. Rad inšpiratívnych poznatkov je možné čerpať z Akčného plánu Komisie pre digitálne vzdelávanie, ktorý okrem iného odkazuje aj na online platformy, v rámci ktorých je možné kontinuálne zabezpečovať činnosti v rámci vzdelávania aj odbornej prípravy. V obsahu tohto Akčného plánu podporujúceho rozmanité formy digitálnych kompetencií a digitálneho vzdelávania, nachádzame rad akcií smerujúcich k podpore využívania informačno-komunikačných technológií v postupoch digitálneho vzdelávania. Vo vzťahu k členským štátom súčasne zavádza kompetencie do troch kľúčových oblastí na účely podpory digitálneho vzdelávania, konkrétne:¹

- a.) podpora využívania digitálnych technológií v procese vzdelávania
- b.) rozvíjanie digitálnych schopností a zručností
- c.) zlepšovanie vzdelávania na podklade výsledkov štúdií z oblasti uplatňovania informačno-komunikačných technológií v procese vzdelávania.

Rad platformy pre aplikáciu e-learningu v praxi, na ktoré priamo odkazuje Akčný plán Komisie pre digitálne vzdelávanie sú dostupné online. Z týchto e-platformy vzdelávania pre pedagógov na rôznych úrovniach vzdelávacieho systému a v rôznych oblastiach je možné spomenúť tieto:

¹KURUCOVÁ, Z. 2020. Aplikácia nástrojov e-learningu s využitím IKT vo vzdelávaní. Bratislava: Mladé Letá, 2020, s. 96 a nasl.

- *Platforma School Education Gateway* - elektronický katalóg učebných materiálov a príležitostí na odbornú prípravu pre učiteľov a zainteresované strany z európskych školských vzdelávacích systémov dostupný v 23 európskych jazykoch
- *Platforma School Education Gateway* – obsahuje publikácie, návody a učebné materiály, učebné materiály, ktoré vytvorili inštitúcie EÚ alebo sú výsledkom projektov s finančnou podporou EÚ, bezplatné online kurzy, webinára, informačný bulletin
- *eTwinning (elektronické vytváranie partnerstiev)* – predstavuje európsku platformu pre spoluprácu, prostredníctvom ktorej môžu učitelia komunikovať, vymieňať si zdroje, nájsť si príležitosti na profesijný rozvoj a spoluvytvárať projekty v 30 jazykoch; požiadavkou je registrácia, po ktorej sú dostupné hotové balíčky projektov, príklady projektov s efektívnymi postupmi, výmena skúseností
- *Kútik na vzdelávanie* – obsahuje učebné materiály vrátane online hier, ktorých cieľom je pomôcť žiakom všetkých vekových skupín objavovať EÚ.
- *SALTO-YOUTH* - elektronický katalóg vzdelávacích nástrojov na propagáciu a podporu práce s mládežou, zahŕňa súbor nástrojov pre školiteľov aj pracovníkov s mládežou
- *Elektronická platforma pre vzdelávanie dospelých (EPALE)*- otvorená viacjazyčná online komunita, ktorá spája profesionálov z oblasti vzdelávania dospelých v celej Európe s cieľom zvýšiť kvalitu a rozmanitosť príležitostí na vzdelávanie dospelých; vyžaduje alebo môže sa vyžadovať registrácia, po ktorej je dostupné vzdelávanie prostredníctvom video editora.
- *Virtuálna výmena v rámci programu Erasmus+* vytvára príležitosti na inovačnú online virtuálnu výmenu pre mladých ľudí v celej Európe a v južnom Stredozemí
- *Európsky inovačný a technologický inštitút (EIT)* – obsahuje zdroje na podporu poskytovania kvalitnej online výučby a vzdelávania odborníkmi v oblasti vysokoškolského vzdelávania, ktoré pripravil Európsky inovačný a technologický inštitút (EIT); obsahuje výučbový modul v čase krízy (nutná registrácia), EIT digitálne kurzy aj EIT InnoEnergy online kurzy.
- *Európsky týždeň programovania* - iniciatíva na miestnej úrovni, ktorú podporuje Európska komisia. Cieľom iniciatívy je ľuďom zábavne a pútavo priblížiť programovanie, výpočtové myslenie a digitálnu gramotnosť (dostupná v 29 jazykoch).

Je prirodzené, že aj na Slovensku sa vzdelávanie v dôsledku pandémie a s ňou spojeným núdzovým stavom muselo presunúť do oblasti digitálnej. Už sme poukázali na skutočnosť, že vzdelávanie v našich podmienkach nebolo pripravené na takých operatívny prechod k dištančným formám vzdelávania a aj v nasledujúcich častiach sa preto venujeme kľúčovým otázkam, ktoré by mali byť riešené resp. zodpovedané vopred, teda pred nastavením modelu dištančného vzdelávania.

Online priestor sa v dôsledku udalostí z posledných mesiacov stal nie len priestorom pre získavanie a zdieľanie informácií, ale aj priestorom pre poskytovanie a nadobúdanie nových vedomostí alebo zručností. Aktuálne sú aj z nášho pohľadu dostupné viaceré webové platformy využiteľné na tieto účely. V nasledujúcom prehľade sa venujeme tým, ktoré sa nespájajú s počítačnými vstupnými nákladmi, resp. ich využívanie je bezplatné (treba zohľadniť to, že vychádzame z premisy, že každý účastník disponuje počítačom s webkamerou, pripojením na internet; v mnohých prípadoch treba zohľadniť aj jazykovú náročnosť resp. vybavenosť účastníkov a ich schopnosti komunikovať v cudzom jazyku):²

²KURUCOVÁ, Z. 2020. Aplikácia nástrojov e-learningu s využitím IKT vo vzdelávaní. Bratislava: Mladé Letá, 2020, s. 96 a nasl.

COURSERA – americká vzdelávacia platforma spolupracujúca s univerzitami a inými organizáciami pri poskytovaní online kurzov, špecializácií a umožňuje získať konkrétny stupeň vzdelania v rôznych predmetoch, ako sú napríklad strojárstvo, informatika, strojové učenie, matematika, obchod, informatika, digitálny marketing, humanitné vedy, medicína, biológia, spoločenské vedy a iné. Kurzy používajú metódu vzdelávacích videí a tiež kvízov. Postup v vzdelávaní študenta je monitorovaný profesorom.

KHAN ACADEMY – nezisková organizácia na účely poskytovania vysoko kvalitného vzdelávania bez ohľadu na miesto a čas, v podstate komukoľvek. Aktuálne ponúka viac ako 3 100 videolekcií uložených na YouTube v rámci rôznych vedených disciplín. Kurzy sú členené do podčastí textovej podoby a videí. Umožňujú zapojiť do učenia učiteľov alebo rodičov, čo môže byť dôležitým motivačným faktorom pre učiaceho sa. Táto platforma funguje aj v českej mutácii.

OPEN COURSE WARE – dostupné bezplatné kurzy vytvorené na univerzitách. Vyhľadávanie je možné podľa konkrétnych tém, podľa jazyka, v ktorom je kurz vedený, alebo podľa organizátora kurzu. Platforma sa riadi princípom otvoreného vzdelávania: zahŕňa zdroje, nástroje a postupy, ktoré využívajú rámec otvoreného zdieľania na zlepšenie prístupu k vzdelávaniu a jeho účinnosti na celom svete.

ALISON – bezplatné vzdelávanie zameriavajúce sa na rozvoj zručností na pracovisku. Hlavné oblasti vzdelávania na tejto platforme sú obchodné a podnikateľské zručnosti, finančné a ekonomické zručnosti, jazyky, digitálne zručnosti, personálny rozvoj. Absolvent kurzu získava certifikát alebo diplom.

MIT OPEN COURSE WARE – portál spadajúci pod Univerzitu Massachusetts Institut od Technology; zahŕňa viac ako 100 videolekcií, ktoré je možné aj si stiahnuť a vzdelávať sa podľa vlastného harmonogramu.

ACADEMIC EARTH – bezplatné videokurzy, vrátane prednášok realizovaných na prestížnych svetových univerzitách; vyhľadávať je možné podľa témy aj podľa domovskej univerzity.

OPEN LEARNING INITIATIVE – Carnegie Mellon University vytvorila platformu pre prístup k rôznym druhom materiálov vzdelávacej povahy, ktoré si môžu uchádzači navoliť podľa vlastných potrieb a vedia si stanoviť svoje tempo štúdia. Cieľom je transformácia vysokoškolského vzdelávania prostredníctvom vedy a učenia.

GEOGRAPHY IQ – ide o svetový atlas s dostupnými geografickými, ekonomickými aj politickými a historickými informáciami. Integruje rad nástrojov, okrem iného máp, vlajok, konverzií a údajov o demografii, časovom pásme i podnebí.

MINDTOOLS – platforma pre vzdelávanie v základných oblastiach riadenia, vedenia a osobnej efektívnosti, ktoré sú podľa tohto portálu potrebné na vybudovanie šťastnej a úspešnej kariéry. Na tento cieľ využíva blogy, kvízy, pracovné listy, infografiky a ďalšie zaujímavé nástroje.

THE WORLD FACTBOOK – bezplatná a otvorená platforma vzdelávania CIA, ktorá poskytuje dôveryhodné informácie z rôznych oblastí (história, osobnosti, spoločnosť, právo, vláda, ekonomika, energetika, médiá, armáda, doprava) a to osobitne pre jednotlivé štáty, regióny.

OPEN CULTURE - vzdelávanie v oblasti kultúry a umenia. Portál obsahuje 1300 online kurzov, 1150 filmov, 700 audiokníh, 800 e-kníh.

OPEN EDUCATION DAZABASE – obsahuje viac ako stotisíc kurzov z rôznych univerzít na svete; možno hovoriť o lídrovi v e-learningu v celosvetovom meradle a to už od roku 2007. Zahŕňa rôzne stupne vzdelávania, vedné oblasti, témy a pod.

iTUNES U – bezplatná aplikácia, ktorá sa dá stiahnuť do mobilu či počítača; integruje viac ako 500 kurzov s učebnými textami na úrovni základných a stredných škôl. Otvára priestor pre diskusiu pedagógov a žiakov na účely vytvárania spätnej väzby.

TED – obsahuje videá, prednášky odborníkov z rôznych oblastí života. Videá majú väčšinou krátku stopáž, rečníci v nich neformálny a inšpirujúcim spôsobom dokážu pozitívne ovplyvniť svojich poslucháčov

99U – integruje vzdelávacie videá rôznej povahy, na rôzne témy. Má viac umelecké zameranie a ponúka aj príbehy konkrétnych osobností.

WIKIVERSITY – integruje projekty k rôznym témam; nevýhodou je, že neposkytuje ucelené vzdelávanie; ide o vzdelávacie a výskumný projekt, do ktorého môže zasahovať ako editor každý, môže jeho obsah šíriť aj čítať. Dostupný je v českej jazykovej verzii.

PROJEKT GUTENBERG – prvý poskytovateľ bezplatných elektronických kníh na svete; zakladateľom je M. Hart, ktorý e-knihy predstavil už v roku 1971. Aktuálne obsahuje prístup k viac ako 4200 knihám.

THE FREE LIBRARY - bezplatná knižnica ponúka nielen knihy ale aj články v obrovskom objeme, spolu v počte až 21 miliónov. Založená bola v roku 2003. Je neoceniteľný výskumným nástrojom ako najsť užitočné informácie o prakticky akejkoľvek téme.

UDACITY – vzdelávanie za pomoci videokurzov, hlavne v oblasti techniky. Ide o projekt celoživotného vzdelávania, na ktorom sa buduje kariéra jednotlivcov. Portál spolupracuje s poprednými technologickými spoločnosťami. Zájemci sa učia zvládať kľúčové technologické zručnosti, ktoré rôzne firmy hľadajú v rámci svojej personálnej základne.

YOU TUBE – jeden asi z najznámejších videoportálov, ktorý ponúka tak zábavu, hudbu, ako aj možnosti vzdelávania (viac ako 6000 vzdelávacích kanálov). Jeho výhodou je ľahké ovládanie, možnosti vyhľadávania, komentovania a rovnako tak pridávania videí a postrehov; zaraďuje sa k tým najpoužívanejším na svete a to aj v oblasti vzdelávania.

CODE ACADEMY – bezplatná platforma poskytujúca vzdelávanie (kurzy) v rôznych oblastiach vedy, techniky. Výhodou je možnosť jednoduchého vyhľadávania v katalógu za pomoci kľúčových slov, hesiel.

VIKY – Centrálné úložisko edukačného obsahu, ktorého odkaz je obsiahnutý na stránke ucimenadialku.sk. Komplexná vzdelávacia platforma, ktorá sprístupňuje digitálny edukačný obsah Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky a poskytuje používateľom, učiteľom a žiakom funkcionality pre elektronické vzdelávanie. Zahŕňa rôzne témy, vzdelávacie obsahy podľa zamerania a oblasti. Ide o bezplatnú slovenskú platformu na účely dištančného vzdelávania.

EURÓPSKE JAZYKOVÉ PORTFÓLIO – určené pre žiakov vo veku 7 - 10 rokov (EJP) je v súlade so Spoločným európskym referenčným rámcom pre jazyky (úrovne A1 – B1) a podporuje implementáciu Štátneho vzdelávacieho programu pre predmet cudzí jazyk. EJP predstavuje celkový rámec plurilingválnych a interkultúrnych kompetencií učiaceho sa, pričom zároveň napomáha pri stanovovaní vzdelávacích cieľov, rozvíja schopnosť učiť sa učiť, sebahodnotenie a autonómiu učiaceho sa. EJP sa môže používať v rôznych jazykoch, aj keď v samotnom modeli nie sú uvedené. Európske jazykové portfólio sa skladá z troch častí: Jazykový pas, Jazykový životopis, Zbierka prác a dokladov.

HRAVO ZDRAVO - bezplatná a rovnako tak slovenská verzia určená na tvorivé, umelecké a pohybové aktivity a vedecké pokusy (ekológické, hudobné, z chémie, fyziky, prírodovedy a biológie), ktoré hravou formou vedú deti ku zdraviu a približujú im dôležitosť zdravej stravy, pohybu, psychického zdravia, ako aj ochrany životného prostredia (1 - 15 rokov).

IT AKADÉMIA – bezplatná slovenská platforma obsahujúca pracovné zošity, metodiky, videá.

ISIBALO – bezplatná platforma zahŕňajúca vzdelávací obsah so zameraním na matematiku, fyziku, chémiu. Obsahuje učebnice, študijne materiály. Je v českej jazykovej mutácii.

1.5 Kľúčové problémy online-vzdelávania (a otázky s nimi spojené)

Odhliadnuc od konkrétnej vzdelávacej platformy, primárne je potrebné v súvislosti s prechodom od prezenčnej formy vzdelávania k tej dištančnej forme vzdelávania, je potrebné riešiť základné, kľúčové otázky, ktoré sa spájajú s našim, slovenským vzdelávacím prostredím a kultúrou.

Pri hľadaní možností diaľkovej výučby a vhodných e-learningových nástrojov, je nutné zohľadniť nie len možnosti na strane pedagógov, ale najmä možnosti na strane adresátov výučby. K základným otázkam potom patria také, ako:

- Má edukant prístup k internetu?
- Má vhodné zariadenia na elektronické vzdelávanie?
- Môže s týmto zariadením pracovať sám, alebo sa oň musí deliť s inými členmi domácnosti?
- Aké sú technologické kompetencie adresátov výučby?

Aj kombinácie práce s listinnými dokumentami sú pomerne náročné, lebo si vyžadujú, aby adresáti mali možnosti vytlačiť si obsah a pracovať s ním. Inak je nutné hľadať nástroje na doručenie listinného obsahu priamo k adresátom ako nutná podmienka pre úspešné vzdelávanie. V prípade využívania mobilných telefónov a mobilných zariadení je rovnako tak dôležitý prístup k internetu a schopnosť inštalovať požadované aplikácie. Využívané platformy by mali obsahovať konkrétne odkazy na kľúčové zdroje, témy či pojmy, inak je dôležité zabezpečiť prístup adresátov vzdelávania aj k týmto. Ako vyplynulo aj z prieskumných zistení a to nie len raz, prostredie, v ktorom sa edukácia realizuje na strane príjemcu, je významným spôsobom schopné ovplyvniť koncentráciu adresátov, ich pozornosť, ako aj výstupy zo vzdelávania. Je to aj technická podpora (často v podobe zabudovaných liniek pomoci), ako aj podpora najbližšieho okolia, vhodné prostredie a dostupnosť radu nástrojov, ktoré si edukácia priamo vyžaduje. Súhrnne ide o vhodné predispozície k možnostiam využívania rôznych platforiem e-learningu.

Na úrovni vysokého školstva sa jednou z najvyužívanejších platforiem stala aplikácia MS Teams, ktorá umožňuje interaktívnu edukáciu, komunikáciu, poskytuje spätnú väzbu, umožňuje zdieľať obsah, dokumenty i videá a súčasne umožňuje realizovaný obsah nahrávať a ukladať, čo umožňuje vrátiť sa k nemu v rôznom čase, na rôznych miestach, kontrolovať ho a pod.

Všetky informácie od spoločnosti Microsoft k digitálnemu vzdelávaniu prostredníctvom tejto aplikácie sú sústredené na webstránke Skola na diaľku. Obsah stránky zahŕňa informácie pre učiteľov, riaditeľov, IT správcov, študentov aj rodičov.

Microsoft Teams je k dispozícii vzdelávacím inštitúciám prostredníctvom ponuky Office 365 A1 bezplatne a je možné s ňou pracovať tak v pevnom počítači, ako aj v mobilnom telefóne či tablete. Je tak možné rozhodnúť sa podľa osobných potrieb a preferencií, ktoré pripojenie je vhodnejšie pre konkrétneho užívateľa. Aplikácia je k dispozícii pre operačné systémy Windows, Mac a Linux na počítačoch a iOS a Android na mobilných zariadeniach. Nevyhnutnosťou je zapracovanie koncepcie a zásad ochrany osobných údajov.

MS Teams ako platforma pre vyučovací proces, ako aj proces skúškový, videokonferenčný alebo na účely zdieľania vzdelávacieho obsahu predstavuje ucelenú sústavu modulov a im zodpovedajúcich nástrojov. Tieto vo svojom súhrne umožňujú vytvorenie online vzdelávacích skupín alebo vzdelávacích podujatí, na ktorých je možné sprostredkovať tak edukačný obsah, ako aj praktické skúsenosti. Podľa vlastných preferencií je možné vytvárať menšie či väčšie skupiny, meniť štýly, vzhľady i pozadia, zadávať rôzne druhy obsahov a úloh, kontrolovať ich plnenie, priamo kontaktovať zvolených účastníkov samostatne i v skupinách. Výhodou je jednak pomerne jednoduchá práca, viaceré možnosti dosahovania toho istého cieľa a možnosť voľby rôznych variácií smerujúcich k dosahovaniu sledovaného cieľa. Súčasťou je využívanie možností kalendára, ktorý upozorňuje na plánované aktivity. Pre vhodné fungovanie sa spravidla vyžaduje testovanie rôznych funkcií a možností, ktoré aplikácia ponúka. Následne, dá sa povedať v krátkom čase nadväzne na to, je možné plnohodnotné využívanie aplikácie a následné prispôsobovanie podľa vlastných potrieb a požiadaviek, oblastí vzdelávania, adresátov.

Jedným z predpokladov pre aplikáciu tohto nástroja e-learningu v čase pandémie a núdzového stavu štátu sú operatívne rozhodnutia tak ústredných štátnych orgánov o náhrade štandardných prezenčných foriem výučby, ako aj na tieto rozhodnutia nadväzujúce opatrenia konkrétnych škôl, či vzdelávacích zariadení. Práve tieto v konečnom dôsledku formulovali svoje vnútorné politiky e-vzdelávania opierajúce sa o konkrétne princípy a zásady, ktorými sa nahradili možnosti vzdelávania prezenčného. Problematickou prirodzene aj naďalej ostala otázka technologického vybavenia a zabezpečenia, internetového pripojenia a dostatočných digitálnych kompetencií, ktorými mnohí pedagógovia nedisponovali a ani v súčasnom čase nedisponujú.

Zásadnou otázkou ostávajú **prístupy k tvorbe didaktických pomôcok a metód práce v kontexte e-learningu**. Vzdelávací proces je veľmi tvárny a variabilný. Tak, ako existujú prijaté princípy tvorby osnov (usporiadanie, zlúčenie, spätná väzba a pod.), ako sme už naznačili v predchádzajúcej kapitole, existujú tiež podstatne odlišné teórie o tom, ako sa ľudia učia. Asocianistické, konštruktívne a situované štúdium nie sú navzájom nevyhnutne v rozpore – v rôznych kontextoch sa ľudia naozaj učia rozličnými spôsobmi – ale predsa kladú dôraz na rozličné predmety sporov v tvorbe aktivít. Tieto môžu byť stručne zhrnuté nasledujúcim spôsobom:

a.) autentickosť aktivity – učenie a štúdium založené na práci závisí od aktivít, ktoré vznikajú prirodzene zo značne autentickej súvislosti (situované vzdelávanie). Laboratórne a terénne aktivity sú navrhnuté tak, aby napodobnili autentické výskumné úlohy a rozvíjali tak komplexné zručnosti (konštruktívne učenie), avšak kontext je umelo vytvorený a metódy a výsledky sú už dopredu predpokladané. Asocianistické štúdium závisí nie od autenticnosti, ale od skúšania si zručností a pojmov značne štruktúrovaným spôsobom

b.) formálnosť a štruktúra – učebné aktivity môžu byť značne štruktúrované a dôkladne usporiadané – možno bol preto tento formát ponúkaný, aby umožnil rýchle a presné učenie. Učebné aktivity môžu byť tiež zle definované, umožňujúc učiacim sa, aby rozvíjali svoje vlastné postoje. Veľmi štruktúrované aktivity môžu byť často vyjadrené ako súslednosť či „rozprávanie“, kým aktivity s otvoreným koncom budú pravdepodobnejšie zobrazené ako skupina možností

c.) zachovanie/reprodukcia verus odzrkadlenie sa/internalizácia – keď sa sústredíme na presnosť reprodukcie, učiacim sa bude daná príležitosť precvičovať si požadovaný pojem alebo zručnosť, pokiaľ ju nebudú schopní zreprodukovať tak, ako sú to učení. Keď sa zameriame na internalizáciu, učiacim sa budú dané možnosti začleniť pojem alebo zručnosť do ich vlastných existujúcich schopností a presvedčení, vyjadriť, čo to pre nich znamená a pochopiť ho v rozličnosti kontextov

d.) úloha a dôležitosť iných ľudí – štúdium väčšinou zahŕňa dialóg s iným človekom, ktorý je väčším odborníkom, ale úloha tejto osoby – pedagóga – sa značne odlišuje pri rôznych prístupoch. Žiaci – rovesníci hrajú odlišné role, niektoré prístupy (sociálny konštruktivizmus) zdôrazňujú hodnotu spolupráce, iné kladú dôraz na rozvoj sebadôvery

e.) umiestnenie kontroly – podobnou otázkou je, ako sa robia rozhodnutia ohľadom učebných aktivít. Kto rozhoduje o tom, kedy je učebná aktivita skončená? Kto rozhoduje o načasovaní a kritériách pre hodnotenie? Niektoré teórie favorizujú rolu silného tútora, ktorý dá učiacim sa istotu, že sa budú zameriavať na zručnosť alebo pojem, pokiaľ iné teórie trvajú na tom, že poskytnú učiacim sa viac autonómie. Ideál je možno taký, že učitelia sa by mali postupovať od situácií, v ktorých sú silne vedení, k takým situáciám, v ktorých sú viac zodpovední za svoje vlastné štúdium a štúdium iných ľudí.

1.6 Požiadavky na odborné e-learningové kurzy

Profesionálne a odborné vzdelávanie

Delba medzi profesionálnym a odborným vzdelávaním a zvyškom post-povinného sektora odráža jeho jedinečnosť a výlučnosť a jeho heterogénnosť. Bežné znaky profesionálneho a odborného vzdelávania obsahujú relatívne obmedzené postkvalifikačné vektory (väčšina absolventov konkrétneho študijného programu pôjde do úzkej skupiny podobných profesií, často s oveľa lepšími pracovnými vyhliadkami ako neodborní kolegovia), ďalej obsahujú závislosť od školení na pracovisku a vonkajšiu reguláciu a akreditáciu, a nárok pre pedagógov z praxe. Nielen toto vytvára technické prekážky pri plánovaní štúdia (ako napr. ťažkosti pri opätovnom použití materiálov mimo odboru), ale má to rovnako tendenciu zakrývať, ktoré druhy úprav sú pre štúdium potrebné, a tiež zakrýva ich funkciu a dôležitosť v rámci rôznych profesionálnych a odborných odborov. Keď zvážime sporné otázky, riešenia a spôsoby pracovného postupu, ktorý sa rozvinul v odbornom a profesionálnom vzdelávaní používajúc príklady z medicíny, ošetrovateľstva, veterinárnej medicíny, zubného lekárstva a s tým súvisiacich zdravotných odborníkov, množstvo základných úprav pre štúdium v týchto odboroch/oblastiach bude rozlišované a preskúmané.

Vedomosti v praxi

Profesionálne a odborné vzdelávanie zahŕňa celú škálu rozličných podôb poznatkov, ktoré sú v mnohom výsledkom konkrétnych kombinácií. Tieto sú vytvárané do pojmov mnohými odlišnými spôsobmi. Tak napr. Miller (1990) pri uvažovaní o klinickej kompetencii navrhuje kontinuitu medzi „vedieť ako“ a „vykonaním“. V samom jadre tejto diskusie Eraut rozlišuje „odlišnosť medzi vedomosťami v poučkách, ktoré dávajú základ alebo umožňujú odbornú činnosť, a praktickými vedomosťami, ktoré sú spojené s činnosťami samými o sebe a nemôžu byť od nich oddelené“.

V štádiu, kedy pedagóg vstupuje do pedagogického pomeru, spája s ním určité očakávania. Konkrétne možno povedať, že očakáva sa od neho, že urobí oveľa viac ako sa iba naučí byť odborníkom. V skutočnosti sa musí stať odborníkom, osvojiť si kultúru a spôsoby práce ako prostriedok k tomu, aby sa stal členom komunity v danej profesii (Lave a Wenger, 1991; Wenger, 1998). Tento socializačný proces zahŕňa dohodovanie a získavanie širších a často dosť odlišných foriem vedomostí od tých, ktoré sú požadované v neodborných vzdelávacích kontextoch. Napr. (Lincoln a kol., 1997) rozlišujú technickú spôsobilosť, profesionálne interpersonálne schopnosti, profesionálne normy správania a osobnú etickú spôsobilosť ako spôsob modelovania týchto vedomostných oblastí človeka z praxe. Na druhej strane, Harter a Kirby (2004) navrhujú viac holistický model, pri ktorom si učiaci sa rozvíjajú zmysel pre vhodné hranice, zodpovednosť, prácu v kolektíve, etiku a správanie v praxi, rovnako ako technické vedomosti a schopnosti.

Je jasné, že kým osnovy štúdia pre odborné a profesionálne vzdelávanie môžu zahŕňať vedomostné prírastky, vo svojom jadre musí byť ich uplatnenie v kontexte praxe. V tomto ohľade by sa o profesionálnom a odbornom vzdelávaní malo uvažovať v kontexte „situovaného štúdia“, ktoré sme analyzovali v predchádzajúcich kapitolách. Okrem toho, dizajn pre odborné a profesionálne vzdelávanie jednoznačne potrebuje byť tak blízko skutočnej praxi, ako je to len možné, zatiaľ čo simultánne dovoľuje účinné vzdelávacie príležitosti a aktivity. Toto je základom Schönovej koncepcie praktika „prostredie navrhnuté pre úlohu štúdia zvyku. V kontexte, ktorý približuje svet praxe, učiaci sa učia prostredníctvom toho, že sa angažujú v projektoch, ktoré simulujú a zjednodušujú prax; alebo sa podujmú na reálne projekty pod podrobným dozorom“ (Schön, 1987).

Avšak, pre Schöna toto praktikum by malo „zvyčajne zaostávať za skutočnou praxou“ a byť „relatívne oslobodený od tlakov, rozptýlení a rizík reality“ (Schön, 1987). V profesionálnom a odbornom vzdelávaní učiaci sa musia byť schopní prežívať a učiť sa zo skúseností, ktoré sú buď reálne, alebo tak blízko realite, ako je to len možné; tlaky, rozptýlenia a riziká spojené s reálnou praxou sú nevyhnutné prvky skúsenosti. V prípade odborného štúdia je kontext autentický, ale učiaci sa sa zapájajú do „opodstatnenej vonkajšej spoluúčasti“ (pojem podľa Laveho a Wengera, 1991); ich povinnosti, kým sú „reálne“, sú menej náročné ako tie, ktoré sú vyžadované od plne kvalifikovaného odborníka, a od nich sa neočakáva, že budú pracovať bez podpory.

V kontexte e-learningu, obzvlášť účinným a široko používaným druhom úpravy osnov pre štúdium je simulátor, hra alebo virtuálny svet (Aldrich, 2005; Quinn, 2005). Ak sledujeme pod-statu Schönovho praktika, učiaci sa sa zapájajú do zmysluplných scenárov, kde sú ich schopnosti a poznatky buď rozvíjané, alebo hodnotené. Použitie simulátorov je dobre zavedené v technických odboroch, ako napr. u pilotov, architektov, navigátorov veľkých plavidiel a manažérov priemyselných montáží. S narastajúcou mierou sa použitie simulácie rozširuje aj na menej technické aspekty profesionálneho a odborného vzdelávania, ako napr. mestské plánovanie (Beckett a Shaffer, 2005), oblasť zdravotníctva, obchodu a práva. Tieto simulátory dokážu poskytnúť značne detailné, opodstatnené a interaktívne štúdium a možnosti hodnotenia pre oboje: individuálne a skupinové osnovy štúdia, berúc do úvahy formálne aj naturalistické pohľady profesionálnej praxe.

V zdravotníckom vzdelávaní ide napr. o použitie simulátora – virtuálneho pacienta, ktorý je prospešný pri výučbe a hodnotení (Issenberg a kol, 1999). Okrem toho, virtuálni pacienti môžu byť použítí v rámci širokej škály študijných schém/plánov. Do istej miery, virtuálni pacienti sa vyvinuli z terajšieho dobre zavedeného štúdia založeného na probléme (objavné jadro pre veľa profesionálnych a odborných vzdelávacích študijných programov, ktoré sa zakladajú na tom, že sa pripravujú určité problémové scenáre (Wood, 2003) a rolová hra so simulovanými pacientmi – zvyčajne hercami).

Virtuálni pacienti, hoci im chýba zmyslové vnímanie, môžu potenciálne podporovať tvorbu mnohých študijných situácií – napr. rozhodovanie v kritických momentoch, skúmanie alternatívnych stratégií, metrických hodnotení, ako aj môžu byť impulzom a zdrojom pre učebné aktivity založené na probléme, a keď je to vhodné, môžu byť aj prostredím, cez ktoré sú problémové aktivity realizované. Virtuálni pacienti koncepčne dobre zodpovedajú predstavám Carrolla (1990) o tzv. „minimalistickej inštruktáži“ tým spôsobom, že umožňujú rýchle zapájanie sa do zmysluplných úloh, môžu podporiť robenie úsudkov a improvizáciu, rozpoznávanie chýb a nápravu, a stavajú na predchádzajúcom štúdiu s použitím realistických situácií.

Technické otázky, ako napr. vytváranie a dohodovanie vysoko špičkových 3D prostredí, si často vyžaduje veľa času a úsilia, jednoduchšie, menej presné simulácie (najmä tie založené na texte a sledujúce princíp akčných bludísk alebo princíp „vystavaj si vlastné dobrodružstvo“ opisných hypermédií) sa ukazujú byť efektívne a oveľa jednoduchšie pri tvorbe a udržiavaní (napr. www.labyrinth.mvm.ed.ac.uk). Na tieto skutočnosti je potrebné prirodzene brať ohľad. V právnych a ďalších odborných kontextoch, online debatách a scenárov rolových hier sa úspešne využíva aplikácia jednoduchých, počítačom sprostredkovaných systémov.

Aj napriek nesporným výhodám použitia simulátorov pri tvorbe štúdia pretrváva ešte mnoho náročných úloh, napr. ako spojiť oddelené simulačné študijné projekty do celkového simulovaného sveta praxe, kým sa zabezpečí ich vzdelávacia účinnosť.

Simulácia právnych rokovaní

Od roku 2000 the Diploma in Legal Practice Programme na Glasgow Graduate School of Law vedie negociačný projekt osobných dotazov používajúc komunikáciu založenú na tex-te a sprostredkovanú počítačom (CMC). Študenti sú rozdelení do „virtuálnych firiem“ po šty-roch, polovica firmy zastupuje žalobcu (poškodený), druhá polovica hrá rolu právneho poradcu pre poisťovňu. Pôvodne sa v projekte používal Microsoft Mail Client vo Windows 1.1.1 na Glasgow Caledonian University, ale vyvinul sa tak, aby poskytoval polyfonickú a flexibilnú CMC výstavbu, ktorá dokáže podporiť ročník s približne 288 učiacimi sa. Výstavba obsahuje FAQ (najčastejšie kladné otázky), diskusné fóra pre vnútornú komunikáciu v rámci firmy, webovú komunikáciu pre získavanie faktov a dohodovania, korešpondenciu v reálnom čase s postavami a inštitúciami vo virtuálnom meste (Ardcalloch) a učitelia vystupujú ako skutoční manažéri pre virtuálne firmy. Toto prostredie bolo založené, aby uspokojilo komunikačné požiadavky učiacich sa, ako aj zložitý vzťah medzi simuláciou a realitou.

Celoprogramové online študijné prostredia

Vyššie sme uviedli, že profesionálne a odborné vzdelávacie predmety majú tendenciu byť oboje: uzavreté a heterogénne, vyžadujúce si vyššie úrovne syntézy naprieč učebnými osnovami ako predmety neodborného vzdelávania. Teda, hoci tieto môžu ešte obsahovať nejaké oddelené moduly alebo kurzy, existuje tu oveľa vyššia potreba pre celoprogramové výučbové prostredie, ktoré by umožnilo všetkým účastníkom prekonať spoločnú a jednotnú študijnú skúsenosť. Toto odráža oboje: dôležitosť dráhy od začiatku k získaniu statusu experta v komunite vykonávajúcej dané povolanie (Lave a Wenger, 1991; Wenger, 1998) a pozorovania podľa Binesa a Watsona – „mnoho profesionálnych študijných programov si vyžaduje zasvätenú dohodu odborníkov“ (1992). Okrem toho, v posledných rokoch množstvo profesionálnych a odborných vzdelávacích programov bolo nútených k tomu, aby prerušili svoje vlastné účelovo vybudované prostredia/ zázemia v prospech bežných inštitucionálnych systémov, často aj napriek tomu, že tu bol malý skutočný rozdiel v nákladoch medzi dvoma modelmi (Cook, 2005). Takéto normalizovanie profesionálneho a odborného vzdelávania môže byť často deštruktívne v tom, že schopnosti užívateľov naplánovať projekt štúdia v rámci špecifického odboru, riadiť širokú programovú integráciu študijných projektov a nastaviť požadované kultúrne, symbolické a etické aspekty tohto odboru sa môžu v celom procese stratiť alebo zredukovať.

Tam, kde špecializované online prostredia môžu prosperovať, sú často lepšie schopné podporovať holistický pohľad na učebné prostredie (Ellaway a kol., 2003; Ellaway a kol., 2005). Tak napr. kľúčový faktor úspechu pre systémy používané v medicíne a veterinárstve v autorovej vlastnej inštitúcii zlepšoval riadenie komplexných logistických, koordinačných a komunikačných otázok spájaných s ich vlastnými študijnými programami. Hneď, ako bola zavedená spoľahlivá programová informácia a kostra služby, rozvoj a poskytovanie viac na vzdelanie orientovaných služieb sa ukázal byť oveľa jednoduchší a účinnejší, akoby sa o ne pokúšalo v neprítomnosti takéhoto rámca (Ellaway a kol., 2004). V tomto ohľade riešenie environmentálnych problémov riadenia v profesionálnom a odbornom vzdelávaní môže byť „smrteľnou aplikáciou“, okolo ktorej môže byť vybudované obsiahle/podrobné vzdelávacie prostredie. I spájanie širokých potrieb komunity odborníkov danej profesie, ktorí sú zaangažovaní v kontexte daného predmetu, môže byť vysoko efektívny prístup pre projektovanie profesionálnych a odborných online vzdelávacích prostredí (Ellaway, 2006). Takýmto konaním môže byť projektovanie výučbového prostredia a projektovanie nevyhnutné pre špecifické obory lepšie prispôbené a integrované do vzdelávacieho prostredia ako celku.

Modelovanie učebného plánu

Pretože učebné osnovy profesionálneho a odborného vzdelávania sú často rozsiahle, zložité, vnútorne ucelené a podliehajú vonkajším profesionálnym, ako aj vnútorným vzdelávacím zmenám, môžu byť náročné na pochopenie aj učiacimi sa aj pedagogickým zborom, a v dôsledku toho sa ťažko zvládajú, čo vedie k strate významu a súdržnosti. Jedným riešením tejto situácie je použitie mapovania/zobrazenia osnov, podľa ktorého všetky výučbové príležitosti, všetci účastníci, umiestnenia, zdroje, udalosti a akékoľvek ďalšie oddelené učebné entity môžu byť spojené s požadovanými procesnými výučbovými cieľmi, s výstupnými výučbovými cieľmi, resp. navzájom.

Mapy učebných osnov môžu slúžiť aj ako vplyvné schémy pre štúdium a ako študijné me-ta-schémy, ktoré spájajú všetky podstatné zložky študijného programu dokopy. Študent môže použiť mapu k tomu, aby sa zorientoval v učebných osnovách, aby videl, ako to, čo v súčasnosti robí, súvisí s tým, čo už urobil a bude robiť následne, aby si overil, ako bude hodnotený, aby preskúmal, aké študijné možnosti sú mu k dispozícii, a aby chápal, ako sa tieto aspekty týkajú jeho budúcej profesionálnej praxe. Zobrazenie učebných osnov môže tiež podporať spojenie medzi projektovaním štúdia a jeho plánovanými cieľmi a výsledkami. Kombinácia tohto druhu spojenia s konštruktivistickou vzdelávacou filozofiou je základom konštruktívneho nastavenia.

Keď uvažujeme o tom, že mapa študijných osnov ako projekt pre výučbu má dopady na typ učiaceho sa v tom, že naznačuje samostatnú a značne autonómnu entitu, priamo zapojenú v rozhodovaní o svojej vlastnej ceste prostredníctvom dostupných možností vo svojom vlastnom prostredí. Toto odráža mnohé z domnienok v koncepcii podľa Knowlesa – koncepcia vzdelávania dospelých alebo „andragogiky“. I keď koncepcne je revolúcia informačnej a komunikačnej technológie (ICT) staršieho dáta, s použitím online databázy sa dynamické tvorby výučby založenej na takýchto kurikulárnych mapách stanú možné.

Hodnotenie profesionálneho a odborného vzdelávania

Hodnotenie nemôže a nemalo by byť odlúčené od výučby. Existujú dôležité a charakteristické schémy pre profesionálne a odborné vzdelávanie, ktoré zahŕňajú hodnotenie. Dávajúc význam dôležitosti schopností v praxi, hodnotenie v profesionálnom a odbornom vzdelávaní musí byť schopné otestovať výkon učiaceho sa rovnako ako jeho vedomosti. Ideálny spôsob ako testovať výkon, je testovať ho v praxi. Okrem pokračujúcej potreby osobného hodnotenia tu je významný priestor pre novú formu e-learningových riešení.

Hodnotenie vedomostí v profesionálnom a odbornom vzdelávaní môže využívať objektívne testovanie pomocou počítača. Toto je bežný spôsob testovania teoretických aspektov odborných kurzov v ďalšom vzdelávaní. Napr. učiaci sa v odboroch stravovacích služieb a kaderníckych služieb môžu mať v súčasnosti prístup k takýmto testom na ich mobilných telefónoch (napr. test VQ na www.testvq.com). Vyvinula sa určitá nadstavba k obvyklému výberu najlepšej možnosti z viacerých možností, ktorá obsahuje formy ako viacnásobné typy otázok, kde je odpoveď v sivom rámečku a dátové mriežky. V tomto kontexte čelíme aj technickým problémom, vďaka relatívne slabej podpore zo strany komerčného softvéru pre neštandardné typy otázok.

Cieľová štandardná klinická skúška (OSCE) je jednou z najbežnejších sčítacích skúškových formátov založených na výkone v zdravotníckom vzdelávaní (Marks a Humphrey-Murto, 2005). OSCE zaangažuje učiacich sa tak, že sa pohybujú cez sled oddelených „zastávok“, každá z nich testuje inú klinickú spôsobilosť, vedomosť alebo vykonateľnú úlohu. I keď väčšina

z uvedeného stále potrebuje byť obsiahnutá, aby sa zachovala jej právoplatnosť, mnohé aspekty OSCE sú presunuté do formátu online (Begget, 2005) a ako výsledok sa zhmotnia ako učebné osnovy pre štúdium, ako šablóna alebo východiskový bod pre ďalšie vylepšenia.

Portfóliá

Portfóliá predstavujú hlavnú profesionálnu a odbornú schému pre výučbu, často s vyšším hodnotiacim profilom ako tie, ktoré nachádzame v neodborných vzdelávacích predmetoch. Ak sa profesionálne a odborne zameriame na rozvoj praxe skôr než na vedomosti, portfólio môže vystupovať ako oboje: vývojový protokol a ako mechanizmus sledovania, aby sa zabezpečili kľúčové výsledky a oznamovatele (napr. spôsobilosti pre prax). Zatiaľ čo portfóliá vo vede a humanitných predmetoch často „majú miesto“ mimo výučby, štúdium a hodnotiaci proces, profesionálne a odborné portfóliá sú častejšie včlenené do vyučovania a hodnotenia, a obsahujú vyššie úrovne kontroly a štruktúry. Tieto štruktúry (rovnako ako portfólio ako celok) môžu byť tiež považované za vzdelávacie schémy. Špecifické schémy portfóliá zahŕňajú denníky, krízové analýzy udalostí, osobné a profesionálne vývojové plánovanie, písané prípadové reporty, vedomostné testy, profesionálne životopisy, individuálne ciele, zobrazenia učebných osnov, ako aj oveľa osobnejšie tvaroslovné zápisy v diároch/denníkoch. Všetky tieto schémy portfólií sú v narastajúcej miere sprostredkované a ukladané online, či už ako integrované časti virtuálneho učebného prostredia (VLE), alebo ako nezávislý systém vyvinutý na univerzite v Newcastle upon Tyne (www.eportfolios.ac.uk).

Portfólio je v narastajúcej miere tiež kľúčovým prvkom v pokračovaní profesionálneho rozvoja a (opätovného) uznania, kde aktivity jednotlivca sa zriedkavo spájajú s formálnymi učebnými osnovami alebo študijným kontextom. V týchto situáciách potrebné dôkazy, ako napr. úvahy napísané na papieri alebo prečítané, urobené prezentácie, uskutočnené stretnutia alebo ukončené školiace aktivity, sú často najlepšie uložené (a skontrolované) v online portfóliu. Toto zameranie má tendenciu ovplyvňovať skoršie štádiá v profesionálnom a odbornom vzdelávaní, a výsledkom je, že tu budú narastať tlaky na spojenie portfólia učiaceho sa a človeka z praxe a ich pridružených aktivít. Toto zasa na oplátku má tendenciu posilňovať vyhliadky jednotlivého predmetu k celoživotnému štúdiu a jeho vertikálnemu spojeniu s profesiou, a týmto spôsobom oslabujúc jeho horizontálne spojenie s tvorbou portfólia pre štúdium v rámci jeho hostiteľských inštitúcií.

Online štúdium ako spoločenský odkaz

Okrem opätovného sprostredkovania existujúcich metód a postupov novými spôsobmi (napr. online noviny, učebnice, rozvrhy, výučbový výklad) a umožňujúc nové formy výučby a štúdia (simulácie, práca v skupinách, práca na diaľku, zosobnenie), existuje aj tretí rozmer.

Za uplynulých niekoľko desaťročí sa mnoho profesií prostredníctvom „informačnej revolúcie“ významne zmenilo a dôsledkom toho je, že informatika sa stala podstatnou témou súčasných učebných osnov (Coiera, 1998). Nárast internetu tiež zredukoval kontrolu nad informáciami a poznatkami, a práve preto zhoršenie vývinu profesionálnej vedomostnej bázy podnietil Millerov profesionálny kognitívny posun od „vedieť ako“ k „vykonať“.

Čo sa týka tvorby štúdia, mimo relatívne krátko trvajúceho (hoci podstatného) osvojenia si počítačových vedomostí, tu ležia širšie profesionálne otázky, ako napr. informačná gramotnosť, prax založená na dôkaze, výkon profesionálnej praxe online a uplatnenie kritického posudzovania online zdrojov a informácií.

Výcvik a prax

Aj napriek nemodernému behaviorálnemu hľadisku „výcvik a prax“, väčšina z profesionálneho a odborného vzdelávania si stále vyžaduje osvojenie si nevyhnutných praktických zručností ako základu vedomostnej bázy praktika. Typický tréning a praktické schémy pre štúdium využívajú online nástroje na znázornenie základných praktických spôsobilostí a ich opísanie na príkladoch.

Videoklipy a Flash filmy dokážu byť veľmi cenné pri podpore výcviku a praxe, keďže umožňujú učiacim sa poznávať odbornú činnosť tak často, ako to oni potrebujú, a v čase, ktorý si zvolia. Pre učiacich sa v oblasti zdravotníctva obsahujú praktiky ako meranie a zaznamenávanie (napr. merať krvný tlak alebo urobiť EKG) alebo podávanie a výkon (napichnutie žily alebo umytie rúk). Pre učiacich sa v odboroch stravovacích služieb tieto činnosti môžu zahŕňať skladanie servítok alebo porciovanie ryby. V iných profesiách, architekti potrebujú praktické príklady toho, ako vymeriavať, právnici potrebujú rozumieť protokolom súdnej siene, účtovníci potrebujú byť schopní pripraviť finančnú správu a kaderníci musia vedieť, ako strihať vlasy. Dodatočnou výhodou je vedieť, kde tieto príklady môžu byť poskytnuté v príručných prístrojoch (ako PDA, Personal Digital Assistant) pre podporu učiacich sa v rámci ich praco-viska ako takého. Všetky uvedené príklady obsahujú aspekty výcviku a tréningu a môžu byť porovnávané s „čiastkovými úlohami“ v 4C/ID modeli študijných schém. Tam, kde sú tieto úlohy sprostredkované online, mali by dbať na podrobné kognitívne (poznávacie) zobrazenie medzi simulovanými a skutočnými hľadiskami výcviku a tréningu, aby z nich bol praktický ošoh a zachovala sa opodstatnenosť a aby boli dobre začlenené do primeraných kontextov použitia.

Táto kapitola vysvetľuje zásady profesionálneho a odborného vzdelávania a posudzuje niektoré z jeho kľúčových e-learningových schém pre štúdium. Miera, do ktorej tieto zásady a schémy môžu byť zovšeobecnené, závisí od množstva faktorov: podstatné je, koľko „vedomostí v praxi“ je vyžadovaných, koľko z nich má formálny tvar a koľko z nich je v akademickej rovine. Osobitým príkladom môže byť napr. použitie e-learningu výlučne na osvojovanie si vedomostí pri realizácii vykonateľných aspektov v tradičnom osobnom kontexte. Zaujímavým príkladom tohto je Joint Information Systems Committee (JISC) – financovaný REHASH projekt, ktorý dáva opätovný zmysel materiálom vyvinutým pre medicínske vzdelávanie, tak aby mohli byť používané aj v iných kontextoch, napr. v ošetrovatelstve (www.etu.sgul.ac.uk/rehash). Väčšina opätovných použití sa zameriava na didaktickú inštrukčnú, kým početnejšie, viac logické/racionálne hľadiská štúdiá nezahŕňajú opätovne používané materiály.

Tento jav bol opísaný Binesom a Watsonom ako jav, ktorý sa riadi tromi štádiami:

- pred-technokratické – model učenia sa, kde učitelia sa dodávajú aktuálnu službu a pokračovanie vzdelávania sa realizuje mimo pracovného kontextu
- technokratické – fázový model, ktorý sa pohybuje v smere od osvojenia si požadovanej vedomostnej bázy k jej uplatneniu v praxi
- post-technokratické – integrácia vedomostí a činnosti od začiatku – v základe ide o Schönovu koncepciu praktika

A tak, kým učebné osnovy môžu byť celkovo post-technokratické, stále môžu používať predovšetkým technokratickú formu.

Ďalšie vplyvy na tvorbu štúdiá pre jednotlivé profesionálne a odborné predmety obsahujú profesionálne predpisy a ďalšie externé požiadavky, do akej miery je program oddelený od iných, a tiež riziká a/alebo legislatívu spojenú s nedbalosťou a nekompetentnosťou. Aj napriek tomu tu existujú jednoznačné podobnosti pri mnohých, ak nie medzi väčšinou profesionálnych a odborných vzdelávacích odborov. Tak napr. simulátory, portfóliá, hodnotenia spôsobilostí, koordinácia a integrácia učebných osnov a profesionálna informatika sú nevyhnutné pre štúdium a vyžadujú aj primerané študijné plánovanie (aj keď mnoho odlišných úprav/podôb).

Ďalší kľúčový rozdiel medzi profesionálnym a odborným vzdelávaním a inými odborními je jeho vzťah s databázou klienta. Napr. primárni príjemcovia/užívatelia zdravotníckeho vzdelávania nie sú učitelia, ale pacienti; čo sa týka vzdelávania v oblasti stravovacích služieb, sú to zákazníci, pri architektoch ide o ľudí, ktorí budú obývať alebo užívať budovy. Toto pridáva nový rozmer vzťahom a koncepciám študijných situácií. Čo sa týka formy štúdiá, existuje tu kontinuálna základná téma služby v celom profesionálnom a odbornom vzdelávaní. Kľúčovým, stále ešte relatívne neprebádaným aspektom tvorby štúdiá, je jednoznačne jeho použitie, čo sa týka profesionálnej komunikácie s komunitou klienta (okrem vzdelávania pedagógov), napr. použitie virtuálnych pacientov pre lepšiu informovanosť pacienta o jeho zdravotnom stave, alebo použitie virtuálneho modelu pre podporu klienta pri výbere účesu.

Treba poznamenať, že narastajúce zameranie na viacnásobné profesionálne vzdelávanie (keď sa učitelia sa z rôznych profesií učia paralelne) a medziprofesionálne vzdelávanie (kde sa učitelia sa z rôznych profesií učia jeden o druhom a od seba), (Caipe, 1997) oboje predstavujú významné, nové výzvy, a v neposlednom rade ide o obavy ohľadom plánovania štúdiá, ktoré sú primerané pre učiacich sa zo zmiešaných učebných osnov a zmiešaných vzdelávacích kultúr.

2. Slobodný prístup k informáciám

Z hľadiska analyticko-strategického sa oblasť slobodného prístupu k informáciám a súčasne poskytovanie informácií v kontexte zákonnej úpravy javí ako primárne východisko pre podporu efektívneho a správneho fungovania verejnej správy. Je to obojsmerná práca so zdrojmi a informáciami tak na strane subjektov verejnej správy, ako aj v kontexte e-vzdelávania. Analyticko-koncepčný prístup k tejto oblasti je základom pre možné zefektívnenie činnosti subjektov verejnej správy a skvalitnenie personálneho prístupu vo všetkých rovinách: koho vzdelávať? Ako vzdelávať? Ako pracovať s informáciami? Aké informácie poskytovať? Aké informácie neposkytovať?

Cieľom analytického spracovania oblasti slobodného prístupu k informáciám je zabezpečiť podporu a zefektívnenie vzdelávania zamestnancov verejnej správy počas trvania tohto projektu vo zvolených alebo všetkých zvolených moduloch vzdelávania v oblasti efektívnej a dobrej verejnej správy na území Slovenskej republiky. Aj oblasti vzdelávania sa automaticky stretávajú s otázkou – aké informácie je možné sprostredkovať, s akými je možné pracovať a čo je vlastne podstatou slobody informácií.

Témou vedeckého výskumu projektu Paneurópska akadémia pre efektívnu a dobrú verejnú správu v rámci etapy 10/2019-03/2021 bola problematika spočívajúca v oboznámení uchádzačov s ústavnoprávnym a legislatívnym rámcom fungovania verejnej správy na území

2. Slobodný prístup k informáciám

Z hľadiska analyticko-strategického sa oblasť slobodného prístupu k informáciám a súčasne poskytovanie informácií v kontexte zákonnej úpravy javí ako primárne východisko pre podporu efektívneho a správneho fungovania verejnej správy. Je to obojsmerná práca so zdrojmi a informáciami tak na strane subjektov verejnej správy, ako aj v kontexte e-vzdelávania. Analyticko-koncepcný prístup k tejto oblasti je základom pre možné zefektívnenie činnosti subjektov verejnej správy a skvalitnenie personálneho prístupu vo všetkých rovinách: koho vzdelávať? Ako vzdelávať? Ako pracovať s informáciami? Aké informácie poskytovať? Aké informácie neposkytovať?

Cieľom analytického spracovania oblasti slobodného prístupu k informáciám je zabezpečiť podporu a zefektívnenie vzdelávania zamestnancov verejnej správy počas trvania tohto projektu vo zvolených alebo všetkých zvolených moduloch vzdelávania v oblasti efektívnej a dobrej verejnej správy na území Slovenskej republiky. Aj oblasti vzdelávania sa automaticky stretávajú s otázkou – aké informácie je možné sprostredkovať, s akými je možné pracovať a čo je vlastne podstatou slobody informácií.

Témou vedeckého výskumu projektu Paneurópska akadémia pre efektívnu a dobrú verejnú správu v rámci etapy 10/2019-03/2021 bola problematika spočívajúca v oboznámení uchádzačov s ústavnoprávnym a legislatívnym rámcom fungovania verejnej správy na území Slovenskej republiky, ako aj uplatňovaním princípov, resp. princípu transparentnosti verejnej správy z medzinárodného hľadiska, či oboznámenie uchádzačov s uceleným procesným postupom poskytovania a sprístupňovania informácií na základe vnútroštátnych právnych predpisov Slovenskej republiky, s poukazom na zákon č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o slobode informácií“ alebo „Infozákon“), ktorého predlohou bol zákon č. 109/1999 Sb. o slobodnom prístupe k informáciám, z ktorého zákon o slobode informácií vychádza a ktorý je založený na podobných princípoch. Nesmierne dôležitým je v tomto kontexte aj právny predpis predstavujúci legislatívny rámec práva na informácie v podmienkach Slovenskej republiky, a tým je Ústava č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky (ďalej len „Ústava SR“). Okrem uvedených základných právnych predpisov upravujúcich túto problematiku, v publikácii uvádzame aj osobitné právne predpisy, ktoré sa touto problematikou zaoberajú. Nebolo možné opomenúť ani uplatňovanie pravidiel v nich obsiahnutých z hľadiska súdnej praxe. Cieľom tejto monografie je tak skúmanie európskeho a vnútroštátneho rozmeru uplatňovania princípu transparentnosti verejnej správy, ako aj rozbor foriem, akými povinné osoby poskytujú informácie oprávneným osobám, t. zn. šírenie a sprístupňovanie informácií. V neposlednom rade je našim cieľom analýza výkladu zákona o slobode informácií a jeho aplikácie v našom vnútroštátnom právnom poriadku. Prínos tejto monografie tak spočíva v pohľade na ucelenú právnu úpravu slobodného prístupu k informáciám, s dôrazom na pravidlá poskytovania a sprístupňovania informácií s poukazom na vnútroštátne právne predpisy, ako aj vo vymedzení nedostatkov aplikácie zákona o slobode informácií. Tie totiž zohrávajú v procese rozhodovania veľmi dôležitú úlohu a ich nedostatok môže vyústiť k nemožnosti prijať správne rozhodnutia.

2.1 Európsky a vnútroštátny rozmer uplatňovania princípu transparentnosti verejnej správy

Na medzinárodnej úrovni je tejto problematike venovaná značná pozornosť. Princíp transparentnosti, ktorého hlavným zmyslom je podpora v oblasti voľného prístupu k informáciám, má na území Slovenskej republiky nielen hmotnoprávny, ale aj procesnoprávny charakter. Tak ako to uvádza vo svojej publikácii aj Košičiarová *Vo verejnej správe sa procesnoprávny aspekt odráža najmä v zákonnej úprave správneho konania. V rámci neho má podobu:*

- *princípu správneho konania,*
- *procesných práv účastníkov správneho konania a ďalších osôb, ktoré garantujú ich prístup k informáciám týkajúcim sa priebehu a výsledku tohto postupu,*
- *oprávnení a povinností správneho orgánu, ktorých prostredníctvom sa zabezpečuje prístup dotknutých osôb k informáciám.*³

Právo na informácie ako verejné subjektívne právo je garantované nielen medzinárodnými zmluvami, ale aj politickými dokumentmi. Medzi základné medzinárodné zmluvy, upravujúce problematiku práva na informácie patrí Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (čl. 19), Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (čl. 10), Listina základných práv a slobôd (čl. 17). Medzi základné politické dokumenty Rady Európy v tejto oblasti zaraďujeme Odporúčanie Výboru ministrov R (2002) 2 o prístupe k úradným dokumentom (ďalej len „Odporúčanie Výboru ministrov o prístupe k úradným dokumentom“), ktorého podstata spočíva najmä v zabezpečení prístupu k informáciám na základe princípu rovnosti a dosiahnutiu tohto zabezpečenia prístupu k informáciám podľa určitých jasne vymedzených pravidiel⁴, ako aj Odporúčanie Výboru ministrov R (81) 19 o prístupe k informáciám orgánov verejnej správy (ďalej len „Odporúčanie Výboru ministrov o prístupe k informáciám orgánov verejnej správy“), ktorého podstata spočíva v ustanovení zásad, ktoré vo svojej publikácii z hmotnoprávneho hľadiska vymenúva Košičiarová, a to nasledovne:

- *každý, na koho sa vzťahuje právomoc členského štátu, má právo na požiadanie získať informácie od orgánov verejnej správy, s výnimkou zákonodarných a súdnych orgánov,*
- *prístup k informáciám sa zabezpečí prostredníctvom účinných a vhodných prostriedkov,*
- *prístup k informáciám sa nezamietne z dôvodu, že žiadateľ nemá osobitný záujem v danej veci,*
- *prístup k informáciám sa riadi princípom rovnosti,*
- *uvedené zásady sa uplatnia iba s takými obmedzeniami, aké sú v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu legitímnych verejných záujmov (napríklad štátna bezpečnosť, verejná bezpečnosť, verejný poriadok, ekonomický prospech krajiny, prevencia proti zločinu či zabránenie zverejnenia dôverne zaslaných informácií), a na ochranu súkromia a iných legitímnych súkromných záujmov, avšak s náležitým ohľadom na osobitný záujem jednotlivca o informáciu, ktorá sa ho osobne týka, a ktorá je v dispozícii orgánu verejnej správy.*⁵

³DOBROVODSKÝ, R. - KOŠIČIAROVÁ, S. Právo na informácie. Kraków : Spolok Slovákov v Poľsku, 2015. s. 10.

⁴Odporúčanie Výboru ministrov o prístupe k úradným dokumentom vo svojom čl. II považuje za úradný dokument „všetky informácie zaznamenané v akejkoľvek podobe, vytvorené alebo získané, v dispozícii orgánov verejnej správy a súvisiace so všetkými verejnými alebo administratívnymi funkciami, okrem dokumentov, ktoré sa len pripravujú“.

⁵DOBROVODSKÝ, R. - KOŠIČIAROVÁ, S. Právo na informácie. Kraków : Spolok Slovákov v Poľsku, 2015. s. 14

Veľmi významnou je v tejto súvislosti aj Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2003/98/ES zo 17.11.2003 o opakovanom použití informácií verejného sektora a Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2013/37/EÚ z 26.6.2013, ktorou sa mení smernica 2003/98/ES o opakovanom použití informácií verejného sektora, ktoré sa vyznačujú aj ako nástroj kontroly verejnej moci zo strany spoločnosti. Kontrola nadobúda úplne iný rozmer v celoeurópskom priestore. Jednotná Európa je ešte aj dnes častokrát kritizovaná a aj vnímaná určitými politickými a sociálnymi skupinami ako negatívny jav. Je nielen vhodné, ale aj potrebné, ak sú občania informovaní o tom ako, kým a do akej miery je verejná moc v Európskom priestore kontrolovaná. Košičiarová uvádza, že právo na prístup k úradným dokumentom chápe ako záruku:

- *efektívnosti a účinnosti verejnej správy,*
- *integrity verejnej správy (nakolko znižuje riziko korupcie vo verejnej správe),*
- *fungovania verejnej správy ako služby verejnosti,*
- *posilňovania dôvery verejnosti v štátne orgány.*⁶

Rozdiel medzi procesnoprávnym a hmotnoprávnym hľadiskom práva na informácie spočíva najmä v preukazovaní, resp. nepreukazovaní dôvodu, pre ktorý sa tá ktorá informácia vyžaduje. V prípade procesnoprávneho aspektu princípu transparentnosti sa vyžaduje preukazovať osobitný záujem, pre ktorý sa informácia vyžaduje. Naopak hmotnoprávny aspekt princípu transparentnosti nespočíva v preukazovaní takéhoto osobitného záujmu a bez uvedenia takéhoto dôvodu sa žiadateľovi musia informácie sprístupniť, a to bez osobitných podmienok pre tohto žiadateľa. Ak pri žiadosti vznikne oprávnený dôvod na neposkytnutie nejakej informácie žiadateľovi, tento musí byť riadne a dostatočne jasne odkomunikovaný, aby nevznikal priestor na dohady a obvinenia z diskriminácie a porušovania ústavných práv jednotlivca. Negatívne reakcie na zamietnutie žiadosti totiž prehlbujú nedôveru obyvateľstva vo funkčnosť orgánov verejnej správy. Aj Košičiarová vo svojej publikácii uvádza, že *Právo na informácie je nástrojom presadzovania princípu transparentnosti, ktorý je v právnom a demokratickom štáte jedným zo všeobecných princípov ovládajúcich činnosť orgánov verejnej moci, vrátane orgánov verejnej správy.*⁷ Okrem vyššie uvedeného, dôležitou skutočnosťou je aj fakt, že slúži ako univerzálny prostriedok presadzovania zákonnosti v rámci uplatňovania funkcie orgánov, resp. zamestnancov verejnej správy.

⁶DOBROVODSKÝ, R. - KOŠIČIAROVÁ, S. Právo na informácie. Kraków : Spolok Slovákov v Poľsku, 2015. s. 10.

⁷DOBROVODSKÝ, R. - KOŠIČIAROVÁ, S. Právo na informácie. Kraków : Spolok Slovákov v Poľsku, 2015. s. 9.

2.2 Obsah práva na slobodný prístup k informáciám a jeho začlenenie v slovenskom právnom systéme

Analytické spracovanie prístupov a postupov poskytovania (šírenia) informácií

Súčasťou nášho právneho poriadku je zákon o slobode informácií už vyše 19 rokov, ktorý si prešiel viacerými zmenami. Pred prijatím zákona o slobode informácií bol uplatňovaný skôr princíp diskretnosti, resp. utajenosti verejnej správy, a to že len informácie v zákone označené za „verejné“ sú prístupné verejnosti, pričom ostatné informácie sú označené za „utajené“. Ucelená právna úprava, ktorá by vymedzovala okruh informácií, ktoré nemusia byť verejnosti sprístupnené alebo samotný procesný postup a podmienky sprístupňovania takýchto informácií verejnosti neexistovala. Takéto informácie, procesné postupy, či podmienky boli stanovené v osobitných zákonoch. Informácie poskytované verejnosti orgánmi verejnej správy tak pomáhajú a umožňujú občanom vytvoriť si ich vlastný názor na samotný stav a fungovanie štátu, či spoločnosti. Dochádza tak aj k pozitívnemu vplyvu na fungovanie verejnej správy. Takýto prístup občanov k informáciám im pomáha aj v ľahšom rozhodovaní vo voľbách, čo môže viesť napríklad aj k znižovaniu rizika korupcie. V neposlednom rade takýmto „odtajňovaním“ informácií dochádza aj k posilneniu dôvery občanov v štát, a tým aj k posilneniu dôvery vo všetky jeho orgány. Dôvera prameniaca z funkčnosti a diskretnosti inštitúcií je podľa názoru autora zmyslom právneho štátu. Tak ako vo väčšine štátov Európskej únie, aj na území Slovenskej republiky je právo na informácie garantované Ústavou SR a zaraďované medzi základné politické práva. Právny rámec týkajúci sa slobodného prístupu k informáciám je uvedený v čl. 26 Ústavy SR, v ktorom je ustanovené, kto je nositeľom tohto základného práva na území Slovenskej republiky, a to že je ním v podstate každý, vrátane cudzincov (čl. 52 ods. 2), resp. každá fyzická a právnická osoba. Z vyššie uvedeného teda vyplýva, že Ústava SR ako najvyššie postavený právny predpis platný v Slovenskej republike garantuje a uplatňuje základné právo, a to právo na informácie. Košičiarová sa tejto problematike venuje vo svojej publikácii a tvrdí, že

- každý má právo na prístup k informáciám, ktoré majú povinné osoby k dispozícii (vyplýva to aj zo samotného ust. § 3 ods. 1 zákona o slobode informácií),
- informácie sa sprístupňujú bez preukázania právneho alebo iného dôvodu alebo záujmu, pre ktorý sa informácia požaduje,
- sprístupňovanie informácií je bezplatné,
- dôvod nesprístupnenia informácie musí vyplývať zo zákona.⁸

V prípade oprávnenej osoby, resp. osoby, ktorá má právo vyhľadávať informácie, jej neprislúchajú žiadne osobitné podmienky v rámci Ústavy SR. Právo na informácie je obmedziteľné, inak povedané relatívne. Dôležitou skutočnosťou je tak fakt, že takéto obmedzenie práva na informácie (v jednotlivých prípadoch dokonca aj vylúčenie práva na informácie) musí byť odôvodnené, a to za účelom zabezpečenia určitého stupňa hodnôt, ak to nie je možné dosiahnuť inak. V našom vnútroštátnom právnom poriadku ide o ochranu legitímneho verejného záujmu (napr. národná bezpečnosť alebo ochrana tajomstva) a súkromného záujmu. V zákone o slobode informácií⁹ sú taxatívne uvedené

1. dôvody obmedzenia sprístupnenia informácií,
2. pravidiel uplatňovania dôvodov obmedzenia/vylúčenia prístupu k informáciám.

⁸DOBROVODSKÝ, R. - KOŠIČIAROVÁ, S. Právo na informácie. Kraków: Spolok Slovákov v Poľsku, 2015. s. 14.

⁹Ide o právny predpis, ktorý musí byť v súlade s medzinárodnými zmluvami podľa čl. 7 Ústavy SR, ako aj ústavnoprávnymi požiadavkami.

K bodu 1) Medzi dôvody obmedzenia zverejnenia informácií povinnou osobou, resp. orgánom verejnej moci zaraďujeme:

- a) ochranu iných, ale rovnako dôležitých záujmov (§ 8-11 zákona o slobode informácií),
- b) prítomnosť iného právneho stavu (napr. vojnového stavu, a to podľa osobitného zákona¹⁰).

K bodu 2) Podľa našich vnútroštátnych právnych noriem rozlišujeme formy, akými povinné osoby poskytujú informácie iným osobám, a to

- a) povinné zverejňovanie informácií (šírenie), a
- b) sprístupňovanie informácií.

V posledných rokoch sa téma slobodného prístupu k informáciám stala jednou z významných tém v kontexte vývoja verejného práva najmä z aspektu legislatívneho, ako aj z hľadiska praxe orgánov verejnej správy. Vytvorením určitých noriem, ktoré boli implementované pomocou legislatívnych nástrojov Európskej únie v Slovenskej republike, ako aj nastavením noriem v právnom systéme Slovenskej republiky došlo k vytvoreniu určitých pravidiel šírenia a sprístupňovania informácií. Realizácia uvedených spôsobov poskytovania informácií osobám musí byť založená na základe dvoch dôležitých ideí, a to princípu rovnosti (S poukazom na princíp zákazu diskriminácie, ktorý je však oveľa užší ako princíp rovnosti. Uvedené idey garantuje aj Ústava SR. Princíp rovnosti je upravený v čl. 12 ods. 1 prvá veta, a princíp zákazu diskriminácie upravuje čl. 12 ods. 2 prvá veta. Ústavným pravidlom je čl. 13 ods. 3. Zákon o slobode informácií tento princíp výslovne upravuje v ust. § 21e ods. 1, § 21f ods. 5, 6, § 21j ods. 2, § 21k ods. 7) a princípu, prostredníctvom ktorého sa táto činnosť má vykonávať prostriedkami účinnými a vhodnými pre tú ktorú konkrétnu situáciu (t. zn. využívanie postupov a technických prostriedkov povinnou osobou, ako aj zabezpečenie poskytnutia informácie osobe, ktorá o ňu prejavila záujem).

K bodu a) Povinnosť zverejňovať informácie (šíriť) vyplýva priamo zo zákona o slobode informácií povinnej osobe, a preto sa to označuje aj ako aktívne sprístupňovanie informácií. Táto povinnosť zo zákonov¹¹ vyplýva orgánom verejnej správy, štátnym orgánom, ale aj súkromným osobám¹².

Všeobecná zákonná úprava povinného zverejňovania informácií sa uskutočňuje:

- a) prostredníctvom siete internetu, alebo
- b) inou formou (prostredníctvom odborných podujatí, oznamovacích prostriedkov) neobmedzenému okruhu žiadateľov.

Predmetom povinného, resp. aktívneho zverejňovania informácií sú:

- informácie,
- rozhodnutia,
- zmluvy,
- právne predpisy,

¹⁰Takýmto osobitným zákonom je zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov.

¹¹Okrem zákona o slobode informácií, vyplýva aj zo zákona č. 3/2010 Z. z. o národnej infraštruktúre pre priestorové informácie v znení zákona č. 362/2015 Z. z., zákona č. 205/2004 Z. z. o zhromažďovaní, uchovávaní a šírení informácií o životnom prostredí a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, zákona č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí v znení neskorších predpisov.

¹²Častokrát zamieňané z právneho hľadiska s oznamovacou povinnosťou adresáta verejnej správy adresovanej orgánom verejnej správy.

- strategické dokumenty v ich finálnej verzii (dokument ako prvotný nosič, po ich schválení príslušným orgánom),
- návrhy (právna úprava tak umožňuje verejnosti pripomienkovať takéto návrhy).

K bodu b) Pasívne sprístupňovanie informácií sa vyznačuje skutočnosťou, ktorá spočíva v podaní žiadosti na sprístupnenie informácií podľa zákona o slobode informácií alebo osobitných zákonov¹³.

2.3 Analytické spracovanie teoretických a praktických východísk šírenia a sprístupňovania informácií

S povinnosťou sprístupňovať informácie vznikla praktická otázka v súvislosti s tým, či sa táto povinnosť týka úkonov, výhradne patriacich povinným osobám s výkonom verejnej moci alebo aj s výkonom prevádzkových informácií. Danou problematikou sa zaoberal aj Najvyšší súd Slovenskej republiky. Riešením sa stalo samotné ust. § 3 zákona o slobode informácií, a to že na sprístupňovanú informáciu, ktorá je v dispozícii povinnej osoby má právo každý, bez ohľadu na to, či sa týka výkonu verejnej moci alebo sa výkonu verejnej moci netýka. Ide o tzv. generálne pravidlo, ktoré má určité výnimky taxatívne uvedené v zákone o slobode informácií, jednak v spojitosti s právnickými a fyzickými osobami v súvislosti s ich rozhodovacou činnosťou (§ 2 ods. 1 zákona o slobode informácií) a v spojitosti s povinnými osobami (§ 2 ods. 3 zákona o slobode informácií), ktoré sprístupňujú len jednotlivé informácie týkajúce sa určitých oblastí, a to v súvislosti s hospodárením s verejnými prostriedkami, nakladaním s majetkom štátu, majetkom vyššieho územného celku, majetkom obce, životným prostredím, úlohami alebo odbornými službami týkajúcimi sa životného prostredia a obsahom, plnením a činnosťami vykonávanými na základe uzatvorenej zmluvy (§ 3 ods. 2 zákona o slobode informácií). V nadväznosti na vyššie uvedené si dovoľíme vysloviť názor, že

- občan má právo na relevantné informácie, ktoré sa týkajú jeho osoby akýmkoľvek spôsobom, alebo miesta, v ktorom žije alebo má uvedený trvalý pobyt. To platí aj z pohľadu makroskopického na úrovni štátu, či Európskej Únie, a
- poskytnutie žiadanych informácií a transparentnosť systému majú zabezpečovať zamestnanci povinnej osoby, ktorí sú platení aj z daní občanov a vo verejnom ponímaní vystupujú ako reprezentanti vládnuceho celku, ktorých si v konečnom dôsledku občania zvolili.

Častokrát dochádza k zneužívaniu práva na informácie, resp. k situáciám, v ktorých sa stráca jednotlivými úkonmi žiadateľov zákonný cieľ. Košičiarová tvrdí, že za prejav zneužitia práva na informácie treba – podľa nášho názoru – považovať:

- *žiadosť o informáciu, ktorá je zjavne nezmyselná, a*
- *žiadosť o informáciu, ktorá vykazuje znaky informačného filibusteringu.*¹⁴

¹³ Napríklad zákon č. 553/2002 Z. z. o sprístupnení dokumentov o činnosti bezpečnostných zložiek štátu 1939-1989 a o založení ústavu pamäti národa a o doplnení niektorých zákonov (zákon o pamäti národa) v znení neskorších predpisov alebo zákon č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

¹⁴ DOBROVODSKÝ, R. - KOŠIČIAROVÁ, S. Právo na informácie. Kraków : Spolok Slovákov v Poľsku, 2015. s. 20.

2.4 Zákonné východiská poskytovania a sprístupňovania informácií (analýza)

Zákon č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o slobode informácií)

K potrebe a dôležitosti šírenia a sprístupňovania informácií sa vyjadril aj James Madison, ktorý už v 18. storočí tvrdil, že vláda ľudu bez informovanosti ľudu alebo bez možnosti získať informácie je iba prológom frašky alebo tragédie, alebo možno oboje. Účelom zákona o slobode informácií je poskytnutie informácií povinnou osobou oprávnenej osobe, ako aj zabezpečenie tohto úkonu primeraným spôsobom. V súvislosti s vyššie uvedeným, ako aj zo súdnej praxe vyplýva, že práve nesprávny alebo nedostatočný výklad zákona o slobode informácií, resp. účelu zákona o slobode informácií zapríčiňuje nedodržanie pravidiel alebo spôsobuje nezákonné správanie osôb a orgánov verejnej moci. Dôvernosc a citlivosť informácií zohráva v tomto prípade významnú rolu a extrémne dôležitý je aj prvok zachovania tohto statusu. Je dôležité zabrániť informačnému úniku k neoprávneným osobám. Z hľadiska histórie je známe množstvo prípadov zneužitia dostupnosti informácií, alebo poskytnutia informácií na ktoré žiadateľ nemal nárok. Takýto žiadateľ sa častokrát vydával v rôznych prípadoch za niekoho iného a aktívne vyhľadával diery v systéme pre osobný prospech. V nadväznosti na vyššie uvedené, je jedným z najvýznamnejších príkladov získania informácie vydávaním sa za niekoho iného prípad svetového počítačového hackera a právoplatne odsúdeného sociálneho inžiniera, ktorý vydávaním sa za niekoho iného získal výrazný osobný prospech v hmotnej, ako aj v nehmotnej sfére a je ním američan Kevin Mitnick (zatknutý v meste Raleigh v roku 1995). Nebezpečenstvo opätovného získania neoprávnených informácií jeho osobou bolo posúdené ako také výrazné, že po uplynutí trestu a jeho prepustení na slobodu mu bolo súdom povolené používať výlučne jediný komunikačný prostriedok, a to pevnú telefónnu linku. Obdobný prípad sa v našej vnútroštátnej právnej úprave ešte nevyskytol. Základný pojem predstavujúci spoločný prvok jednotlivých prípadov je pojem „informácia“, ktorý zákon o slobode informácií neupravuje, najmä z dôvodu ohrozenia výkladu zákona o slobode informácií z hľadiska zužujúcej, resp. reštriktívnej interpretácie jednotlivých ustanovení tohto zákona. Košičiarová však definuje vo svojej publikácii tento pojem ako „údaj zaznamenaný na nosiči. Nie je pritom právne významné, či ide o záznam v listinnej podobe, t. j. vykonaný písomne alebo v inej technicky vykonateľnej podobe na nosiči, tzn. elektronický, zvukový, zvukovo-obrazový alebo obrazový záznam. Samotný nosič však musí byť technicky spôsobilý zachovať informáciu tak, aby jej obsah bol rozpoznateľný i pri jeho opakovanom zisťovaní.“¹⁵ . Touto problematikou sa zaoberal aj Najvyšší súd Slovenskej republiky, ktorý vo svojich rozhodnutiach¹⁶ kladol dôraz na skutočnosť, že pri výklade pojmu informácia treba mať na zreteli taký postup, ktorý nezužuje rozsah práv zaručených ústavou (čl. 4 ods. 4 Listiny základných práv a slobôd). Zákon o slobode informácií ustanovuje len pojem „informácia na účely opakovaného použitia“, ktorú definuje v ust. § 21b ods. 2. Právny rámec subjektov, resp. povinných osôb vyplýva z ust. § 2 ods. 1 zákona o slobode informácií, za ktoré zákonodarca považuje:

- vykonávateľov verejnej správy (ako aj verejnoprávne inštitúcie, verejnoprávne ustanovizne, t. zn. právnické osoby zriadené zákonmi, ale aj právnické osoby, ktorých zriadenie bolo vykonané štátnym orgánom, vyšším územným celkom alebo obcou),
- štátne orgány, t. zn. orgány štátnej správy, Národnú radu Slovenskej republiky (ako ústavodarný a zákonodarný orgán), prezidenta Slovenskej republiky a vládu Slovenskej republiky (ako výkonné orgány), Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky, prokuratúru Slovenskej republiky a ombudsmana (ako výkonný orgán sui generis), Ústavný súd Slovenskej republiky a súdy Slovenskej republiky (ako orgány súdnej moci),

¹⁵ DOBROVODSKÝ, R. - KOŠIČIAROVÁ, S. Právo na informácie. Kraków: Spolok Slovákov v Poľsku, 2015. s. 16.

¹⁶ Napríklad rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 19.8.2015, pod sp. zn. 8SŽi/39/2014, ktorým Najvyšší súd Slovenskej republiky potvrdil rozhodnutie Krajského súdu v Trenčíne a: „Krajský súd zdôraznil, že ZSI je realizáciou čl. 17 ods. 5 Listiny základných práv a slobôd, preto výklad pojmu informácia nesmie fakticky zužovať rozsah ústavou zaručených práv.“

- obce,
- vyššie územné celky,
- osoby, ktorým je zverená právomoc, prostredníctvom ktorej môžu rozhodovať o právach a povinnostiach nielen fyzických, ale aj právnických osôb v oblasti verejnej správy podľa osobitného zákona.

Spoločným znakom týchto osôb je fakt, že ich aktivita je spojená s verejnou mocou. Obsah právomocí a pôsobnosti, ako aj ich rozsah vyplýva z osobitných zákonov. Na rozdiel od povinnej osoby, je oprávnenou osobou v zmysle zákona o slobode informácií

- a) fyzická osoba, alebo
- b) právnická osoba.

Takéto osoby majú rovné postavenie, a preto bez ohľadu na to, či žiadosť podá fyzická alebo právnická osoba, je prístup a samotné rozhodnutie o sprístupnení informácie povinnej osoby rovnaký. Inak by došlo k nesúladu konania povinnej osoby so zákonom o slobode informácií. Podmienkou je, že takáto oprávnená osoba musí o sprístupnenie, resp. zverejnenie informácie požiadať.¹⁷

Hlavné zásady poskytovania a sprístupňovania informácií podľa zákona o slobode informácií (analýza)

Medzi základné zásady aplikácie zákona o slobode informácií patrí zásada zákazu zneužitia práva, ktorá vyplýva aj ako zo súdnej praxe, tak aj z Odporúčania Výboru ministrov o prístupe k úradným dokumentom. Zjavne nezmyselné žiadosti môžu byť dôvodom úplného alebo čiastočného zamietnutia takejto žiadosti, pričom orgán verejnej správy, ktorý zamietá takúto žiadosť musí dôvod jej zamietnutia riadne odôvodniť alebo zjavne nezmyselná žiadosť môže byť dôvodom na zastavenie konania s účinkami de lege ferenda. Aj napriek skutočnosti, že zákon o slobode informácií vo svojich ustanoveniach nevymedzuje, čo si pod pojmom zneužitie práva možno predstaviť, Ústava SR vo svojom čl. 1 ods. 1 predstavuje tento pojem ako jeden z ústavných princípov. V právnom slova zmysle treba považovať za úkon zneužívajúci toto právo činnosť, ktorá je významná absenciou vôle subjektu nadobudnúť, resp. získať informáciu. Problém nastáva aj v situáciách, v ktorých dochádza zo strany oprávnenej osoby buď k podaniu žiadosti, ktorou žiada povinnú osobu o veľké množstvo informácií alebo takáto oprávnená osoba podá veľké množstvo žiadostí, ktorými však žiada veľmi malý počet informácií. Vyššie uvedeným tak môže dôjsť v prenesenom slova zmysle k preťaženiu alebo znefunkčneniu povinnej osoby. Toto konanie môže obmedziť možnosť získania informácie ďalšími žiadateľmi z hľadiska zaneprázdnenosti povinnej osoby. Ďalšou dôležitou zásadou je zásada bezodplatnosti, ktorej podstata spočíva v odpustení osobitného poplatku za činnosť povinnej osoby v súvislosti s uplatnením si práva na prístup k informáciám na základe žiadosti zo strany oprávnenej osoby, ako aj poplatku v prípade sprístupnenia úradných dokumentov podľa Odporúčania Výboru ministrov o prístupe k úradným dokumentom (čl. VIII bod 1). Výnimkou sú len prípady dodatočných finančných nákladov, pričom v súvislosti so sprístupňovaním informácií nejde o povinnosť, ale o akúsi alternatívu, ktorú si môže zvoliť jednotlivý členský štát Rady Európy sám, avšak s ohľadom na to, aby tieto náklady nevytvárali prekážku pre realizáciu práva na sprístupnenie informácií. Cieľom právnej úpravy je tak poskytnutie informácií v čo najširšom kontexte, a nie odradenie žiadateľa od výkonu tohto práva. V prípade čl. VIII bod 2 Odporúčania Výboru ministrov o prístupe k úradným informáciám, pri zavedení platieb, musí ísť o platbu primeranú a nepresahujúcu reálne náklady povinného orgánu. Odporúčanie Výboru ministrov o prístupe k úradným

¹⁷Pojem „sprístupnenie“ a „zverejnenie“ predstavuje synonymické pojmy z jazykovedného hľadiska. I keď je možné tieto pojmy chápať aj odlišne, a to v prípade „sprístupnenia“ informácie konkrétnemu žiadateľovi a v prípade „zverejnenia“ ide o pojem, ktorý sa nevzťahuje na konkrétny žiadateľa, ale informácia je zverejnená bez ohľadu na to, či o to oprávnená osoba požiadala alebo nepožiadala.

informáciám nevyklučuje ani úplné oslobodenie od takejto platby. Je však na konkrétnom členskom štáte Rady Európy, akú možnosť a aké stanovisko zaujme k tejto problematike. Avšak v každom prípade nejde o platbu, ale o náklady spojené so sprístupňovaním informácie.

Analýza možných (zákonných) obmedzení práva na slobodný prístup k informáciám a problémy pri ich aplikácii orgánmi verejnej správy

Prijatím zákona o slobode informácií došlo na území Slovenskej republiky nielen k premietnutiu a uplatneniu princípu „čo nie je tajné, je verejné“, ale aj princípu, na základe ktorého musia orgány verejnej moci sprístupniť verejnosti všetky informácie, ide o tzv. princíp publicity, resp. otvorenosti verejnej správy, typický pre demokratické štáty, bez ktorého by ani samotná demokracia nebola možná. Existujú však určité výnimky, resp. „kategórie“ informácií, ktoré nie je možné takto sprístupniť. Ide o informácie obligatórne uvedené v zákone o slobode informácií alebo situácie, kedy je potrebné chrániť takéto informácie vo verejnom záujme. Zavedením inštitútu obmedzenia prístupu k informáciám v zákone o slobode informácií zákonodarcom došlo jednak k obmedzeniu prístupu k informáciám, ale aj taxatívne vymenovaniu a vymedzeniu jednotlivých obmedzení (zákonodarcia ich uvádza aj ako názvy paragrafov navzájom na sebe nezávislých), a to

1. ochrana utajovaných skutočností,
2. ochrana osobnosti a osobných údajov,
3. ochrana obchodného tajomstva,
4. ďalšie obmedzenia prístupu k informáciám.

Samotné právo na informácie možno limitovať nielen podľa zákona o slobode informácií, ale aj Ústavy SR alebo osobitných predpisov. Čo sa týka povinnej osoby, uvedený inštitút pre ňu predstavuje nielen právo, ale aj povinnosť (ex offio), ktorá súvisí so zverejňovaním, ale aj sprístupňovaním informácií. Ak povinná osoba informácie, ktoré sú podstatou tohto inštitútu poskytne oprávnenej osobe, vzniká takejto osobe administratívna zodpovednosť, poprípade súkromnoprávna zodpovednosť, alebo aj trestnoprávna zodpovednosť v krajných prípadoch. K bodu 1) Podstata ochrany utajovaných skutočností spočíva v prevážení záujmu dotknutej osoby nad záujmom verejnosti, pričom v prípade ich sprístupnenia môže dôjsť k spôsobeniu ujmy dotknutej osoby. Nesprístupnenie informácie povinnou osobou znamená neoprávnenosť prístupu tejto informácie jej žiadateľom, pričom povinná osoba musí uviesť odkaz na príslušný právny predpis, resp. konkrétne ustanovenia, v ktorom sú okrem iného uvedené aj druhy a podmienky týchto utajovaných skutočností, ako aj zistenie, či tieto podmienky v čase požiadania o poskytnutie informácie trvajú, ako aj dôvody, z akých sa toto tajomstvo vzťahuje na celú alebo časť informácie, ako aj oprávnenie žiadateľa k prístupu k takej informácii. Ide o informácie, ktoré sa týkajú

- a) utajovanej skutočnosti podľa osobitného zákona¹⁸,
- b) bankového tajomstva podľa osobitného zákona¹⁹, alebo
- c) daňového tajomstva podľa osobitného zákona²⁰.

¹⁸ Takýmto osobitným zákonom je napríklad zákon č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

¹⁹ Medzi takéto osobitné zákony zaraďujeme napríklad zákon č. 483/2001 Z. z. o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 566/1992 Zb. o Národnej banke Slovenska v znení neskorších predpisov.

²⁰ Právnu úpravou problematiky daňového tajomstva je zákon Slovenskej národnej rady č. 511/1992 Zb. o správe daní a poplatkov a o zmenách v sústave územných finančných orgánov v znení neskorších predpisov.

Povinná osoba takéto utajované skutočnosti začleňuje do zoznamu, ktorý aj následne zverejňuje a určí príslušný stupeň utajenia konkrétnej informácie s odôvodnením²¹. Sú zaradené do jednotlivých oblastí. Pôvodca tak rozhoduje aj o zmene alebo zrušení utajenia, poprípade o predĺžení lehoty týkajúcej sa utajenia informácie alebo veci, ktoré sa týkajú utajovanej skutočnosti. Prístup k utajovanej skutočnosti má oprávnená osoba buď priamo zo zákona, odkiaľ jej vyplýva toto oprávnenie alebo ktorá bola určená na oboznamovanie sa s týmito skutočnosťami. Aj napriek tomu, že ide o informácie týkajúce sa obmedzenia práva na slobodný prístup, nemusí to automaticky znamenať per se (samo osebe) dôvod na nevyhovenie žiadosti. K bodu a) Utajovanou skutočnosťou je v zmysle ust. § 2 písm. a) zákona č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o ochrane utajovaných skutočností“) „*informácia alebo vec určená pôvodcom utajovanej skutočnosti, ktorú vzhľadom na záujem Slovenskej republiky treba chrániť pred vyzradením, zneužitím, poškodením, neoprávneným rozmnožením, zničením, stratou alebo odcudzením (neoprávnená manipulácia), a ktorá môže vznikáť len v oblastiach, ktoré ustanoví vláda Slovenskej republiky svojím nariadením.*“²². Podľa ust. § 4 ods. 1 zákona o ochrane utajovaných skutočností, ktorého podstata spočíva v zákaze zneužívania utajovať informácie, ktoré utajované nie sú a sú v záujme verejnosti: „(u)tajovanou skutočnosťou nemôže byť informácia o a) nezákonnom alebo nesprávnom postupe alebo nezákonnom rozhodnutí verejných činiteľov a orgánov verejnej moci, b) trestnej činnosti verejných činiteľov, c) nehospodárnom, neefektívnom a neúčelnom nakladaní s verejnými prostriedkami, d) závažnom ohrození alebo poškodení životného prostredia, života a zdravia, e) platových náležitostiach, hmotnom zabezpečení a hmotných výhodách verejných činiteľov.“ V nadväznosti na vyššie uvedené tak možno tvrdiť, že takouto utajovanou skutočnosťou je informácia alebo vec určená právnickou osobou alebo fyzickou osobou, ktorá má oprávnenie rozhodovať o tom, ktorá informácia alebo vec sa považuje za utajenú skutočnosť (ide o pôvodcu utajovanej skutočnosti a určuje aj stupeň utajenia). Utajovanými skutočnosťami sú aj informácie tvoriace štátne tajomstvo alebo služobné tajomstvo, a to s poukazom na ust. § 81 ods. 2 zákona o ochrane utajovaných skutočností, ako aj s poukazom na osobitné zákony, či iné všeobecne záväzné právne predpisy. V súvislosti s vyššie uvedeným, utajovaná skutočnosť musí spĺňať určité znaky, a to:

- a) *materiálny znak – existuje záujem na jej ochrane pred neoprávnenou manipuláciou,*
- b) *formálny znak – môže vznikáť len v oblastiach, ktoré ustanoví vláda Slovenskej republiky svojím nariadením,*
- c) *nespadá do negatívneho vymedzenia utajovanej skutočnosti.*²³

K bodu b) Právny rámec bankového tajomstva je uvedený v zákona č. 483/2001 Z. z. o bankách v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o bankách“). Ide o informácie a doklady, ktoré sa výlučne týkajú klienta banky, poprípade klienta pobočky zahraničnej banky. Tieto údaje sú neprístupné pre verejnosť. Avšak výnimkou je situácia, kedy klient poskytne písomný súhlas alebo písomný pokyn za podmienok v nich uvedených v prípade, ak zákon o bankách neustanovuje inak. Realizáciou tejto skutočnosti tak banka alebo pobočka zahraničnej banky poskytne tretej osobe údaje ňou vyžiadané. Uvedené inštitúcie, ako banka alebo pobočka zahraničnej banky tieto informácie a doklady klienta chránia pred vyzradením alebo akýmkoľvek iným spôsobom ich získania. Výnimkou je aj prípad zverejnenia zmluvy²⁴, ktorej podstata spočíva práve v jej zverejnení. Z teórie a praxe vyplýva, že sa takýto údaj, resp. informácia z takejto zmluvy odstráni. Ikrényi tvrdí, že *Okrem pracovníkov banky a orgánov*

²¹Takýmito stupňami označovanými slovom alebo skratkou sú „Prísne tajné“ – „PT“, „Tajné“ – „T“, „Dôverná“ – „D“, „Vyhradené“ – „V“.

²²Týmto nariadením treba rozumieť Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 216/2004 Z. z., ktorým sa ustanovujú oblasti utajovaných skutočností.

²³IKRÉNYI, P. Zákon o slobodnom prístupe k informáciám. Komentár. Bratislava : Wolters Kluwer s. r. o., 2015. s. 178.

²⁴S poukazom na ust. § 5a zákona o slobode informácií.

bankového dohľadu sa týmito informáciami môžu oboznamovať iba zákonom určené subjekty (napr. orgány polície, prokuratúra, súdy).²⁵ Medzi povinné osoby tak zaradujeme Národnú banku Slovenska, ako aj Eximbanky. K bodu c) Právny rámec daňového tajomstva je uvedený v ust. § 11 zákona č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) v znení neskorších predpisov (ďalej len „daňový poriadok“), pod ktorým treba rozumieť „*informáciu o daňovom subjekte, ktorá sa získa pri správe daní.*“ Medzi oprávnené osoby, ktoré majú zákonné právo na informácie týkajúce sa daňového tajomstva, resp. daňového konania, ako aj správy daní patria správcovia dane²⁶ a iné subjekty, ktorým toto oprávnenie priznáva daňový poriadok. Daňovým tajomstvom nie je informácia nachádzajúca sa v zozname prístupnom verejnosti. Daňový poriadok taxatívne vymenúva situácie, ktoré sa nepovažujú za porušenie daňového tajomstva, a to oznámenie alebo sprístupnenie daňového tajomstva s písomným súhlasom toho daňového subjektu, ktorého sa daňové tajomstvo týka, zverejnenie zoznamu dlžníkov, poskytovanie údajov o registrových daňových subjektoch, vydanie písomného súhlasu so zápisom a výmazom v obchodnom registri²⁷.

K bodu 2) Podstata ochrany osobnosti a osobných údajov spočíva najmä v zabezpečení informácií týkajúcich sa fyzickej osoby, jej súkromia a osobných údajov, písomnosti osobnej povahy [t. zn. súkromnej povahy (napr. listy) a nie úradnej], podobizne [t. zn. spoznanie osoby (napr. socha)], obrazové snímky [záznam obrazom (napr. fotka)], obrazové, zvukové záznamy [t. zn. zvukový prejav (napr. spev)]. Uvedené informácie sa sprístupnia povinnou osobou v prípadoch, keď *a) to ustanovuje osobitný zákon (resp. § 9 ods. 3 Infozákona), alebo b) s predchádzajúcim písomným súhlasom dotknutej osoby (zákonnou licenciou – privolením podľa § 12 OZ)*²⁸. Osobitnou situáciou je, keď dotknutá osoba nežije v čase, keď povinná osoba rozhoduje o vyhovení alebo nevyhovení žiadosti podanej oprávnenou osobou za účelom sprístupnenia informácie. V takomto prípade poskytuje preukázateľný a písomný súhlas (napr. email) blízka osoba²⁹ dotknutej osoby. Právnu úpravou ochrany osobných údajov je zákon č. 18/2018 Z.z. o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o ochrane osobných údajov“), ktorý v ust. § 2 definuje osobné údaje ako *údaje týkajúce sa identifikovanej fyzickej osoby alebo identifikovateľnej fyzickej osoby, ktorú možno identifikovať priamo alebo nepriamo, najmä na základe všeobecne použiteľného identifikátora, iného identifikátora, ako je napríklad meno, priezvisko, identifikačné číslo, lokalizačné údaje, alebo online identifikátor, alebo na základe jednej alebo viacerých charakteristík alebo znakov, ktoré tvoria jej fyzickú identitu, fyziologickú identitu, genetickú identitu, psychickú identitu, mentálnu identitu, ekonomickú identitu, kultúrnu identitu alebo sociálnu identitu.*

²⁵WILFLING, P. Zákon o slobodnom prístupe k informáciám. Komentár. Problémy z praxe. Rozhodnutia súdov. Pezinok : VIA IURIS – Centrum pre práva občanov, 2012. s. 78.

²⁶Pod pojmom „správca dane“ treba rozumieť daňový úrad, colný úrad a obec, a to s poukazom na ust. § 4 ods. 1 daňového poriadku, ktoré majú aj tzv. poučovaciu povinnosť vo vzťahu k daňovým subjektom a iným osobám o záväzku dodržiavať pravidlo daňového tajomstva, ako aj o právnych následkoch jeho porušenia.

²⁷S poukazom na ust. § 11 ods. 7 a § 52-54 Daňového poriadku.

²⁸IKRÉNYI, P. Zákon o slobodnom prístupe k informáciám. Komentár. Bratislava : Wolters Kluwer s. r. o., 2015. s. 190.

²⁹V zmysle ust. § 116 zákona č. 40/1964 Zb. sa za blízku osobu považuje príbuzný v priamom rade, súrodenec, manžel; iné osoby v pomere rodinnom alebo obdobnom sa pokladajú za osoby sebe navzájom blízke, ak by ujmu, ktorú utrpela jedna z nich, druhá dôvodne pociťovala ako vlastnú ujmu.

Sprístupňované informácie sa poskytujú v určitom rozsahu, a to:

- a) titul,
- b) meno,
- c) priezvisko,
- d) deň ustanovenia alebo vymenovania do funkcie, ako aj samotná funkcia,
- e) pracovné zaradenie, vrátane dňa začiatku výkonu pracovnej činnosti,
- f) miesto výkonu funkcie alebo pracovnej činnosti a orgán, v ktorom túto funkciu alebo činnosť vykonáva,
- g) mzdu, plat alebo platové pomery a ďalšie finančné náležitosti priznané za výkon funkcie alebo za výkon pracovnej činnosti, ak sú uhrádzané zo štátneho rozpočtu alebo z iného verejného rozpočtu. (§ 9 ods. 3 zákona o slobode informácií).

Takto sprístupnené informácie povinnou osobou sa z legislatívneho hľadiska poskytujú o fyzickej osobe, ktorá je:

- a) verejným funkcionárom,
- b) poslancom obecného zastupiteľstva,
- c) predstaveným v štátnej službe,
- d) odborníkom plniacim úlohy pre člena vlády Slovenskej republiky, prezidenta Slovenskej republiky, predsedu Národnej rady Slovenskej republiky, podpredsedu Národnej rady Slovenskej republiky,
- e) vedúcim zamestnancom vykonávajúcim práce vo verejnom záujme,
- f) vedúcim zamestnancom zamestnávateľa, ktorým je orgán verejnej moci,
- g) nadriadeným v služobnom pomere (v prípade, ak to je v súlade s povinnosťou mlčanlivosti podľa osobitných predpisov³⁰ a nedôjde k ohrozeniu bezpečnosti, alebo aj obrany Slovenskej republiky, ochrany verejného poriadku, či plnenia úloh osôb alebo orgánov, s ktorými sú prepojené, resp. v ktorých svoju činnosť vykonávajú (§ 9 ods. 4 zákona o slobode informácií),
- h) členom hodnotiacej komisie,
- i) členom iného obdobného orgánu, ktorý sa zúčastňuje na procese rozhodovania o použití verejných prostriedkov³¹.

³⁰Napríklad zákon č. 73/1998 Z. z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície v znení neskorších predpisov

³¹Podľa osobitných zákonov ako napríklad zákona Slovenskej národnej rady č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov, zákona č. 311/2001 Z. z. Zákonníka práce, či zákona č. 523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov a ďalších.

Napríklad zákon č. 540/2001 Z.z. o štátnej štatistike.

K bodu 3) Nesprístupnenými údajmi povinnou osobou sú aj informácie týkajúce sa obchodného tajomstva. Výnimkou z tejto kategórie sú situácie uvedené v ust. § 10 ods. 2 zákona o slobode informácií, s poukazom na ust. § 17 – 20 zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník, ktoré upravujú pojem informácia za súčasného splnenia týchto znakov:

- a) ide o skutočnosti obchodnej, výrobnjej alebo technickej povahy súvisiace s podnikom,
- b) majú skutočnú alebo aspoň potenciálnu materiálnu alebo nemateriálnu hodnotu,
- c) nie sú v príslušných obchodných kruhoch bežne dostupné,
- d) majú byť podľa vôle podnikateľa utajené,
- e) podnikateľ ich utajenie zodpovedajúcim spôsobom zabezpečuje.

K bodu 4) Do štvrtej kategórie inštitútu obmedzenia prístupu k informáciám patria situácie, na ktoré je možné aplikovať ust. § 11 zákona o slobode informácií, pričom však treba mať na zreteli, že nejde len o obmedzenia prístupu k informáciám výslovne uvedené v ust. § 8 – 11 zákona o slobode informácií, ale treba brať do úvahy aj iné právne predpisy, ktoré obsahujú ustanovenia upravujúce napr. práva a slobody osôb, alebo aj verejný poriadok. Zákonný výpočet obmedzení (zo strany povinnej osoby) týkajúcich sa sprístupnenia informácií alebo nesprístupnenia informácií je nasledovný a ide o tieto situácie, v ktorých:

- a) dochádza k získaniu informácie bez dispozičnej povinnosti patriacej povinnej osobe alebo ak osobe nepatrí povinnosť poskytnúť informáciu (napr. podnety alebo listy neformálnej povahy, ktoré sú len fakultatívnou súčasťou podaní, výnimkou sú informácie získané z verejných prostriedkov alebo ich používania, nakladania s majetkom štátu a ďalších prípadov obligatórne uvedených v ust. § 11 ods. 2),
- b) ide o zverejnenie takejto informácie v zmysle osobitného zákona³² (účelom takehoto obmedzenia je najmä zabránenie priveľkého byrokratického zaťaženia povinných osôb, v zmysle osobitných zákonov, ide napr. o informácie, ktoré sú zverejňované inštitúciami ako Štatistický úrad Slovenskej republiky alebo Tlačová agentúra Slovenskej republiky),
- c) bez udelenia súhlasu zo strany oprávnenej osoby dôjde k porušeniu duševného vlastníctva,
- d) ide o rozhodovaciu činnosť
 - 1) medzinárodných súdnych orgánov,
 - 2) orgánu činného v trestnom konaní (výnimkou sú informácie sprístupňované podľa osobitného predpisu),
 - 3) rozhodnutia policajta (v prípravnom konaní),
 - 4) za splnenie zákonných podmienok, aj informácie o vznesení obvinenia,
- e) ide o zmierovacie konanie, arbitrážne konanie alebo rozhodcovské konanie (výnimkou sú informácie o rozhodnutí alebo o výsledku konania, pod podmienkou, že ich sprístupnenie nie je zakázané podľa osobitných predpisov),
- f) ide o informáciu, ktorá súvisí s výskytom chránených druhov rastlín, živočíchov, nerastov a skamenelín v prípade, ak hrozí ich neprípustné rušenie, poškodzovanie alebo ničenie,

³²Napríklad zákon č. 540/2001 Z.z. o štátnej štatistike.

- g) ak by šlo o nesúlad s právne záväznými aktmi Európskych spoločenstiev a Európskej únie alebo s medzinárodnou zmluvou, ktorou je Slovenská republika viazaná,
- h) má súvis s výkonom kontroly, dohľadu alebo dozoru orgánom verejnej moci podľa osobitných predpisov³³ (výnimkou sú informácie o rozhodnutí alebo o inom výsledku kontroly, dohľadu alebo dozoru, pod podmienkou, že ich sprístupnenie nie je zakázané podľa uvedených osobitných predpisov),
- i) ide o ochranu jadrového zariadenia, objektov osobitnej dôležitosti a ďalších dôležitých objektov podľa osobitných predpisov³⁴(§ 11).

Je dôležité dodať, že pre povinnú osobu vyplývajú zo zákona o slobode informácií, ako aj podľa osobitných zákonov ako oprávnenia, tak aj povinnosti, ktoré je povinná rešpektovať a dodržiavať. Jednou zo základných povinností, aj vzhľadom na vyššie uvedené, je tzv. povinnosť mlčanlivosti (§ 13) alebo iná prekážka, ktorá ochraňuje informácie pred ich zverejnením alebo zneužitím.

2.5 Obligatorne zverejňovanie informácií (analýza rozsahu)

Právny rámec pre povinné zverejňovanie informácií je uvedený v § 5 zákona o slobode informácií, pričom sa povinnosť zverejňovania informácií vzťahuje na povinné osoby. V praxi platí pravidlo, ktoré sa vzťahuje nielen na povinné osoby, ale aj oprávnené osoby, a to že aktívnym zverejňovaním informácií povinnými osobami v čo najväčšom rozsahu dôjde k podávaniu žiadostí oprávnenými osobami v menšom počte. Význam teda spočíva v

1. získaní informácií v primeranom rozsahu verejnosťou, a následne
2. neobracaní sa fyzických alebo právnických osôb na povinné osoby s ich žiadosťami o získanie informácií v základnom rozsahu.

Výpočet informácií, ktoré spadajú do kategórie „*povinne zverejňovaných informácií*“, ako aj výpočet osôb, ktoré sú povinné zverejňovať tieto informácie je nasledovný

1. všetky povinné osoby podľa § 2 ods. 1 a 2 (§ 5 ods. 1)³⁵.
2. Národná rada Slovenskej republiky, obecné, mestské a miestne zastupiteľstvá a zastupiteľstvá samosprávy vyšších územných celkov (§ 5 ods. 2),
3. všetky povinné osoby (§ 5 ods. 6) a
4. vybrané osoby (§ 5 ods. 5, 7, 8).

³³Napríklad zákon č. 541/2004 Z.z. o mierovom využívaní jadrovej energie (atómový zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

³⁴Napríklad zákon č. 319/2002 Z.z. o obrane Slovenskej republiky.

³⁵Takýmito povinnými osobami sú štátne orgány, obce, vyššie územné celky, právnické osoby a fyzické osoby oprávnené rozhodovať o právach a povinnostiach fyzických alebo právnických osôb v oblasti verejnej správy v rozsahu ich rozhodovacej činnosti, ako aj právnické osoby zriadené zákonom, právnické osoby zriadené štátnym orgánom, vyšším územným celkom alebo obcou.

K bodu 1) Ako už z vyššie uvedeného vyplýva, povinným osobám vyplýva zo zákona o slobode informácií zákonná povinnosť zverejňovať informácie, pod ktorými v tejto súvislosti treba rozumieť základné informácie vystihujúce povinnú osobu, a to najmä informácie týkajúce sa vedomosti povinnej osoby o právnych predpisoch, na základe ktorých táto osoba koná a rozhoduje, informácie o aplikácii zákona o slobode informácií, ako aj iných zákonov povinnou osobou, poprípade informácie týkajúce sa činnosti povinnej osoby (v súvislosti len s niektorými skupinami osôb)³⁶. V § 5 ods. 1 zákona o slobode informácií sú uvedené všeobecné informácie, ktoré je každá povinná osoba povinná zverejniť a sú nimi:

- a) *spôsob zriadenia povinnej osoby, jej právomoci a kompetencie a popis organizačnej štruktúry,*
- b) *miesto, čas a spôsob, akým možno získať informácie³⁷,*
- c) *miesto, lehota a spôsob podania opravného prostriedku a možnosti súdneho preskúmania rozhodnutia povinnej osoby vrátane výslovného uvedenia požiadaviek, ktoré musia byť splnené,*
- d) *postup, ktorý musí povinná osoba dodržiavať pri vybavovaní všetkých žiadostí, návrhov a iných podaní, vrátane príslušných lehôt, ktoré je nutné dodržať,*
- e) *Prehľad predpisov, pokynov, inštrukcií, výkladových stanovísk, podľa ktorých povinná osoba koná a rozhoduje alebo ktoré upravujú práva a povinnosti fyzických osôb a právnických osôb vo vzťahu k povinnej osobe,*
- f) *sadzobník správnych poplatkov³⁸, ktoré povinná osoba vyberá za správne úkony, a sadzobník úhrad za prístupňovanie informácií.*

Kmeť vo svojej publikácii tvrdí, že *samosprávy sú okrem všeobecných informácií podľa § 5 ods. 1 Infozákona povinné zverejňovať: termíny schôdzí zastupiteľstva a zasadnutí komisií a návrh programu rokovania, zápisnice z verejných zasadnutí zastupiteľstva, vopred texty predkladaných návrhov všeobecne záväzných nariadení (VZN), texty schválených VZN do troch dní po ich schválení, údaje o dochádzke poslancov zastupiteľstva na zasadnutiach zastupiteľstva a na zasadnutiach komisií do troch dní po skončení zasadnutí, výpisy o hlasovaní poslancov po každom zasadnutí zastupiteľstva okrem prípadov hlasovania na neverejnom zasadnutí.³⁹ Povinnosť zverejňovania uvedených informácií prislúcha obecným, mestským, miestnym zastupiteľstvám a zastupiteľstvám samosprávy vyššieho územného celku, výnimkou sú orgány záujmovej samosprávy (§ 5 ods. 8).*

³⁶Tieto informácie by sa mali zverejňovať napr. formou vývesky na miestach, ktoré sú prístupné verejnosti, a to v sídle (vrátane všetkých pracovísk nachádzajúcich sa mimo sídla), poprípade aj iným vhodným spôsobom, pod ktorým možno rozumieť napr. zriadenie informačného miesta poskytujúceho informácie ústnou formou, pričom treba mať na zreteli aj situácie, v ktorých osoba nemá možnosť osobne získať potrebné informácie, napr. z dôvodu pobytu v zahraničí. V uvedenom prípade sa naskytá možnosť poskytnutia informácií prostredníctvom internetovej siete.

³⁷Ide o informácie, na základe ktorých je možné zistiť, kde je možné podať podnet, resp. žiadosť, návrh, podnet, či sťažnosť.

³⁸Uvedený v zákone Národnej rady Slovenskej republiky č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov.

³⁹KMEŤ, M., BARTOSIEWICZ, D., VELŠIC, M. Infozákon v praxi: právna analýza a názory verejnosti. Bratislava: Inštitút pre verejnú otázku, 2004. s. 21; porovnaj KAMENEC, T., GALANDA, M., PIROŠÍK, V., ŠVEDA, D. Zákon o slobodnom prístupe k informáciám. Príručka pre pracovníkov v štátnej správe a samospráve. Nadácia otvorenej spoločnosti, 2000. s. 11.

K bodu 2) S vyššie uvedeným veľmi úzko súvisí aj zverejňovanie informácií povinnými osobami, ktorými sú v tejto súvislosti - Národná rada Slovenskej republiky, obecné, mestské a miestne zastupiteľstvá a zastupiteľstvá samosprávy vyšších územných celkov, pričom je možné na nich vzťahovať ust. § 5 ods. 8 zákona o slobode informácií v zmysle osobitnej povinnosti zverejňovania informácií týkajúcich sa termínov schôdzí Národnej rady Slovenskej republiky, zasadaní výborov a návrhu programu rokovania, zápisnice z verejných zasadnutí, textov predložených návrhov zákonov, podaných do Kancelárie Národnej rady Slovenskej republiky, a to do troch dní a schválených zákonov, do troch dní po ich schválení v treťom čítaní, údajov o dochádzke poslancov Národnej rady Slovenskej republiky na jej schôdzach a zasadnutiach jej výborov, a to do troch dní po ich skončení, výpisov o hlasovaní poslancov, a to po každej konanej schôdzi Národnej rady Slovenskej republiky, výnimkou je len prípad tajného hlasovania a prípad hlasovania na neverejnej schôdzi (§ 5 ods. 2).

K bodu 3) Povinné zverejnenie informácií povinnou osobou⁴⁰ spočíva v označení

1. nehnutelnej veci, a to vrátane bytov a nebytových priestorov,
2. hnutelnej veci, u ktorej je nadobúdacia cena vyššia ako 20-násobok minimálnej mzdy, ktorá minimálna mzda vyplýva zo zákona č. 663/2007 Z.z. o minimálnej mzde v znení neskorších predpisov,
3. dátumu prevodu vlastníctva,
4. dátumu prechodu vlastníctva,
5. právneho titulu,
6. informácie o osobných údajoch, ako aj informácie iných identifikačných údajoch tých osôb, ktoré nadobudli tento majetok do svojho vlastníctva, pričom ich rozsah obligatórne vymedzuje samotný zákon o slobode informácií, čím nedochádza k porušeniu práv alebo oprávnených záujmov dotknutých osôb⁴¹. Ide o tieto informácie:
 - a) meno a priezvisko, názov alebo obchodné meno,
 - b) adresa pobytu alebo sídlo,
 - c) identifikačné číslo (IČO), v prípade ak ide o právnickú osobu alebo podnikateľa – fyzickú osobu. (§ 5 ods. 6)

⁴⁰Takými povinnými osobami sú štátne orgány, obce, vyššie územné celky, právnické osoby a fyzické osoby oprávnené rozhodovať o právach a povinnostiach fyzických alebo právnických osôb v oblasti verejnej správy v rozsahu ich rozhodovacej činnosti, ako aj právnické osoby zriadené zákonom, právnické osoby zriadené štátnym orgánom, vyšším územným celkom alebo obcou, právnické osoby založené týmito povinnými osobami, ako aj právnické osoby alebo fyzické osoby podľa osobitných zákonov.

⁴¹Máme na mysli napr. ochranu osobných údajov, či ochranu obchodného tajomstva.

Aplikácia tohto ustanovenia však zahŕňa podmienku, ktorej podstata spočíva v tom, aby v čase prevodu majetku, ktorý je predmetom prevodu, bol naďalej majetkom štátu, verejnoprávnej inštitúcie, obce, vyššieho územného celku alebo orgánu verejnej moci. V prípade, ak by tento majetok bol vo vlastníctve povinnej osoby nebola by možná aplikácia tohto ustanovenia. Vzťahuje sa to na prevod alebo prechod majetku, uskutočnený pred 2. januárom 2006 – len na základe žiadosti, inak sa toto ustanovenie vzťahuje na prevod alebo prechod majetku uskutočnený po 2. januári 2006. Informácie sa zverejňujú najmenej počas jedného roka odo dňa, keď došlo k tejto skutočnosti, nevyklučuje sa však ani zverejnenie informácie po uplynutí tejto doby. Vyššie uvedené sa vzťahuje aj na návrhy na začatie konania doručené pred 2. januárom 2006 – na základe žiadosti, ako aj návrhy na začatie konania doručené po 2. januári 2006 (§ 5 ods. 7). Povinnou osobou, ktorej prislúcha povinnosť zverejňovať takéto návrhy na začatie konania, ktoré boli doručené, je Ústavný súd Slovenskej republiky⁴². V tejto súvislosti je možné vymedziť dva dôležité ciele, a to:

1. snaha o zabránenie prevodu majetku „pod cenu“,
2. snaha o zvýšenie transparentnosti nakladania s majetkom.⁴³

K bodu 4) V prípade ďalších orgánov verejnej moci, ako je vláda Slovenskej republiky⁴⁴, či ministerstvá, ostatné ústredné orgány štátnej správy a orgány miestnej štátnej správy⁴⁵ zákon o slobode informácií vo svojich ustanoveniach § 5 ods. 4 a 5 vymedzuje osobitné informácie, resp. materiály, ktoré sú tieto subjekty povinné zverejňovať. Takáto osobitná povinnosť sa však vzťahuje aj na prípady uvedené v ust. § 5 ods. 7 a 8 zákona o slobode informácií, na ktoré sme už vyššie poukázali. V prípade zmeny informácií, ktoré už boli zverejnené platí, že osobou, ktorá je povinná zabezpečiť súlad informácií, ktoré má k dispozícii s informáciami už zverejnenými je povinná osoba.

2.6 Analyticko-koncepčné spracovanie postup pri sprístupňovaní informácií

Problematiku sprístupňovania informácií upravuje primárne, avšak nie ucelene zákon o slobode informácií.⁴⁶ Medzi jednotlivé podmienky sprístupnenia informácií na základe žiadosti patrí forma žiadosti. V porovnaní s ustanoveniami zákona č. 162/2015 Z.z. Správny súdny poriadok (ďalej len „SSP“)⁴⁷, zákonodarca nekladie na formu žiadosti tak prísne požiadavky a vychádza skôr zo zásady neformálnosti⁴⁸. Žiadosť môže byť podaná písomne (napr. žiadosť podaná na papieri do podateľne povinnej osoby), ústne (osobne), faxom, elektronickou poštou (obyčajným emailom – nevyžaduje sa zaručený elektronický podpis) alebo iným technicky vykonateľným spôsobom. V nadväznosti na uvedené, ide teda o špeciálnu úpravu týkajúcu sa podávania žiadostí, čo má súvis so vznikom výkladových, ale aj aplikačných problémov, najmä čo sa týka technickej stránky podávania žiadostí, a to aj napriek tomu, že zastávame názor, že modernizáciou spoločnosti sa vyvíjajú a zlepšujú

⁴²Podľa čl. 125, 125a, 125b, 127a, 128, 129 Ústavy SR, výnimkou z tejto povinnosti je čl. 127 Ústavy SR.

⁴³Vyplýva to aj z Dôvodovej správy k zákonu o slobode informácií.

⁴⁴Takýmito povinne zverejňovanými informáciami sú predložené texty materiálov na rokovaníach vlády (napr. návrhy, správy), ako aj prijaté uznesenia (vrátane príloh), a to na internetovej doméne www.rokovania.sk. V Rokovacom poriadku vlády SR, smernici na prípravu a predkladanie materiálov na rokovanie vlády SR a Metodickom pokyne na prípravu a predkladanie materiálov na rokovanie vlády SR je upravený samotný postup týkajúci sa prípravy a predkladania materiálov na rokovanie vlády.

⁴⁵Ide najmä o materiály týkajúce sa programového, koncepčného a strategického charakteru a texty navrhovaných právnych noriem po ich uvoľnení na medzirezortné pripomienkové konanie zverejnené v Portáli právnych predpisov Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky (na internetovej doméne: <https://lt.justice.gov.sk/Default.aspx>).

⁴⁶Pokiaľ zákon o slobode informácií neustanoví inak, použijú sa na toto konanie všeobecné predpisy o správnom konaní (§ 22 ods. 1 zákona o slobode informácií). K aplikácii správneho poriadku dochádza v prípade, ak povinná osoba nemá postavenie správneho orgánu podľa zákona o slobode informácií.

⁴⁷Porovnaj ust. § 56 ods. 1 SSP.

⁴⁸Najmä pri žiadosti podanej ústnou alebo telefonickou formou.

Aplikácia tohto ustanovenia však zahŕňa podmienku, ktorej podstata spočíva v tom, aby v čase prevodu majetku, ktorý je predmetom prevodu, bol naďalej majetkom štátu, verejnoprávnej inštitúcie, obce, vyššieho územného celku alebo orgánu verejnej moci. V prípade, ak by tento majetok bol vo vlastníctve povinnej osoby nebola by možná aplikácia tohto ustanovenia. Vzťahuje sa to na prevod alebo prechod majetku, uskutočnený pred 2. januárom 2006 – len na základe žiadosti, inak sa toto ustanovenie vzťahuje na prevod alebo prechod majetku uskutočnený po 2. januári 2006. Informácie sa zverejňujú najmenej počas jedného roka odo dňa, keď došlo k tejto skutočnosti, nevyklučuje sa však ani zverejnenie informácie po uplynutí tejto doby. Vyššie uvedené sa vzťahuje aj na návrhy na začatie konania doručené pred 2. januárom 2006 – na základe žiadosti, ako aj návrhy na začatie konania doručené po 2. januári 2006 (§ 5 ods. 7). Povinnou osobou, ktorej prislúcha povinnosť zverejňovať takéto návrhy na začatie konania, ktoré boli doručené, je Ústavný súd Slovenskej republiky⁴². V tejto súvislosti je možné vymedziť dva dôležité ciele, a to:

1. snaha o zabránenie prevodu majetku „pod cenu“,
2. snaha o zvýšenie transparentnosti nakladania s majetkom.⁴³

K bodu 4) V prípade ďalších orgánov verejnej moci, ako je vláda Slovenskej republiky⁴⁴, či ministerstvá, ostatné ústredné orgány štátnej správy a orgány miestnej štátnej správy⁴⁵ zákon o slobode informácií vo svojich ustanoveniach § 5 ods. 4 a 5 vymedzuje osobitné informácie, resp. materiály, ktoré sú tieto subjekty povinné zverejňovať. Takáto osobitná povinnosť sa však vzťahuje aj na prípady uvedené v ust. § 5 ods. 7 a 8 zákona o slobode informácií, na ktoré sme už vyššie poukázali. V prípade zmeny informácií, ktoré už boli zverejnené platí, že osobou, ktorá je povinná zabezpečiť súlad informácií, ktoré má k dispozícii s informáciami už zverejnenými je povinná osoba.

2.6 Analyticko-koncepčné spracovanie postup pri sprístupňovaní informácií

Problematiku sprístupňovania informácií upravuje primárne, avšak nie ucelene zákon o slobode informácií.⁴⁶ Medzi jednotlivé podmienky sprístupnenia informácií na základe žiadosti patrí forma žiadosti. V porovnaní s ustanoveniami zákona č. 162/2015 Z.z. Správny súdny poriadok (ďalej len „SSP“)⁴⁷, zákonodarca nekladie na formu žiadosti tak prísne požiadavky a vychádza skôr zo zásady neformálnosti⁴⁸. Žiadosť môže byť podaná písomne (napr. žiadosť podaná na papieri do podateľne povinnej osoby), ústne (osobne), faxom, elektronickou poštou (obyčajným emailom – nevyžaduje sa zaručený elektronický podpis) alebo iným technicky vykonateľným spôsobom. V nadväznosti na uvedené, ide teda o špeciálnu úpravu týkajúcu sa podávania žiadostí, čo má súvis so vznikom výkladových, ale aj aplikačných problémov, najmä čo sa týka technickej stránky podávania žiadostí, a to aj napriek tomu, že zastávame názor, že modernizáciou spoločnosti sa vyvíjajú a zlepšujú

⁴²Podľa čl. 125, 125a, 125b, 127a, 128, 129 Ústavy SR, výnimkou z tejto povinnosti je čl. 127 Ústavy SR.

⁴³Vyplýva to aj z Dôvodovej správy k zákonu o slobode informácií.

⁴⁴Takýmito povinne zverejňovanými informáciami sú predložené texty materiálov na rokovaníach vlády (napr. návrhy, správy), ako aj prijaté uznesenia (vrátane príloh), a to na internetovej doméne www.rokovania.sk. V Rokovacom poriadku vlády SR, smernici na prípravu a predkladanie materiálov na rokovanie vlády SR a Metodickom pokyne na prípravu a predkladanie materiálov na rokovanie vlády SR je upravený samotný postup týkajúci sa prípravy a predkladania materiálov na rokovanie vlády.

⁴⁵Ide najmä o materiály týkajúce sa programového, koncepčného a strategického charakteru a texty navrhovaných právnych noriem po ich uvoľnení na medzirezortné pripomienkové konanie zverejnené v Portáli právnych predpisov Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky (na internetovej doméne: <https://lt.justice.gov.sk/Default.aspx>).

⁴⁶Pokiaľ zákon o slobode informácií neustanoví inak, použijú sa na toto konanie všeobecné predpisy o správnom konaní (§ 22 ods. 1 zákona o slobode informácií). K aplikácii správneho poriadku dochádza v prípade, ak povinná osoba nemá postavenie správneho orgánu podľa zákona o slobode informácií.

⁴⁷Porovnaj ust. § 56 ods. 1 SSP.

⁴⁸Najmä pri žiadosti podanej ústnou alebo telefonickou formou.

aj samotné technológie. No aj v takto technologicky vyspelej spoločnosti dochádza napr. k situáciám, v ktorých sa skúma, či povinná osoba má vôbec telefón, či počítač, resp. funkčné technické zariadenie, prostredníctvom ktorého môže vykonať samotné podanie, a teda, skúma sa technická stránka zvoleného spôsobu podania žiadosti žiadateľom, ako aj technická vykonateľnosť na strane povinnej osoby. Z uvedeného vyplýva, že obe strany musia mať splnené technické predpoklady na správne zvolenie spôsobu podania, ako aj prijatia žiadosti. Povinné osoby tak vybavujú žiadosti „*spravidla bezodkladne v bežnom úradnom styku. Pokiaľ je žiadateľ s rozsahom, obsahom a spôsobom poskytnutej informáciou spokojný, povinná osoba len vykoná o poskytnutí informácie krátky záznam v súlade s § 20 Infozákona.*“⁴⁹ V tejto súvislosti teda Sotolář uvádza, že:

1. v zmysle zákona o slobode informácií nejde o vybavenie žiadosti, ak sa žiadosť podáva ústnou a telefonickou formou (ide len o evidenčnú povinnosť v zmysle ust. § 20),
2. ak ide o podanie ústnej a telefonickej žiadosti, povinná osoba v podstate nevie, kto je skutočným žiadateľom (nepreukázanie totožnosti žiadateľa spôsobuje nesúlady so zákonom o slobode informácií)⁵⁰.

Podľa názoru autora nejde o neaplikovanie zákona o slobode informácií v súvislosti s podaním ústnej a telefonickej žiadosti, a to vzhľadom na to, že nielen súdy, ale aj povinné osoby podania žiadostí uvedenou formou akceptujú. V nadväznosti na problém identifikácie žiadateľa v súvislosti s podaním ústnej a telefonickej žiadosti si dovoľíme tvrdiť, že nie je potrebné nevyhnutne zisťovať totožnosť žiadateľa, a to najmä s poukazom na princíp neformálnosti, ktorého podstata spočíva práve vo „voľnejšom“ prístupe podávania a prijímania žiadostí. Uvedené teda nemá vplyv na nevybavenie žiadosti, ako ani situácia podania žiadosti v inej forme ako už predpísanej, t. zn. zákonnej forme, ako ani pri nedodržaní formy, ktorá je vyžadovaná internými predpismi. Napriek vyššie uvedenému a napriek neformálnosti žiadosti, zo samotnej žiadosti o poskytnutie informácie by však malo vyplývať najmä (a z tohto pohľadu je možné hovoriť o náležitostiach žiadosti):

- a) ktorej povinnej osobe je určená,
- b) meno, priezvisko, názov alebo obchodné meno žiadateľa, jeho adresa pobytu alebo sídlo,
- c) ktorých informácií sa žiadosť týka,
- d) aký spôsob prístupnosti informácií žiadateľ navrhuje (§ 14 ods. 2).

⁴⁹Vyššie uvedená situácia vyplýva z Dôvodovej správy k zákonu o slobode informácií.

⁵⁰Sotolář sa tejto problematike podrobnejšie venuje vo svojej publikácii SOTOLÁŘ, J. *Zákon o slobodnom prístupe k informáciám. Podrobný komentár s judikatúrou*. Košice : SOTAC, s. r. o., 2008. s. 90 – 91.

Existujú však aj situácie, kedy dochádza k podaniu žiadosti anonymnou formou. Povinná osoba po prijatí takejto žiadosti, rozhodne o jej odložení a nebude vo veci konať. Tak ako to vyplývajú aj z ustálenej praxe súdov, v konaní „nemôžu vzniknúť pochybnosti o tom, kto je žiadateľom práve z toho dôvodu, že stačí, aby bol žiadateľ v žiadosti identifikovaný svojimi identifikačnými údajmi. Nevyžaduje sa jeho podpis na žiadosti a ani len to, aby v prípade podávania žiadostí elektronickou formou túto žiadateľ podal zo svojej vlastnej e-mailovej adresy. Samozrejme, v prípade sporu, či žiadosť podal, musí byť spôsobilý preukázať, že žiadosť bola povinnej osobe oznámená.“⁵¹ Dôležitou skutočnosťou je aj fakt, že žiadateľ nemusí poznať podrobne obsah informácie, ktorej sa dožaduje. Postačuje, ak ju určí všeobecne.⁵² Vzhľadom na to, že samotnú žiadosť vyhotovuje fyzická osoba ako ľudská bytosť, môžu nastať situácie, v ktorých dôjde jednoducho k zlyhaniu ľudského faktora, čím dochádza k skomplikovaniu procesu sprístupňovania informácií. Ak ale takáto situácia nastane, povinná osoba je povinná vyzvať žiadateľa (vrátane poučenia, ktorého podstata spočíva v uvedení chýbajúcich informácií), aby žiadosť, ktorá nespĺňa všetky požadované náležitosti⁵³, doplnil. Povinná osoba tak musí urobiť bezodkladne⁵⁴, pričom žiadateľ musí doplniť neúplnú žiadosť v určenej lehote, pod podmienkou, že táto nesmie byť kratšia ako týždeň, resp. 7 dní⁵⁵. Výhodou tejto procesnoprávnej lehoty je to, že povinné osoby akceptujú zaslanie takéhoto doplnenia aj napr. v posledný deň lehoty poštou, čo vyplýva aj z praxe týchto povinných osôb. Žiadateľ buď doplní takúto neúplnú žiadosť na základe výzvy povinnej osoby, alebo ju nedoplní. Následne tak povinná osoba odloží žiadosť žiadateľa v prípade jej nedoplnenia. Urobí tak aj v prípade, ak nemožno informáciu pre takýto nedostatok sprístupniť. Existuje mnoho názorov na to, čo má nastať v takom prípade, kedy žiadateľ žiadosť nedoplní alebo ju doplní po lehote. Podľa Mogelskej pri odložení žiadosti ide o prerušenie konania. Sotolář zastáva opačný názor a uplynutie prekluzívnej lehoty spája s definitívnym skončením konania.⁵⁶ Podľa nášho názoru, pasivita spočívajúca v nedoplnení žiadosti zo strany žiadateľa znamená nezájem osoby pokračovať v konaní a považujeme to tak za dôvod na zastavenie konania. Zaujímavá otázka v tejto súvislosti vyvstáva v prípade sprístupnenia informácie, aj napriek nesplneniu požiadavky týkajúcej sa náležitostí žiadosti. Sme toho názoru, že záleží od posúdenia konkrétnej žiadosti povinnou osobou a že sa na každý prípad treba pozerať osobitne. Je možné zo samotnej žiadosti nepriamo „vyčítať“ a logicky prísť na to, či má povinná osoba sprístupniť informáciu, o ktorú bola požiadaná žiadateľom (napr. ak existuje chyba v spôsobe sprístupnenia informácie, povinná osoba si logicky môže vyvodiť tento spôsob zo spôsobu podania žiadosti – ak bola podaná písomne, povinná osoba sprístupní informáciu tiež písomne). Stále však v takomto prípade ide o subjektívne rozhodnutie jednotlivca, ktoré nemôže byť nadradené požiadavkám legislatívy. Povinná osoba by takéto rozhodnutie nemala vykonať svojvoľne. Za veľké negatívum považujeme, že v zákone o slobode informácií nie sú uvedené podmienky týkajúce sa odloženia takejto žiadosti, najmä z formálnej a obsahovej stránky, ako aj informácie o tom, akým spôsobom sa zaznamenáva táto skutočnosť v spise. Táto nedostatočná, resp. chýbajúca právna úprava môže spôsobiť problémy do budúcnosti. Žiadosť je podaná v ten deň, ktorý ju dostala povinná osoba do dispozície (napr. jej bola doručená). Aj táto situácia v podstate predstavuje problém v spojitosti s vyššie uvedeným. V tejto súvislosti vzniká potreba určenia dňa podania žiadosti, najmä z dôvodu určenia lehoty pre vybavenie žiadosti. Otázkou teda je, kedy začína plynúť lehota v prípade, ak už podaná žiadosť nespĺňa všetky náležitosti a uplatňuje sa inštitút doplnenia žiadosti. Je to deň, kedy bola podaná žiadosť, ktorá nespĺňala všetky náležitosti uvedené v ust. § 14 ods. 3 zákona o slobode informácií alebo deň, kedy bola podaná doplnená žiadosť? Vzhľadom na to, že zákon o slobode informácií túto problematiku neupravuje, z praxe povinných osôb je zrejme, že za deň

⁵¹Rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici zo dňa 25.4.2014, pod sp. zn. 24 S 129/2013.

⁵²Nemyslia sa tým konkrétne informácie, ale napr. zápisnica z rokovania orgánu v určitom období.

⁵³Pozri ust. § 14 ods. 3 zákona o slobode informácií.

⁵⁴Možno vykladať ako „čo najskôr“.

⁵⁵ide o poriadkovú lehotu.

⁵⁶MOGELSKÁ, J. *Zákon o slobode informácií. Zákon s komentárom*. In Poradca. 2001. č. 3, s. 18; SOTOLÁŘ, J. *Zákon o slobodnom prístupe k informáciám. Podrobný komentár s judikatúrou*. Košice : SOTAC, s. r. o., 2008. s. 94.

podania žiadosti sa považuje deň, kedy takáto žiadosť bola podaná prvý krát, bez ohľadu na to, či žiadosť spĺňa alebo nespĺňa požadované náležitosti. S týmto názorom sa stotožňujeme. Návrhom de lege ferenda pre zákonodarcov je možnosť ustanovenia flexibilnej lehoty v prípade podaní doplnených žiadostí. Konkrétne máme na mysli prípady, kedy je splnenie požiadaviek v prípade žiadosti, ktorá bola doplnená, časovo náročné. Súčasťou žiadosti sú teda vyššie uvedené obligatórne náležitosti, avšak okrem toho má žiadateľ zákonné právo požiadať v nej aj o písomné

- a) potvrdenie podania žiadosti,
- b) oznámenie predkladanej výšky úhrady za sprístupnenie informácie.

O uvedené potvrdenie a oznámenie žiadateľ nemusí žiadať výlučne v žiadosti, ale aj dodatočne, avšak v čase pred sprístupnením informácie. K bodu a) Potvrdenie podania žiadosti má význam najmä

- 1) v dôkaznej rovine,
- 2) v určení začiatku plynutia lehoty na vybavenie žiadosti.

Vo svojej publikácii podstatu potvrdenia podania žiadosti vystihuje Potásch, ktorý tvrdí, že „*ide len o procesné potvrdenie prevzatia podania, nie potvrdenie jeho správnosti a ani nejde o informáciu v tom zmysle, že správne konanie sa začalo*“.⁵⁷ Teda samotné potvrdenie o tom, že žiadosť bola podaná vôbec neznamená potvrdenie toho, že samotná žiadosť ako taká je správna z akéhokoľvek pohľadu. Potvrdenie preto len deklaruje samotnú skutočnosť, že žiadosť ako taká bola podaná, kedy bola podaná, prípadne komu bola podaná a je preto preukázateľným dôkazom iba týchto skutočností bez vzťahu k jej správnosti alebo úplnosti. K bodu b) Oznámenie predkladanej výšky úhrady za sprístupnenie informácií, ide o materiálne náklady.⁵⁸ Od spôsobu podania žiadosti o sprístupnenie informácie žiadateľom sa odvodzuje aj spôsob poskytnutia informácie povinnou osobou.

Žiadosť		
uplatnenie zásady neformálnosti	môže byť podaná: -písomne, -ústne, -faxom, -elektronickou poštou, -iným technicky vykonateľným spôsobom	obligatórne náležitosti: a) ktorej povinnej osobe je určená, b) meno, priezvisko, názov alebo obchodné meno žiadateľa, jeho adresa pobytu alebo sídlo, c) ktorých informácií sa žiadosť týka, d) aký spôsob sprístupnenia informácií žiadateľ navrhuje žiadateľ môže požiadať o: a) potvrdenie podania žiadosti, b) oznámenie predkladanej výšky úhrady za sprístupnenie informácie

⁵⁷POTASCH, P., HAŠANOVÁ, J. Zákon o správnom konaní (správny poriadok). Komentár. I. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2012. s. 95.

⁵⁸S odkazom na pododsek 3.5.2. tejto publikácie.

náležitosti žiadosti	
-splnenie všetkých náležitostí žiadosti	-nesplnenie všetkých náležitostí žiadosti - povinná osoba bezodkladne vyzve žiadateľa o doplnenie žiadosti, následne žiadateľ v určenej lehote (lehota je min. 7 dní) žiadosť doplní alebo ju nedoplní
v prípade splnenia všetkých náležitostí (ak nebolo potrebné ich doplnenie alebo ak bolo potrebné ich doplnenie, tak po ich doplnení), dochádza k podaniu žiadosti (v deň, ktorý ju dostala povinná osoba do svojej dispozičnej sféry – doručenie)	

Veľmi dôležitým je inštitút postúpenia žiadosti, a to najmä z hľadiska rýchlosti procesu sprístupnenia informácií upravený v ust. § 15 zákona o slobode informácií. Vzhľadom na to, že žiadateľovi patrí právo na informácie garantované Ústavou SR⁵⁹, je nevyhnutné, aby došlo k uskutočneniu postúpenia žiadosti čo najskôr, v zmysle ust. § 15 ods. 1 zákona o slobode informácií do piatich dní odo dňa doručenia žiadosti povinnej osobe (ide o zákonnú lehotu). Ide o prípady, kedy povinná osoba nemá k dispozícii požadované informácie, avšak vie o inej povinnej osobe, ktorá ich naopak v dispozícii má. Ak takáto situácia nastane, povinná osoba je povinná túto žiadosť postúpiť takejto príslušnej povinnej osobe a oboznámiť o tejto skutočnosti žiadateľa bezodkladne, ako aj vykonať záznam v spise prislúchajúcom k uvedenej veci (vrátane doplnení žiadosti, ktoré obdržala). V takomto prípade dňom, kedy povinná osoba, ktorej bola postúpená žiadosť, ju dostala do svojej dispozičnej sféry, začína plynúť lehota týkajúca sa vybavenia žiadosti. Ak sa takáto situácia zopakuje a aj ďalšia povinná osoba (druhá v poradí) zistí, že nemá požadované informácie k dispozícii a má vedomosť o povinnej osobe (tretej v poradí), ktorá ich má v dispozičnej sfére, uplatní inštitút postúpenia žiadosti tak, ako pôvodná povinná osoba (prvá v poradí). Po kladnej odozve vybavenia žiadosti, poprípade úspešnom postúpení žiadosti, povinná osoba sprístupní informácie žiadateľovi. Významný je v tejto súvislosti najmä spôsob sprístupnenia informácií.⁶⁰ Wilfling rozlišuje medzi

- a) spôsobom zachytenia informácií (napr. vyhotovenie kópií predlôh s požadovanými informáciami,
- b) spôsobom sprístupnenia informácií (napr. ústne, telefonicky, faxom, poštou, elektronickou poštou, či nahliadnutím do spisu).⁶¹

S predmetným rozlíšením sa stotožňujeme. V prípade neposkytnutia sprístupnenia informácie spôsobom uvedeným v zákone o slobode informácií, môže dôjsť k dohode medzi povinnou osobou a žiadateľom. Osobitnými prípadmi sú situácie, kedy je žiadateľom osoba so zmyslovým postihnutím zraku, t. zn. osoba nevidiaca⁶² alebo slabozraká⁶³. Právnou úpravou takéhoto špeciálneho spôsobu sprístupnenia informácií je ust. § 16 ods. 2, 3, 4, 5, 6, 7 zákona o slobode informácií. Žiadosť je možné vybaviť kladne alebo záporne. V prípade kladného vybavenia žiadosti zákon o slobode informácií ustanovuje procesnoprávne lehoty v jednotlivých prípadoch, a to

⁵⁹Bližšie pozri čl. 26 Ústavy SR.

⁶¹Demonštratívny výpočet je uvedený v ust. § 16 ods. 1 zákona o slobode informácií.

WILFLING, P. Zákon o slobodnom prístupe k informáciám. Komentár. Problémy z praxe. Rozhodnutia súdov. Pezinok : VIA IURIS – Centrum pre práva občanov, 2012. s. 158.

⁶² Informácie, ktoré sú napísané osobitným druhom písma, a to slepeckým písmom, nazývaným aj Braillovým písmom.

⁶³Vyžaduje sa osobitný typ písma, a to zväčšený typ písma.

- a) *najneskôr do ôsmich pracovných dní odo dňa podania žiadosti (najviac 16 dní – vrátane predĺženia lehoty o 8 dní),*
- b) *najneskôr do ôsmich pracovných dní odo dňa odstránenia nedostatkov žiadosti podľa § 14 ods. 2 a 3 (najviac 16 dní – vrátane predĺženia lehoty o 8 dní),*
- c) *do 15 pracovných dní, ak je žiadateľom nevidiaca osoba (najviac 30 dní – vrátane predĺženia lehoty o 15 dní), ak v zákone o slobode informácií nie je ustanovené inak.*

V týchto prípadoch sa za začiatok plynutia lehoty považuje nasledujúci deň po dni doručenia žiadosti a plynie len počas pracovných dní. Predĺženie takejto lehoty je tak možné len zo zákonných dôvodov, pričom taxatívny výpočet týchto dôvodov je upravený v ust. § 17 ods. 2 zákona o slobode informácií a sú nimi

- a) *vyhľadávanie a zber požadovaných informácií na inom mieste, ako je sídlo povinnej osoby vybavujúcej žiadosť,*
- b) *vyhľadávanie a zber väčšieho počtu oddelených alebo odlišných informácií požadovaných na sprístupnenie v jednej žiadosti,*
- c) *preukázateľné technické problémy spojené s vyhľadávaním a sprístupňovaním informácie, o ktorých možno predpokladať, že ich možno odstrániť v rámci predĺženej lehoty.*

Ak dôjde k existencii jedného z uvedených dôvodov, povinná osoba je povinná v oznámení, ktorého súčasťou je aj uvedenie tohto dôvodu, uviesť informáciu o predĺžení lehoty, a to bezodkladne.⁶⁴ Ak žiadateľ aj v predĺženej lehote podá žiadosť a povinná osoba tejto žiadosti vyhovie absolútne, poskytne žiadateľovi informácie, ktoré požadoval za splnenia všetkých zákonných dôvodov⁶⁵, urobí rozhodnutie zápisom v spise, čo však má tiež svoje formálne a materiálne náležitosti⁶⁶. Opravný prostriedok voči takémuto rozhodnutiu nie je možné podať. To však neznamená, že ho nie je možné podať vôbec. Nemožno ho podať voči rozhodnutiu povinnej osoby, v ktorom bola poskytnutá informácia v rozsahu a spôsobom podľa § 16 zákona o slobode informácií, ako aj v zákonnej lehote. Z uvedeného je zrejmé, že opravný prostriedok je žiadateľ oprávnený využiť v prípade, ak povinná osoba vydá rozhodnutie, v ktorom neposkytne informáciu v rozsahu a spôsobom podľa § 16 zákona o slobode informácií, ako ani v zákonnej lehote. Ak dôjde k opačnej situácii, a to nevyhoveniu žiadosti povinnou osobou, čo i len sčasti, povinná osoba vydá písomné potvrdenie v zákonnej lehote. Môže tak

- a) *odmietnuť sprístupnenie informácie ako celku, poprípade jej časti,*
- b) *podať podnet na vydanie rozhodnutia, doručiť ho žiadateľovi do vlastných rúk, ak neurobí rozhodnutie zápisom v spise podľa ust. § 18 ods. 1 zákona o slobode informácií,*
- c) *vydať písomné rozhodnutie vždy, ak aj povinná osoba vyhovie len sčasti žiadosti (ust. § 8 – 11 zákona o slobode informácií).*

⁶⁴Najneskôr pred uplynutím lehoty uvedenej v ust. § 17 ods. 1 zákona o slobode informácií.

⁶⁵V rozsahu a spôsobom uvedeným podľa ust. § 16 zákona o slobode informácií.

⁶⁶Pozri ust. § 47 zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok), výnimkou je ust. § 47 ods. 1.

Dôležité je aj poznamenať, že z praxe povinných osôb vyplýva skutočnosť, že tak dochádza k vydaniu rozhodnutia formou listu. Povinná osoba tak prostredníctvom listu oznámi žiadateľovi nesprístupnenie informácie, a to aj bez hlbšieho vysvetlenia (výnimkou je napr. rozhodnutie doručené ako súčasť emailu, čo neprichádza do úvahy, keďže nie je splnená požiadavka písomnej formy). Zákon o slobode informácií pozná inštitút fiktívneho rozhodnutia, ktorý upravuje v ust. § 18 ods. 3. Použije sa v prípade, ak povinná osoba nevydala rozhodnutie zápisom v spise, resp. nesprístupnila informácie v zákonnej lehote. V uvedenom prípade sa len predpokladá, že povinná osoba vydala rozhodnutie o odmietnutí poskytnutia informácie, existujúce výhradne v rovine právnej. Žiadateľ je tak v určitom slova zmysle chránený pred nečinnosťou povinnej osoby, ako aj pred ďalším konaním povinnej osoby a vydaním ďalšieho rozhodnutia, a to vzhľadom na skutočnosť, že rozhodnutie, ktoré bolo vydané po uplynutí zákonnej lehoty nemá právne účinky (názor prevládaný najmä v minulosti). Dňom doručenia takéhoto rozhodnutia, je tretí deň odo dňa, kedy uplynula lehota na vybavenie žiadosti. Za osobitnú situáciu sa považuje oblasť starostlivosti o životné prostredie (§ 18 ods. 4 zákona o slobode informácií). Aj napriek tomu, že niektoré povinné osoby síce majú informačnú povinnosť, nemajú však rozhodovaciu povinnosť (napr. povinná osoba, ktorá je súkromnoprávnym subjektom – obchodné spoločnosti) a v takomto prípade (ak povinná osoba zastáva názor, že nie je možné v tom konkrétnom prípade sprístupniť informáciu) táto povinná osoba musí dať podnet inej povinnej osobe, aby rozhodla, a to bezodkladne. V praxi tak dochádza k stretu názorov týkajúcich sa lehoty na podanie podnetu povinnej osoby, ktorá je trojdňová, resp. v zákone o slobode informácií je uvedené „*najneskôr do troch dní*“. Niektorí odborníci zastávajú názor, že v rámci uvedenej lehoty, ako aj v jej posledný deň musí povinná osoba odovzdať tento podnet na poštovú prepravu. Iní odborníci naopak zastávajú názor, že v rámci tejto lehoty nemá byť len podnet odovzdaný, ale aj doručený. My sme toho názoru, že v tomto druhom prípade je nereálne, aby sa to stihlo zrealizovať za tak krátky čas. Tvrdíme to najmä z praktických skúseností a stotožňujeme sa s prvým názorom. Jedinou v súčasnosti uskutočniteľnou možnosťou ako doručiť podanie v rámci trojdňovej lehoty príjemcovi, je výhradne elektronická komunikácia. Toto však znevýhodňuje niektoré skupiny obyvateľstva, ktoré nemajú kvôli rôznym obmedzeniam pravidelný prístup k elektronickej pošte. Voči rozhodnutiam povinnej osoby sú prípustné opravné prostriedky, ak žiadateľ o informácie má subjektívny dôvod, že rozhodnutie povinnej osoby je nesprávne, alebo nezákonné. Účelom podania opravného prostriedku žiadateľom je teda preskúmanie rozhodnutia (po stránke vecnej, ale aj zákonnej), či už riadneho alebo fiktívneho a v prípade, ak existujú objektívne dôvody na podanie opravného prostriedku zo strany žiadateľa, tak aj jeho náprava. Takýmto opravným prostriedkom je

- a) odvolanie, ktoré je možné podať žiadateľom proti rozhodnutiu povinnej osoby o odmietnutí požadovanej informácie povinnej osobe, ktorá mala vydať alebo vydala toto rozhodnutie (§ 19 ods. 1). Je možné ho urobiť rôznymi formami, a to písomne, ústne do zápisnice, elektronickými prostriedkami podpísanými zaručeným elektronickým podpisom, telegraficky, telefaxom. Dôležitým úkonom je najmä dodržanie lehoty, čo má suspenzívny, ale aj devolutívny účinok, a teda odvolanie je možné podať
 - 1) v lehote 15 dní od doručenia rozhodnutia, alebo
 - 2) márneho uplynutia lehoty na rozhodnutie o žiadosti podľa § 17.

Vzhľadom na devolutívny účinok, o odvolaní žiadateľa rozhoduje nadriadený povinnej osoby, voči rozhodnutiu ktorej bolo podané odvolanie (napr. v prípade odvolania voči rozhodnutiu obecného úradu, rozhoduje o tomto odvolaní starosta obce alebo primátor mesta⁶⁷).

- b) rozklad, ktorý smeruje voči rozhodnutiu ústredného orgánu štátnej správy (devolutívny účinok sa uplatňuje vo vzťahu k vedúcemu ústredného orgánu štátnej správy).

Lehota prislúchajúca odvolaciemu orgánu na rozhodnutie o odvolaní je do 15 dní od doručenia odvolania povinnou osobou (t. zn. odo dňa, kedy mu bolo predložené odvolanie a spisový materiál). Jej predĺženie nie je možné. Odvolací orgán skúma

- a) či odvolanie má všetky náležitosti,
- b) či odvolanie bolo podané v zákonnej lehote,
- c) či odvolanie je prípustné,
- d) či odvolanie podala oprávnená osoba,
- e) všetky skutkové okolnosti,
- f) vykonané dôkazy.

Na základe zistení z preskúmania uvedených podmienok, odvolací orgán dospeje k záveru a vydá rozhodnutie v písomnej forme, ktorým môže

- a) odvolanie zamietnuť,
- b) odvolanie zamietnuť pre bezdôvodnosť a rozhodnutie potvrdiť (odvolací orgán nerozhodne v zákonnej lehote, vzťahuje sa na to ust. § 19 ods. 3 zákona o slobode informácií),
- c) vyhovieť odvolaniu a rozhodnutie zrušiť,
- d) vyhovieť odvolaniu, rozhodnutie zrušiť a vrátiť vec na nové konanie a rozhodnutie,
- e) vyhovieť odvolaniu a zmeniť rozhodnutie.⁶⁸

V prípade rozhodnutia o odmietnutí žiadosti, sa žiadateľovi naskytuje možnosť podania žaloby o preskúmanie zákonnosti rozhodnutia. Inštitút evidencie žiadostí⁶⁹ je významnou súčasťou celého procesu prístupňovania informácií, na základe ktorého môže dôjsť ku kontrole správnosti a účinnosti vybavovania týchto žiadostí. Mogelská vo svojej publikácii uvádza, že *Infozákon neukladá povinnosť viesť spis o každej žiadosti, ale len povinnosť uviesť každú žiadosť v evidencii*.⁷⁰ V tejto súvislosti uvádzame aj fakt, že je možné uviesť v evidencii žiadostí informácie aj nad rámec tých, ktoré sú demonštratívne uvedené v zákone o slobode informácií, a to

- a) dátum podania žiadosti,
- b) vyžiadanú informáciu a navrhovaný spôsob poskytnutia informácie,
- c) výsledok vybavenia žiadosti,
- d) podanie opravného prostriedku.

⁶⁷Pozri aj zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov.

⁶⁸Bližšie IKRÉNYI, P. Zákon o slobodnom prístupe k informáciám. Komentár. Bratislava : Wolters Kluwer s. r. o., 2015. s. 384.

⁶⁹Musí byť v súlade so zákonom č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov.

⁷⁰MOGELSKÁ, J. Zákon o slobode informácií. Zákon s komentárom. In Poradca. 2001. č. 3, s. 18

2.7 Analýza nákladového hľadiska (za sprístupňovanie informácií)

Ústavou SR sa garantuje nielen právo na informácie, ale aj právo rovnosti, čo v tejto súvislosti znamená, že povinná osoba sprístupní informácie žiadateľovi bezplatne, a to vzhľadom na skutočnosť, že v praxi by nebolo možné sprístupniť informácie všetkým osobám, ktoré by o to požiadali, keďže nie každá z týchto osôb má dostatok finančných prostriedkov na to, aby mohla uhradiť náklady spojené so sprístupňovaním informácií. Ak by takáto situácia nastala, boli by porušené jej ústavom garantované právo na informácie a právo rovnosti. Existujú však aj výnimky. Keďže povinná osoba v procese sprístupňovania informácií vykonáva činnosti spojené so zhotovením kópií, zadovážením technických nosičov a so samotným odoslaním informácie žiadateľovi, vznikajú jej výdavky, ktorých úhradu môže povinná osoba žiadať od žiadateľa v zmysle zákona o slobode informácií a zákona č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov⁷¹, poprípade môže dôjsť aj k odpusteniu úhrady týchto materiálnych nákladov, ak sa tak povinná osoba rozhodne na základe atribútov hospodárnosti, efektívnosti a účinnosti. Ide o tzv. marginálne náklady prameniace zo smernice Európskeho parlamentu a Rady 2013/37/EÚ zo dňa 26.6.2013.⁷² Výška týchto nákladov závisí od spôsobu šírenia (offline/online) a formátu údajov (digitálne/nedigitálne). Pri opakovanom použití informácií je možné v prípade ich sprístupňovania zohľadniť aj vynaloženú ľudskú prácu (výška minimálnej hodinovej mzdy za predchádzajúci kalendárny rok ustanovenej zákonom č. 663/2007 Z.z. o minimálnej mzde v znení neskorších predpisov za každú začatú hodinu).

2.8 Analýza verejnoprávnych dôsledkov

Pri porušení pravidiel súvisiacich s poskytnutím informácií, resp. nezákonným neposkytnutím informácií zo strany povinnej osoby jej vzniká:

1. priestupková zodpovednosť, alebo
2. trestnoprávna zodpovednosť.

K bodu 1) Ust. § 21a zákona o slobode informácií a ust. § 42a zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o priestupkoch“)⁷³ predstavujú takmer totožnú právnu úpravu v súvislosti s porušením pravidiel a noriem slobodného prístupu k informáciám, pričom sa to vzťahuje len na fyzickú osobu, resp.

- a) fyzickú osobu,
- b) fyzickú osobu, ktorá konala alebo mala konať za právnickú osobu, a to tak, že tieto osoby
 - aa) vedome vydali a zverejnili nepravdivé alebo neúplné informácie,
 - ab) vydali rozhodnutia alebo príkaz, alebo iné opatrenie, ktoré zapríčinilo porušenie práva na sprístupnenie informácií, alebo
 - ac) porušili inú povinnosť ustanovenú zákonom o slobode informácií. (§ 21a ods. 1).

⁷¹Výnimkou je osoba so zmyslovým postihnutím, ktorej sa informácie sprístupňujú bezplatne.

⁷²V čl. 6. ods. 1 je ustanovené, že „V prípadoch, keď sa opakované použitie dokumentov spoplatňuje, sa tieto poplatky obmedzujú na okrajové náklady vzniknuté pri reprodukcii, poskytovaní a šírení dokumentov.“

⁷³Okrem uvedených právnych predpisov je v tomto kontexte dôležitý aj SSP.

Z hľadiska vyvodenia postihu za protiprávne konanie povinnej osoby postačuje

- a) nedbanlivostné porušenie povinnosti, ak zákon o priestupkoch výslovne neustanoví inak, resp. neustanoví, že je potrebné úmyselné porušenie povinnosti (podľa zákona o priestupkoch) alebo
- b) zavinenie z nedbanlivosti (aj nevedomé), pričom nie je potrebné a nevyžaduje sa úmyselné zavinenie (podľa zákona o slobode informácií).

Ide najmä o prípady nečinnosti povinnej osoby alebo zamestnancov povinnej osoby (voči zamestnancom môžu byť vyhovené disciplinárne⁷⁴ alebo pracovnoprávne sankcie), ako aj vydania a zverejnenia nepravdivých, či neúplných informácií, a to aj napriek tomu, že povinná osoba tak konala vedome. Konanie týkajúce sa porušenia pravidiel slobodného prístupu k informáciám, ako aj konanie o priestupkoch začína na návrh osoby, ktorá bola takýmto protizákonným spôsobom postihnutá, ako aj jej zákonného zástupcu, či opatrovníka (ďalej len „navrhovateľ“) ako účastníka konania podaný najpozdšie do troch mesiacov odo dňa, keď sa navrhovateľ dozvedel o tomto priestupku, a to na príslušný okresný úrad, v obvode ktorého bol spáchaný priestupok. Obligatórne náležitosti takéhoto návrhu sú ustanovené v § 21a ods. 4 zákona o slobode informácií, podľa ktorého medzi ne patrí

- a) uvedenie, kto je postihnutou osobou,
- b) označenie osoby, resp. páchatela navrhovateľom,
- c) kedy tento páchatel spáchal priestupok, a
- d) akým spôsobom tento páchatel spáchal priestupok.

V súvislosti s uvedenými povinnými náležitosťami návrhu treba mať na zreteli skutočnosť, resp. objektívne dôležitú skutočnosť, a to že pri splnení týchto podmienok dochádza k praktickému problému. V určitých prípadoch samotný navrhovateľ totiž nemá vedomosť o tom, prečo jeho žiadosti nebolo vyhovené. Zo súdnej praxe však vyplýva fakt, že na to, aby bolo začaté priestupkové konanie postačuje uviesť právnickú osobu, ktorá takejto žiadosti nevyhovela a postupovať spôsobom uvedeným v ust. § 58, 59, 60 zákona o priestupkoch, t. zn. objasniť priestupok podľa tohto osobitného zákona. V nadväznosti na vyššie uvedené a konanie o priestupkoch možno za správanie, ktoré nie je v súlade s právnymi predpismi uložiť páchatelovi pokutu

- a) do 1650 € (podľa zákona o slobode informácií),
- b) do 1659 € (podľa zákona o priestupkoch), alebo
- c) zákaz vykonávania činnosti (v rozsahu maximálne dva roky).

K bodu 2) S priestupkovou zodpovednosť úzko súvisí zodpovednosť trestnoprávna v tom zmysle, že prichádza do úvahy vtedy, ak nie je možné iné právne riešenie, t. zn. že ide o krajný prostriedok, nazývaný aj ako „*ultima ratio*“. V tejto súvislosti tak dochádza k porušeniu právnych predpisov a k spáchaniu trestných činov uvedených v zákone č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon (ďalej len „Trestný zákon“), ako napr. trestného činu zneužívania právomoci verejného činiteľa v zmysle ust. § 326 Trestného zákona. Táto prísne individuálna a subjektívna zodpovednosť však môže byť uplatnená aj popri iných druhoch zodpovednosti.

⁷⁴Máme na mysli disciplinárnu zodpovednosť podľa zákona č. 55/2017 Z.z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Informačná bezpečnosť, jej obsah, ciele a možnosti jej zabezpečovania prostredníctvom legislatívy jednotlivých štátov, predstavujú sústavne aktuálnu problematiku. Pozornosť jej je venovaná tak na úrovni národnej, ako aj medzinárodnej. Je tomu najmä z dôvodu, že informácie predstavujú hodnotu nevyčísliteľnej povahy, čo je prirodzene dôvod potreby ich všestrannej ochrany, vrátane tej právnej. Navyše, súčasnú spoločnosť možno celkom opodstatnene na začiatku 21. storočia označovať za informačnú, technologickú, prípadne kybernetickú, čo je odrazom určitého stupňa rozvoja.

Narušenie ochrany informácií má spravidla povahu útokov zo strany jednotlivcov, nezriedkavo však aj zo strany konkrétnych skupín, zoskupení či priamo štátu. Aj z toho dôvodu je neodmysliteľnou úlohou štátu, aby chránil práva a právom chránené záujmy jednotlivcov i zoskupení, ktorých existenciu predpokladá právny poriadok na území daného štátu, a to prostredníctvom efektívneho a účinného systému ochrany informácií a súvisiacich údajov pred útokmi, ktoré ich ohrozujú, smerujú k neoprávnenému nakladaniu s informáciami, k neoprávnenému využívaniu informácií a priamo k ich zneužívaniu na vlastné ciele. Prirodzene, na účely zaistenia potrebnej úrovne ochrany informácií, štát má využívať všetky dostupné prostriedky smerujúce ku zaisteniu informačnej bezpečnosti a súčasne tak k ochrane vnútroštátneho kybernetického priestoru. Tieto oblasti by mali byť prirodzene legislatívne, teda právne zakotvené a predpokladané z hľadiska svojej povahy, možností a podmienok využitia, ako aj mechanizmov kontroly a technickej podpory taktiež.

Nie je ničím nezvyčajným, ak na tieto účely štáty do svojich právnych poriadkov inkorporujú aj nadnárodné, európske alebo medzinárodné nástroje formulované na tejto úrovni a smerujúce k ochrane informačnej bezpečnosti, na účely ochrany svojho vnútorného kybernetického priestoru. Rovnako tak významná môže byť spolupráca s konkrétnymi medzinárodnými inštitúciami a organizáciami nadnárodnej povahy.

Na jednej strane tak štáty majú smerovať dostupnými legislatívnymi prostriedkami k ochrane informácií (cestou formulácie viacerých právnych predpisov a ich konkrétnych ustanovení), na strane druhej, súčasne musia aj potrebné a dá sa povedať, že ťažko dostupné a citlivé informácie získavať a chrániť. Ide o komplex, sústavu informácií, ktoré sú spôsobilé napomáhať v procese odhaľovania protiprávnej činnosti jednotlivcov, skupín, a štátov, informácie zaisťujúce bezpečnosť a ochranu štátu ako takého a jeho fungovania. Aj získavanie týchto utajovaných, informácií, musí podliehať zákonnému režimu regulácie, konkrétnemu mechanizmu povoľovania, kontroly, reálneho vykonávania a postupu určeného k využívaniu a ďalšej práci s takto získanými informáciami. Tento mechanizmus je priamo nutný s cieľom zaistiť garancie ochrany osobnostných práv a ochrany určitej súkromnej, osobnostnej, inak nedotknuteľnej a garantovanej, sféry jednotlivcov. Na jednej strane, ak štát takéto informácie získava, zasahuje prirodzene do osobnostnej, súkromnej sféry jednotlivcov, no na druhej strane, prostredníctvom tejto činnosti smeruje k ochrane svojej bezpečnosti, verejného poriadku, suverenity, k ochrane práv a právom chránených záujmov jednotlivcov a to tak pred hrozbami internej ako aj externej povahy.

Význam legislatívneho riešenia a rámca informačnej bezpečnosti v podmienkach Slovenskej republiky je tak možné vnímať ako veľmi aktuálnu, dá sa povedať určitým spôsobom novú, modernú tému. Cieľom predkladanej seminárnej práce je kriticky zhodnotiť legislatívny rámec a legislatívnu úpravu informačnej bezpečnosti v podmienkach Slovenskej republiky a navrhnúť možnosti zefektívnenia ochrany osobných údajov jednotlivcov (fyzických osôb aj právnických osôb) v kontexte informačnej bezpečnosti. Na tieto účely využijeme hlavne metódy všeobecno-vedné, ako je analýza a syntéza, metódy analyticko-právne, historicko-právne, analyticko-historické a čiastočne metódy komparatívne.

2.9 Východiská ochrany osobných údajov

S účinnosťou od 25. mája 2018 sa stal v podmienkach Slovenskej republiky aktuálnym Zákon o ochrane osobných údajov, ktorý je transpozíciou Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady č. 2016/679. V jeho tretej časti je inkorporovaná Smernica Európskeho parlamentu a Rady č. 2016/680 z 27. apríla 2016 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov príslušnými orgánmi na účely predchádzania trestným činom, ich vyšetrovania, odhaľovania alebo stíhania alebo na účely výkonu trestných sankcií a o voľnom pohybe takýchto údajov a o zrušení rámcového rozhodnutia Rady 2008/977/SVV. Ide o úpravu, ktorá u nás nahradila pôvodný zákon č. 122/2013 Z. z. o ochrane osobných údajov a súčasne, ktorá priniesla viaceré zmeny do oblasti ochrany osobných údajov ako podstaty a základu informačnej bezpečnosti. Pravdou je, že toto zákonné vyjadrenie premietajúce do našich podmienok obsah Nariadenia vytvára jednotný rámec pre ochranu osobných údajov a to všade, teda vo všetkých členských štátoch EÚ. Pôvodné pravidlá ochrany osobných údajov boli nahradené novými, ktoré pokrývajú širokú škálu oblastí, v ktorých dochádza k využívaniu, zachytávaniu, spracovaniu osobných údajov. Pravdou je, že hlavne z pohľadu subjektov povinných ochranou osobných údajov zaviedlo rad povinností pri spracúvaní a ochrane osobných údajov, čo sa spájalo hlavne s administratívnou a organizačnou náročnosťou.

V § 1 Zákona o OOÚ je vymedzený predmet zákonnej úpravy, teda že ustanovenia tohto zákona upravujú:

- a.) ochranu práv fyzických osôb pred neoprávneným spracúvaním ich osobných údajov,
- b.) práva, povinnosti a zodpovednosť pri spracúvaní osobných údajov fyzických osôb,
- c.) postavenie, pôsobnosť a organizáciu Úradu na ochranu osobných údajov SR.

Za ústredný pojem zákonnej úpravy je možné považovať vymedzenie osobných údajov, teda toho, čo všetko má takúto povahu. *Osobnými údajmi sú údaje týkajúce sa identifikovanej fyzickej osoby alebo identifikovateľnej fyzickej osoby, ktorú možno identifikovať priamo alebo nepriamo, najmä na základe všeobecne použiteľného identifikátora, iného identifikátora, ako je napríklad meno, priezvisko, identifikačné číslo, lokalizačné údaje, alebo online identifikátor, alebo na základe jednej alebo viacerých charakteristík alebo znakov, ktoré tvoria jej fyzickú identitu, fyziologickú identitu, genetickú identitu, psychickú identitu, mentálnu identitu, ekonomickú identitu, kultúrnu identitu alebo sociálnu identitu (§ 2 Zákona o OOÚ).*

Okrem pozitívneho vymedzenia pôsobnosti zákona v § 3 sa vymedzuje aj negatívna pôsobnosť a teda ustanovenia zákona sa nevzťahujú na spracovanie osobných údajov fyzickou osobou pri jej domácich či osobných činnostiach, na spracovanie osobných údajov SIS alebo Vojenským spravodajstvom a ani Národným bezpečnostným úradom na účely vykonávania bezpečnostných previerok sudcovskej spôsobilosti.

Zákon o OOÚ naviazal možnosti spracúvania osobných údajov na celý rad zásad, ktoré sú vyjadrené v Zákone a na presne vymedzený účel (§ 7) po dobu, ktorá je nutne potrebná (§ 8). Spracovanie osobných údajov musí byť zákonné, teda musí sa odvíjať od niektorého zo zákonných dôvodov (§ 13) s tým, že podmienky udelenia súhlasu na spracovanie sú taktiež zákonne upravené (§ 14). V dôsledku jednotnej úpravy ochrany osobných údajov sa všeobecne sprísnila a spresnila podmienky, za ktorých je možné poskytnúť súhlas so spracovaním osobných údajov. Zákonodarca rozlišuje medzi spracúvaním klasických osobných údajov a osobitných kategórií údajov (sú to také osobné údaje, ktoré odhaľujú rasový pôvod alebo etnický pôvod, politické názory, náboženskú vieru, filozofické presvedčenie, členstvo v odborových organizáciách, genetické údaje, biometrické údaje, údaje týkajúce sa zdravia alebo údaje týkajúce sa sexuálneho života alebo sexuálnej orientácie fyzickej osoby), resp. ich spracúvanie vyhradzuje len na niektoré prípady (§ 16 ods. 1 a 2 Zákona o OOÚ).

V prípade, že sa poskytujú osobné údaje, ktoré sa týkajú osoby, tejto dotknutej osobe má prevádzkovateľ povinnosť poskytnúť zákonom stanovený okruh informácií (kontaktné údaje prevádzkovateľa, zodpovednej osoby, ak sa určila, účel spracúvania, dobu uchovávanía údajov a pod. v zmysle § 19). Rovnako tak dotknutá osoba má právo získať potvrdenie od prevádzkovateľa, ak sa jej osobné údaje spracúvajú (účel spracovania, povahu, rozsah a pod.). Pre dotknutú osobu, ktorej osobné údaje sa spracúvajú, sa stanovuje možnosť, aby nesprávne údaje boli bezodkladne opravené. Dokonca sa stanovuje možnosť požadovať doplnenie neúplných osobných údajov a právo na výmaz osobných údajov (§ 23 Zákona o OOU).

Za splnenia podmienok, ktoré stanovuje § 44 Zákona o OOU, je prevádzkovateľ alebo sprostredkovateľ povinný stanoviť zodpovednú osobu, ktorá môže byť aj ich zamestnancom, alebo môže plniť úlohy pre nich na základe zmluvy. Sú taktiež povinní zaistiť, aby ochranu osobných údajov (a úlohy, ktoré jej v tejto súvislosti plynú z § 46 Zákona o OOU) táto zodpovedná osoba vykonávala riadne a včas.

Pomerne podrobne zákonodarca formuloval aj povinnosť prevádzkovateľa a jeho zástupcu viesť záznamy o spracovateľských činnostiach a to v presne vymedzenom rozsahu. Tieto je povinný každý z nich viesť aj v elektronickej podobe.

Okrem iného sa stanovuje požiadavka, aby prevádzkovateľ aj sprostredkovateľ prijali také opatrenia (organizačnej, technickej povahy), aby zaistili bezpečnosť spracúvaných údajov s ohľadom na ich povahu, rozsah, dobu spracúvania, účel spracovania a pod. Porušenia ochrany osobných údajov je povinný prevádzkovateľ nahlasovať v určenej lehote do 72 hodín po tom, ako sa o tomto porušení dozvedel a to vo vzťahu k Úradu na ochranu osobných údajov. V zmysle novej úpravy je tiež povinný bezodkladne oznámiť toto porušenie dotknutej osobe, ak sa môže spájať s vysokým rizikom pre práva fyzickej osoby (§ 41 Zákona o OOU).

Ochrana osobných údajov - odporúčania pre aplikačnú prax

Napriek tomu, že je primárnou úlohou štátov ako takých vytvárať v rámci svojej legislatívy podmienky smerujúce k ochrane osobných údajov ako základu informačnej bezpečnosti v spoločnosti, okrem legislatívneho rámca je to práve aplikačná prax, ktorá ukazuje na kvalitu právnej úpravy a odzrkadľuje jej priemet do aplikačnej praxe. Možno povedať, že v podmienkach Slovenskej republiky došlo k transpozícii dôležitých európskych dokumentov (priamo záväzných nariadení a smerníc), ktoré smerujú k vytvoreniu jednotného štandardu v oblasti ochrany osobných údajov aj v oblasti informačnej bezpečnosti v krajinách EÚ. Existuje tak vhodný legislatívny rámec a legislatívny základ pre pokrytie rôznych aspektov informačnej bezpečnosti, vrátane kvalitných možností ochrany osobných údajov. Prispieva k tomu celý rad povinností, ktoré sa zaviedli pre prevádzkovateľov a spracovateľov osobných údajov, možnosti využívania kvalifikovaného elektronickeho podpisu a kvalifikovanej elektronickej pečate, ako aj pravidlá a koncepcia kybernetickej bezpečnosti a ochrany utajovaných skutočností. V konkrétnych prípadoch je však významné aj to, ako k ochrane osobných údajov pristupujú jednotlivci – fyzické osoby, právnické ako podnikateľské subjekty, a ako zodpovedne sa vo vzťahu ku svojim údajom (osobným, pracovným) správajú a ako zodpovedne pristupujú k pracovným záležitostiam a spravovaným oblastiam (verejná správa). Aj vzhľadom na to je možné odporúčať pre aplikačnú prax v oblasti ochrany osobných údajov ako parciálnej súčasti informačnej bezpečnosti viaceré návrhy (vychádzajúc z problémov aplikačnej praxe):

- a.) *Z pohľadu prevádzkovateľov a spracovateľov osobných údajov je významná komunikácia s Úradom na ochranu osobných údajov - Úrad vydáva pravidelne metodické usmernenia k aplikácii legislatívy v oblasti ochrany osobných údajov; pravdou je, že táto metodická rovina bola pomerne dlho nekompatibilná s novou zákonnou úpravou Zákona o OOU; aj preto v prípade jasností a problémových aplikačných aspektov možno odporúčať konzultačnú činnosť s Úradom na prístupných telefonických linkách*
- b.) *Pôvodná legislatíva v oblasti ochrany osobných údajov sa významne zmenila, takže opatrenia smerujúce k zaisteniu ich ochrany už nie sú dostačujúce – je potrebné zosúladiť pôvodné informačné údaje s požiadavkami novej legislatívy (napr. informačné tabule o monitorovaní územia obce sa v dôsledku požiadaviek na účel monitorovania, zodpovednú osobu a pod. stali nedostatočné a je potrebné ich upraviť tak, aby toto informovanie a prípadná použiteľnosť informácií vychádzala zo zákonného základu; je to prípad takmer všetkých obcí, ktoré informujú o monitorovaní priestranstiev obce stále v režime pôvodného zákona)*
- c.) *Overenie funkčnosti kvalifikovaného elektronického podpisu a kvalifikovanej elektronickej pečate a to cestou komunikácie s orgánmi, s ktorými dochádza k výmene informácií; v niektorých prípadoch sa totiž objavujú problémy s identifikáciou subjektu, so správnym priradením k subjektu, s nedoručením súborov, ktoré sú takýmto spôsobom opatrené (napr. vo vzťahu k Finančnej správe); prirodzene je to aj ochrana prístupových údajov, ktorá smeruje k ochrane kvalifikovaných podpisov a pečatí, resp. ich používaniu oprávnenými osobami*
- d.) *Špecifickým problémom je využívanie tzv. autokamier, pri ktorých používaní taktiež dochádza k zachytávaniu a zaznamenávaniu osobných údajov účastníkov cestnej premávky, no paradoxne, hoci ide o dobrý inštitút smerujúci k prevencii kriminality v doprave, je nápomocný pri riešení poisťných udalostí, nemá v našej legislatíve zákonnú úpravu; na úrovni legislatívy je nutné odporúčať formuláciu vhodnej úpravy režimov využívania týchto nástrojov*
- e.) *Absolvovanie potrebných školení smerujúcich k oboznámeniu sa s problematikou ochrany osobných údajov na účely spracovania a prispôsobenia existujúcich bezpečnostných dokumentov na podmienky a požiadavky novej legislatívy (možnosti využitia odbornej pomoci a poradenstva) a to ešte pred reálnym stavom, ktorý je výsledkom kontroly; to sa týka všetkých subjektov, ktoré spracúvajú osobné údaje akejkoľvek povahy; v prípade kontrolných negatívnych zistení v oblasti ochrany osobných údajov, Úrad na ochranu osobných údajov má povinnosť kontrolovaný subjekt vyzvať k odstráneniu nedostatkov v tejto oblasti, takže časový priestor na zosúladenie internej legislatívy sa síce vytvára, no v takto krátkom časovom horizonte niekedy nie je možné dosiahnuť absolútny súlad a odstrániť všetky problematické aspekty; aj preto možno len odporúčať postupy a kroky smerujúce k zosúladeniu vykonať ešte vopred*
- f.) *Dôsledne preštudovať podmienky, rozsah, dobu a ďalšie možnosti spracúvania osobných údajov v zmluvných podmienkach, v rámci elektronickej komunikácie, kde dochádza k výmene osobných údajov (mnohé obchody sídlia na webe); aktívny záujem o povahu, rozsah a možnosti ochrany osobných údajov, ktoré sa v komunikácii elektronickej i fyzickej poskytujú (vrátane možností ich ďalšieho sprostredkovania); v tomto prípade ide taktiež o aktivity týkajúce sa tak jednotlivcov, ako aj podnikateľských subjektov (menších či väčších fyzických osôb alebo právnických osôb)*
- g.) *Ochrana osobných i podnikateľských informácií a údajov, ktoré prostredníctvom zabezpečovacích systémov (počítačových, kamerových, prostredníctvom technických opatrení a pod.); zabezpečenie pred stratou, odcudzením, vytvorenie*

prístupových kódov a hesiel, aby bolo možné určiť kto a akým spôsobom mal možnosť získať konkrétne údaje (interná legislatíva zakazujúca zneužitie prístupových údajov a hesiel)

h.) V prípade fyzických osôb je prirodzene aktuálna ochrana osobných dokladov, údajov osobnej povahy, nevystavovanie, nezverejňovanie tretím osobám, osobná dispozícia s dokladmi, neoznamovanie osobných údajov na požiadanie nedôveryhodným subjektom, nezasielanie, nezverejňovanie súkromných fotografií neotváranie elektronickej pošty od neznámych odosielateľov.

Záver

Inštitút práva na informácie si prešiel svojim historickým vývojom a v súčasnosti na pôde vnútroštátnej právnej úpravy považujeme za dva základné piliere záruky práva na informácie právne predpisy Slovenskej republiky, a to Ústavu SR ako najvyšší hierarchicky postavený právny predpis a zákon o slobode informácií ako relevantný prameň práva na informácie a základný právny predpis upravujúci problematiku slobodného prístupu k informáciám. Nemenej dôležitými sú v tejto súvislosti aj osobitné zákony. Právo na informácie na medzinárodnej pôde Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd na jednej strane garantuje, na druhej strane do týchto práv umožňuje za splnenia zákonných podmienok zasahovať.

Dovoľme si tvrdiť, že v prenesenom slova zmysle má informácia hodnotu, ktorú nie je možné vyčíslieť, čo nás vedie k ochrane takejto informácie, najmä v zmysle ochrany pred jej zneužitím v prospech jednotlivca, či samotnej spoločnosti. Aj tu však platí najuniverzálnejšie pravidlo, že informácia má hodnotu iba v tom prípade, ak je zrozumiteľná. Túto skutočnosť možno vnímať v dvoch rovinách a to v kontexte elektronizácie verejnej správy a práce s informáciami, ako aj e-learningu. Podstatou oboch je práca s informáciou nástrojmi informačných a komunikačných technológií. Aj v kontexte ochrany osobných údajov je tak nutné vedieť, s akými informáciami pracovať možnosť, v akom rozsahu a nad rámec čoho s nimi pracovať nie je možné. Na tieto účely analýza a koncepcia poskytuje základné odpovede na otázky e-vzdelávania, ako aj ochrany osobných údajov a práce s informáciami v podmienkach Slovenskej republiky všeobecne.

Štát by mal využívať všetky dostupné nástroje na ochranu informácií, či už z hľadiska vnútroštátnej alebo medzinárodnej právnej úpravy. Je otázne, či sa to aplikáciou zákona o slobode informácií podarilo. Podľa nášho názoru neexistuje jednoznačná odpoveď, avšak ak sa to nepodarilo doteraz, nie je vylúčené, že sa to v budúcnosti nepodarí a že k takejto účinnej a efektívnej ochrane nedôjde, pokiaľ budú odstránené nežiadúce, najmä praktické problémy. Informovanosť a slobodný prístup k informáciám najlepšie vystihol Thomas Jefferson, ktorý tvrdil, že „*Informácie sú menou demokracie*“. V nadväznosti na vyššie uvedené, ide o relatívne novodobý inštitút, ktorý predstavuje podrobne rozpracovanú právnu úpravu, v ktorej sa vyskytujú aplikačné problémy, pričom ich odstránenie je možné dosiahnuť. Riešenie vidíme v novelizácii zákona o slobode informácií. Pragmatický postoj súdov Slovenskej republiky nie je žiadnym prekvapením, keďže veci podobného typu majú častokrát obdobný priebeh. Na záver, publikácia obsahuje okrem teoretických poznatkov a praktických nedostatkov, aj naše vlastné názory na problematiku slobodného prístupu k informáciám. Vzhľadom na to, že ide o rozsiahlu oblasť, s ktorou my ako občania prichádzame do kontaktu pomerne často, nebolo možné spomenúť jej všetky teoretické a praktické aspekty. Veríme však, že svoj účel splnila.

V podmienkach Slovenskej republiky boli inkorporované do jej právneho poriadku viaceré európske nástroje smerujúce k ochrane osobných údajov. Nie len tieto, ale aj viaceré právne predpisy obsiahnuté v právnom poriadku Slovenskej republiky stanovujú pomerne vysoký štandard ochrany osobných údajov.

Pravdou však je, že niektoré nástroje neboli inkorporované včas resp. mohli byť inkorporované skôr a niektoré súvisiace otázky neboli celkom vhodne doriešené. Príkladom tohto je, že hoci od 25. mája 2018 nadobudol účinnosť nový zákon o ochrane osobných údajov, vo svojich metodických usmerneniach sa Úrad na ochranu osobných údajov sústavne odvolával dlho na pôvodné znenie zákona a jeho ustanovenia. Otázne sú viaceré problémy spojené s monitoringom, používaním počítačových kamier, zachytávania osobných údajov a informácií osobnej povahy v kontexte e-learningu.

Zoznam použitej literatúry

- BARANCOVÁ, H. a kol. *Základné práva a slobody v pracovnom práve*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-422-0
- DOBROVODSKÝ, R. - KOŠIČIAROVÁ, S. *Právo na informácie*. Kraków : Spolok Slovákov v Poľsku, 2015. ISBN 978-83-7490-915-0
- IKRÉNYI, P. *Zákon o slobodnom prístupe k informáciám. Komentár*. Bratislava : Wolters Kluwer s. r. o., 2015. ISBN 978-80-8168-228-5
- KOŠIČIAROVÁ, S. *Verejná správa a právo na spravodlivý proces*. Kraków : Spolok Slovákov v Poľsku – Towarzystwo Slowaków w Polsce, 2014. ISBN 978-83-7490-790-3
- MOGELSKÁ, J. *Zákon o slobode informácií. Zákon s komentárom*. In : *Poradca*. 2001.
- POTÁSCH, P. – POLÁK, P. – TITTLOVÁ, M. ed. *Informácie a ich ochrana nástrojmi verejného práva*. Žilina : Georg, 2018. ISBN 978-80-8154-259-6
- SOTOLÁŘ, J. *Zákon o slobodnom prístupe k informáciám. Podrobný komentár s judikatúrou*. Košice : SOTAC, s. r. o., 2008. ISBN 978-80-969155-4-5
- WILFLING, P. *Zákon o slobodnom prístupe k informáciám. Komentár. Problémy z praxe. Rozhodnutia súdov*. Pezinok : VIA IURIS – Centrum pre práva občanov, 2012. ISBN 978-80-970686-4-6

Právne predpisy

- Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. *Ústava Slovenskej republiky*
- Vyhláška Ministerstva financií Slovenskej republiky č. 481/2000 Z. z. *o podrobnostiach úhrady nákladov za sprístupnenie informácií*
- Zákon č. 3/2010 Z. z. *o národnej infraštruktúre pre priestorové informácie v znení zákona č. 362/2015 Z. z.*
- Zákon č. 205/2004 Z. z. *o zhromažďovaní, uchovávaní a šírení informácií životnom prostredí a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov*
- Zákon č. 553/2002 Z. z. *o sprístupnení dokumentov o činnosti bezpečnostných zložiek štátu 1939-1989 a o založení ústavu pamäti národa a o doplnení niektorých zákonov (zákon o pamäti národa) v znení neskorších predpisov*
- Zákon č. 395/2002 Z. z. *o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov*
- Zákon č. 211/2000 Z. z. *o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o slobode informácií)*
- Zákon č. 17/1992 Zb. *o životnom prostredí v znení neskorších predpisov*

Judikatúra

- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 19.8.2015, pod sp. zn. 8Sži/39/2014
- Rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici zo dňa 25.4.2014, pod sp. zn. 24 S 129/2013